

7
13

LAUMA SLOKA

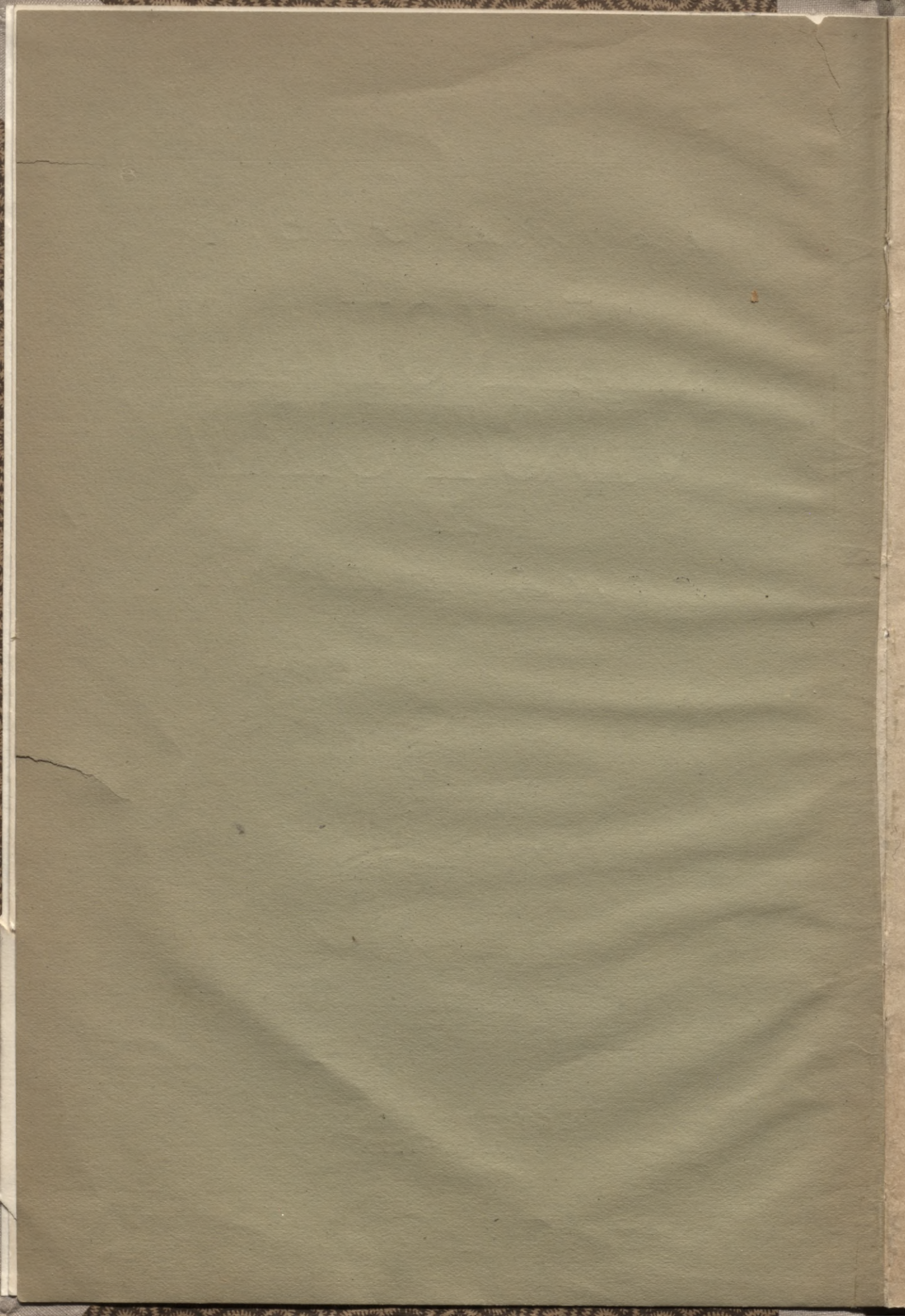
MĀKSLAS VĒSTURE I

SENĀ MĀKSLA

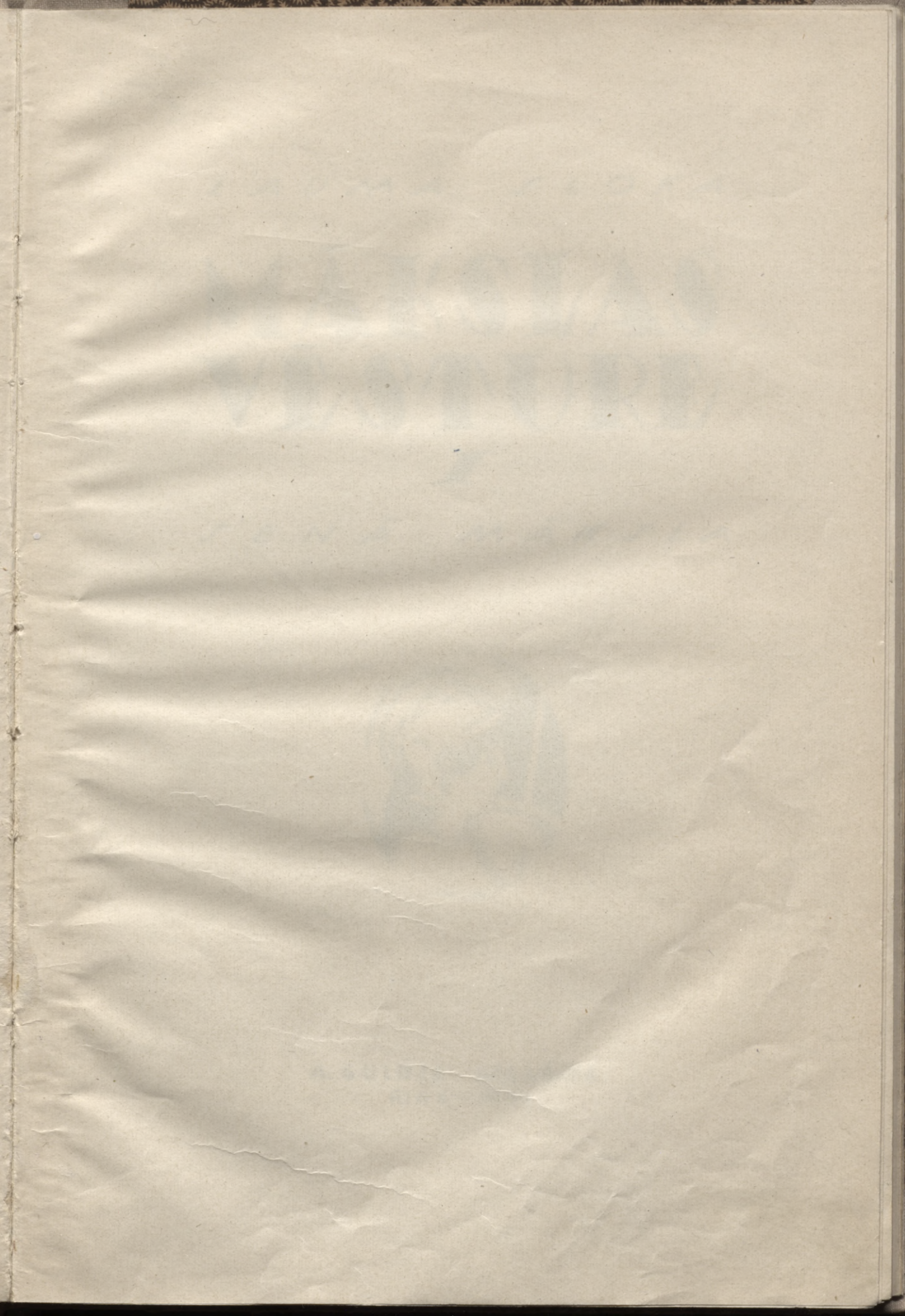
28

A. GULBJA APGADIBĀ
RIGA - 1922

L 7
13

L A U M A S L O K A

**MĀKSLAS
VĒSTURE**
I

S E N Ā M Ā K S L A

A. GULBJA APĢADIBĀ
RĪGA - 1922

Iespiests Julija Pētersona
grāmatu spiestuvē, Rīgā,
Suvorova ielā № 20/22.

Pants 1959

L. V. D. 9453
№ _____ In. _____

0306067074

28

Priekšvārds

Skolas jaunatnei no liela svara iepazīties, kaut tikai galvenos vilcienos, ar mākslas attīstību un viņas izveidošanos pie dažādām tautām dažādos laikmetos. Līdz šim mūsu skolas literatūrā trūka šai nozarei piemērotu grāmatu; šo trūkumu mēģināju novērst savā „Mākslas vēsturē“, pie kam pirmā daļa aptver tikai seno mākslu.

„Mākslas vēstures“ pirmo daļu rokrakstā skatīja cauri profesors E. Felsbergs, izdarīdams vērtīgus pārlabojumus.

Jauno pasākumu veicināja arī Leipčigas Bibliografiskais Instituts, dodams atļauju izmantot daudzus zīmējumus no Vērmaņa Mākslas vēstures.

Materiali grāmatas sastādīšanai ņemti no Vērmaņa, Springera un Lūbke-Semrau'a Vispārīgām Mākslas vēsturēm; tomēr galvenais pamats ir — manas studijas un praktiskie darbi pie prof. V. Malmberga, Maskavas Dailes Muzejā.

Sastādītāja

Rīgā, septembrī 1922.

Saturs

	Lp. p.
Ievads	III
Aizvēstures māksla:	
akmeņu laikmets	4
bronzas "	6
dzelzs "	7
Vēsturiskā māksla:	
Eģipte	13
Mezopotamija	32
Foinikija	37
Grieķija:	
Eģejas kultūra	40
VII.—VI. g. s. (archaika)	43
V. g. s.	46
IV. g. s.	59
hellenistiskais laikmets	72
Itālija:	
etrusku māksla	82
Romāņu republikas laikmeta māksla	84
Romāņu ķeizarskā laikmeta māksla	89

Zīmējumu saraksts

№	Lapp.
3. Akmeņu laikm. trauks	5
19. Amenemhets III. (Fajumā)	22
24. Amenofis IV. ar sievu (Berlinē)	26
32. Ašurnazirpals un Eunuchs (Britu muzejā)	33
33. Aina zvēru dārzā (cilnis iz Kujundžika)	34
35. Ašurnazirpals (Britu muzejā)	36
41. Artemida no Delas (Atenās)	43
44. Archerms: Spārnotā Nike (Atenās)	44
45. Atenas tempļa (Eginā) frontona skulpturas (Minchenē)	45
52. Akropolis, rekonstrukcija	51
59. Atena Partenos (kopija)	57
96. Antinojs (Luvrā)	94
98. Augusts (Vatikanā, Romā)	95
66. Belvederes Apollons (Vatikanā, Romā)	63
25. Cilnis: Seta I. kaža gājiens Sirijā (Karnakā)	27
89. Ceturtā stila sienu gleznojums Pompejos (Casa del Sirico)	87
92. Cecilijas Metellas kapenes (Romā)	90
102. Cilnis no Tita triumfa vārtiem (Romā)	97
47. Dzeva tempļa austrumu frontons (Olimpijā)	46
48. Dzeva tempļa rietumu frontons (Olimpijā)	47
53. Doriešu stils (Partenona stūra rekonstrukcija)	52
71. Dipilona stila vāze	66
73. Dzīres (vāze Briga stilā, Britu muzejā)	69
103. Daļa no Vespasiana tempļa joslas (Romā)	98
68. Erechteja tempļa drupas (Atenās)	64
5. Zīmējums uz klintīm (Tegneby Bohuslānā)	6
39. Zelta kauss no Vafijas	42
72. Fransoa vāze (Florencē)	68
81. Farneziešu vērsis (Neapolē)	77
27. Grīdu gleznojums (Tell-el-Amarnā)	28
31. Gudeas galva (Tello)	32
78. Galieša nāve (Kapitolā, Romā)	74
86. Ķimenes mielasts — sienu gleznojums (Korneto)	83
8. Halstates ieroči un trauki	8

42.	Hera no Samas (Luvrā)	43
69.	Hegeso kapeņu pieminēklis (Atenās)	65
83.	Homers (Neapolē)	79
37.	Jauneklis ar vāzi (Knosā)	41
54.	Joniešu stils (no tempļa Prienā)	53
70.	Jaunava ar erotu (Tanagras statujīņa)	65
79.	Joslas daļa no Pergamas Dzeva altara (Berlinē)	75
10.	Kakla rota no Vēc-Kalsnavas	9
29.	Koka kaļote	29
38.	Kamares vāze no Knosas	41
55.	Korintiešu stils (no Lizikrata pieminēkļa Atenās)	54
93.	Kolizejs (Romā)	91
99.	Karakalla (Neapolē)	95
101.	Konstantina Lielā galva (Kāpitolā, Romā)	97
9.	Latenas ieroči un rotas lietas	9
13.	Lotosa kolona	17
40.	„Lauvu vārti“ (Mikenās)	42
74.	Lizips: Apoksiomens (Vatikanā, Romā)	70
75.	Lizips: Hermess (Neapolē)	71
82.	Laokoons (Vatikanā, Romā)	78
1.	Mamuts (Kombareļu alā)	4
6.	Mājasveidīga urna	7
12.	Mastabas (Gizē)	17
18.	Mantnīcas priekšnieks Isi (V. din.) Maskavā	21
28.	Mīrušā tiesāšana (gleznojums uz papirusa) Britu muzejā	29
50.	Myrons: diska metējs (Romā)	48
80.	Mēlas Afrodite (Luvrā)	76
85.	Myrons no Tebām: Piedzērusi vecene (Minchenē)	80
90.	Maison Carrée (Nimesā)	89
100.	Marks Aurelijs	96
4.	Neolitiskā laikmeta cilvēka veidojums	6
65.	Nioba (Florencē)	62
76.	Nika no Samotrakas (Luvrā)	71
84.	Nils (Vatikanā, Romā)	79
11.	Oziris (Kairā)	14
14.	Papirusa kolona	17
22.	Priekštelpas kapenēs Benihasanā	24
49.	Paionijs no Mendes: Nike (Olimpijā)	48
51.	Poliklets: Dorifors (Neapolē)	49
56.	Partenona drupas	55
57.	Partenona metopa (Britu muzejā)	56
58.	Partenona joslas daļa (Britu muzejā)	56
60.	Partenona austrumu frontona grupas	57

62.	Praksitels: Hermes (Olimpijā)	60
63.	Praksitels: Knidas Afrodite (Vatikanā, Romā)	61
77.	Polieukts: Demostens (Vatikanā, Romā)	72
88.	Peristils Sabiņu mājās (Pompejos)	86
91.	Panteons (Romā)	90
97.	Prometeja sarkofags (Kapitolā, Romā)	94
15.	Rahoteps un Nofreta (Kairā)	18
16.	Rakstvedis (Luvrā)	19
23.	Ramzesa III, kolosi Abu-Simbelā	25
2.	Sievietes tēlojums (Ložeri Bas)	5
7.	Sejasveidīga urna	7
17.	Sādžas vecākais (Luvrā)	20
20.	Sfinks (Gizē)	23
21.	Sienu gleznojumi kapenēs (Benihasanā)	23
26.	Sienu gleznojums (jaunā valsts)	27
30.	Sievietes portreja (Gizē)	30
34.	Spārnotais vērsis no Ašurnazirpala pils	35
36.	Sudraba bļoda no Amatuzas	37
61.	Sieviešu grupa (Partenonā) — Britu muzejā	58
64.	Skopas: Galva no Atenas Alejas tēpļa Tegejā (Atenās)	62
67.	Sofokls (Lateranā, Romā)	63
87.	Sarkofags no Červeteri	84
95.	Suovetaurilia (Luvrā)	93
43.	Tenejas Apollons (Minchenē)	43
46.	Tiranu slepkavas (Neapolē)	45
94.	Tita triumfa vārti (Romā)	92

AIZVĒSTURES MĀKSLA

Mūžīga un mainīga, kā cilvēces doma un iedoma, māksla sākās sirmā senatnē un turpinās mūsu dienās, savā gaīšā attīstības gaitā pārdzīvodama gan zelšanas, gan pagrimšanas laikmetus.

Katrs laikmets un katra tauta veido mākslu savādāk, izpauzdami viņā savas daiļuma un saskaņas tieksmes.

Daba — sevišķi klimats un ģeografiskais stāvoklis, — kā arī politiskā un socialā iekārta un reliģija — dara lielu iespaidu uz mākslas formu veidošanu, noteikdami viņas gatavības pakāpi, materiala un satura izvēli.

Neraugoties uz mākslas daudzkrāsainību un daudzpusīgumu, viņai kā sarkans pavediens vērpās cauri tūkstošiem gadiem un laikiem divi pamatvilcieni: 1) cilvēka prāta atstarojums, kuŗš veido konstruktīvās (uzbūves) formas un 2) viņa neapzinīgā radīšanas spēja, kuŗa noslēpumainā veidā uztver un attēlo mākslas „dvēseli“.

Šis radīšanas process norisinājas vai nu tautas plašajā masā, kuŗa kopējiem spēkiem rada zināmu „stilu“, vai arī — atsevišķās personās: ģeniali apdāvināti mākslinieki, uzķeŗ un veido to, kas neizpausts mīt tautā.

Šis savas tieksmes cilvēce cenšās visādos veidos pārdzīvot: dzejā, dramā, muzikā, dejā un tā sauc. statiskā mākslā, kuŗa aptveŗ celtniecību, tēlniecību un glezniecību un lietišķo mākslu.

Statiskā māksla izpauzās telpā un ir uzņemama ar redzi, tamdēļ viņu varam apzīmēt arī par redzes mākslu, turpretim muziku un dzeju, kuŗas izpauzās laikā un uzņemamas ar dzirdi — par dzirdes mākslām.

Mākslas, kuŗas izpauzās i telpā, i laikā, kā dzeja, drama — saucam par skatuves mākslām.

Mākslas vēsture pēti visas mākslas nozares visos laikmetos un pie dažādām tautām, dalīdama mākslu divos lielos laikmetos: aizvēstures un vēsturiskā, kaut gan robežas starp viņiem nav cieši nospraužamas.

Aizvēstures statiskās mākslas vēsturē ietilpst: a) akmeņu, b) bronzas un c) dzelzs laikmeti. Vēsturiskais laikmets sākās ar Afrikas, Azijas un Eiropas tautu vēstures sākumu un ērtības labad tiek dalīts, pieslejšoties vispārējās vēstures sadalījumam:

a) senā māksla	līdz V. g. s. pēc Kr. dz.
b) vidus laiku māksla	„ XV. „ „ „ „ „
c) jauno laiku māksla	līdz mūsu dienām.

Aizvēstures māksla

Akmeņu laikmets

Pirmajā aizvēstures kulturas posmā — akmeņu laikmetā cilvēce visus rikus un ieročus taisīja no akmeņa. Laikmets sadalās divos periodos:

a) palaiolītiskā — neslīpēta un b) neolītiskā — slīpēta akmeņa.

Pirmā perioda sākums dziļā senatnē. Eiropā citāda bija tad zemes būve un citus krastus apskaloja plašās jūras. Klimats bija valgans un silts un milzīgi meži klāja zemes virsu. Apkārt staigāja lielais mamuts, degunradzis un citi zvēri.

Ar laiku klimats mainās, paliek aukstāks un sausāks. Parādās alu lācis un ziemeļu briedis.

1. zīm. Mamuts (Kombareļu alā).

Pie visa tā, šai cilvēkā mit tieksmes attēlot to, ko viņš redz un kas saista tā uzmanību. Dienvidus Francijā un citās vietās alās atrasti kauli ar ieskrāpētiem zīmējumiem, kā arī uz sienām dažādu gleznojumu atliekas. Viņos apbrīnojami dzīvi veidoti dažādi zvēri, ar kuriem ikdienas sastapās cilvēks, t. p. p. Kombareļu alā ir attēlots smagais milzenis mamuts, (1. zīm.) brieži un zivis, bet Dordoņas alās — bizons, mamuts un zirgs.

Visi šie zīmējumi veidoti dzīvi un izpauž apbrīojamu novērošanas spēju, kuŗa asi uztvēra dažādas zvēru kustības. (Kā domā, tad šo veidojumu pārsteidzošais dabīgums zināmā mērā pamatojās uz pirmatnējā cilvēka ticības, ka ar šādiem tēlojumiem viņš iegūs sev varu par zvēriem

Ciņā ar viņiem norisinājās cilvēka dzīve, jo barību sev viņš iegūst tos medijot.

Bez tam pirmatnējais cilvēks zvejoja un lietoja uzturam saknes un augus.

Vienīgie viņa ieroči bija runga, apdauzīts un saskaldīts akmens un noasināti kauli.

Zemkopības viņš nepazīst. Par mājokli tam der dabīgi aizsargātas vietas (alās, klinšu pārkāres), kā arī pašraktas bedres un uzceltas būdas.

un tie nāks paši pie viņa.) Linijās (veidojums tikai no sāniem — profilā) daudz drosmes un dzīves patiesības.

Ari tēlniecības vecākos pieminekļus atrodam šinī laikmetā, kā p. kaula dunča spalā ar brieža tēlojumu, kuŗš nometies uz ceļgaliem, ļoti dabīgi atliec atpakaļ galvu, piemērojot savas kustības dunča formām.

Cilvēku, visagrāk sievieti, tēlo primitīvi, bet jau apzinoties ķermeņa būvi, kā p. ļoti izdevīgā ziloņkaula sievietes tēlojumā (2. zīm.) (bez galvas un rokām) atrastā pie Ložeri Bas.

Otrā, neolītiskā, periodā atkal notiek ģeoloģiskas un klimatiskas pārmaiņas, pēc kuŗām vidus Eiropas klimats, flora un fauna līdzinājās tagadējiem.

Cilvēks ceļ sev mājokli starp citu arī uz pāļiem ezeros un purvos. Pāļu būvju atliekas vēl tagad uzglabājušās Alpu ezeros un daudzās citās vietās.

Bez tam šinī laikmetā sastopamas vēl milzīgas akmeņu būves — kapenes. Seno keltu zemēs — Normandijā un Anglijā bieži redzam augsti un taisni nostādītus akmeņus — menhirus (men — akmens, hir — gaŗais), kuŗi bieži sarindoti vai gredzenā nostādīti (kromlechi) — atzīmē kulta vietu. Milzīgu galdu veidā uzceltie — dolmeni (dol — galds, men — akmens) noderēja laikam par upuru altariem vai kapenēm.

Pēdējās sastopamas vēl pakalnu veidā, kuŗus Krievijā sauc par „kurganiem“ — bet Prūsijā par Hünenbetten — „milžu gultām“.

Šādi pieminekļi atstāj drūmi varenu iespaidu ar savām milzīgām masām un lieliski vienkāršo raksturu.

Šinī laikmetā cilvēks pāriet uz zemkopību un kopj mājļopus. Viņš gludina savus akmeņa rīkus, iemācās pīt un aust un sāk veidot (ar rokām, jo podnieku griežamā ripa tam nebija vēl pazīstama) no māla dažādus traukus (3. zīm.), kuŗus izgrezno ar ģeometriskiem ornamentiem jeb rakstiem — linijām, punktiem, pinumiem, riņķiem. Lai gan šis ornaments,

salīdzinājot ar iepriekšējā laikmeta dzīvajiem zvēru tēlojumiem liekas sauss un nabadzīgs, viņā tomēr cilvēks izpauða simetrijas un ritma sajūtu.

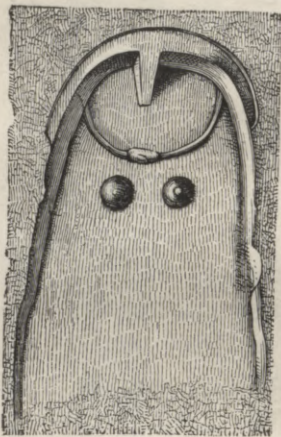
2. zīm.
Sievietes tēlojums
(Ložeri Bas).

3. zīm. Akmeņu laikm. trauks.

Ari cilvēka tēlojuma mēģinājumi tā saucamos elkos jeb talismanos ir rupjāki un bezveidīgāki, kā palaiolitiskā laikmetā.

Francijā un Portugālē bieži sastopami vēl uz klinšu sienām pus-cilnī (pusreljefā) veidoti zīmējumi ar cilvēka tēlojumu (4. zīm.), kuņš ķermeni un galvu atzīmē iedobums. Augšējās paceltās malas ir matu un pieres veidojums, stīpa uz zemi — deguns. Apaļā linija (kakla rota?) atzīmē kaklu, divi apaļumi — krūtis.

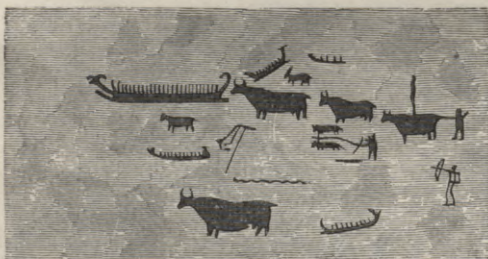
4. zīm. Neolitiskā laikmeta cilvēka veidojums.

Tādā ziņā, šinī kā ari palaiolitiskā periodā tiek likti pamati dažādiem mākslas veidiem.

Kas attiecās uz Latviju, tad neolitiskā perioda atliekas ir atrastas Rinukalnā pie Burtnieku ezera. Tur ir atrasti gliemēžu vāki, zvēru kauli un zivju asakas, kā ari mālu trauku (podu) gabali ar iespiestiem iedobumiem un skujiņu rakstu, ieroči, rīki un izgriezumi no kaula.

Bronzas laikmets

Bronzas laikmets sākās Eiropas dienvidos ap 2000 g. pr. Kr. dz., Eģiptē agrāk un Eiropas ziemeļos vēlāk. Viņu raksturo važa un alvas

5. zīm. Zīmējums uz klintīm (Tegneby Bohuslānā).

sakausējuma, bronzas, lietošana, kā ari smalkāka tehnika dažādu priekšmetu (ieroču, rīku, trauku, rotas lietu) veidošanā. Pēdējos izgriezno ar mums jau pazīstamo ģeometrisko ornamentu, kuņš sevišķi attīstas, savienodams linijas un krustojumus ar riņķiem un spiralēm.

Sevišķi izdevīgi izgreznotas ar viņiem atrodam rotas lietas (p.p. saktis), kā ari bronzas traukus.

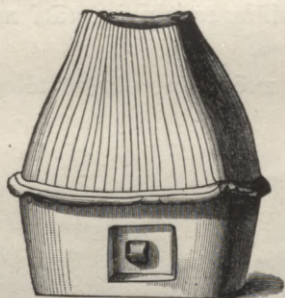
Jāatzīmē, ka Latvijā bronzas laikmeta priekšmetu ir uzglabājies ļoti maz.

Bronzas laikmetā parādās dzīvnieku ornamenti (ar zvēriem, putniem, čūskām). Ari nažu un dunču spali brīžam dabū zvēru galvu un pat cilvēku veidu. Labākais piemērs (ari šī laika tēlniecībai) ir sievietes tēlojums, ar lieliem auskariem un trauku rokās, kāda Holsteinā atrasta naža spalā.

Rīki un ieroči vispār smalkāk un gatavāk veidoti, vairāk piemēroti savai nozīmei.

Uz sienām un klintīm (īpaši Zviedrijas dienvidos) atrastie zīmējumi sīki attēlo cilvēku dzīvi un apkārtni ar kuģiem, ratiem, lopiem u. t. t., brīžam viņi vēsta par kaujām uz jūras un zemes, brīžam tēlo mierīgas ainas, p. p. lopu ganības (5. zīm.).

Viņu veidojums naivs un bērnišķīgs, bet uztvērumā daudz svai-guma un dzīvības.

6. zīm. Mājasveidīga urna.

7. zīm. Sejasveidīga urna.

Bronzas laikmeta podniecībā attīstās divas īpatnējas formas: trauki (urnas) māju un cilvēku veidā, kuļos, kā domā, uzglabājās sadedzināto mirušo pelni (6. zīm.). Pirmā veido cilvēka mājokli — apaļu vai četrstūrīgu ar augstu salmu jumtu; otrā cenšās attēlot (7. zīm.) pašu cilvēku, jeb vismaz atzīmēt tā galvu, attiecīgi modelējot trauka augšējās daļas.

Dzelzs laikmets

Ieročos un rīkos tagad bronzas vietā lieto dzelzi, bet traukus, rotas lietas arī tagad turpina pagatavot no bronzas.

Dienvidos (Ēģiptē, Grieķijā, Itālijā) dzelzs laikmets sākās ap 13.—12. g. s. pr. Kr., ziemeļos (p. Skandināvijā, Ziem. Vācijā) krietni vēlāk (7.—6. g. s. pr. Kr.).

Attiecībā uz Vidus-Eiropu viņu pieņemts dalīt vecākā un jaunākā dzelzs laikmetā, jeb pēc galveno izrakumu vietām: Halstates (Austrijā) un Latēnas (Šveicē) kulturās.

1) Halstates periods

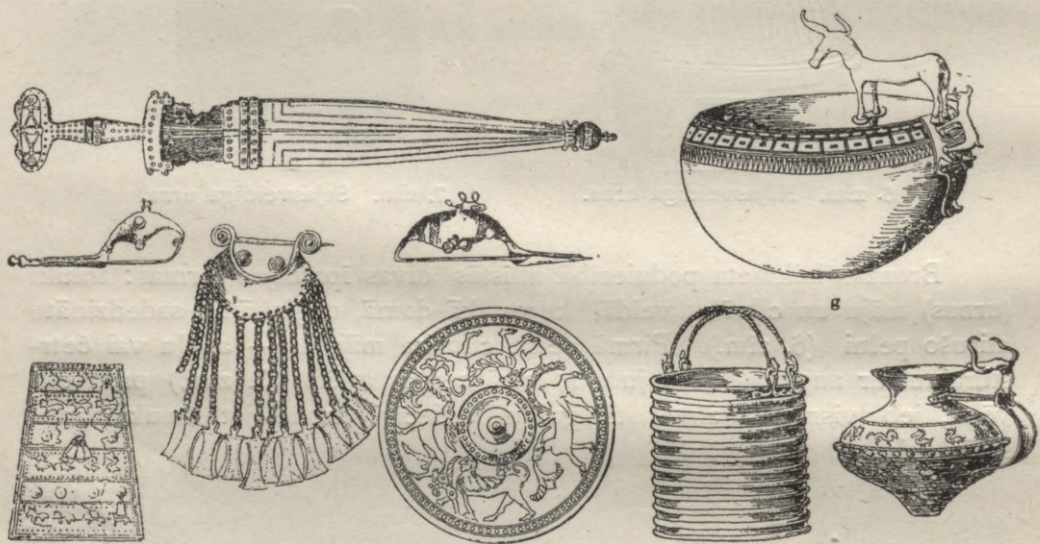
Vecākā Halstates periodā dzelzs un bronzas lietošana iet paraleli. Ieroči un rīki sastopami dažādos veidos, kā p. gaŗie šķēpi no bronzas jeb dzelzs (8. zīm.), kuļū spali bieži izrotāti ar dzintaru, ziloņ-

kaulu, jeb zelta plāksniņām, īsi un gaī, viegli un smagi dunči un naži, cirvji, bruņu daļas, pat bruņu cepures.

Sevišķi izplatītas bija dažādas rotas lietas, kā gredzeni, saktas, adatas, kakla un krūšu rotas, pēdējās ar piekārtām bronzas plāksniņām. Ar pēdējām bija arī izgreznotas platas jostas, kuŗas nēsāja vīrieši un sievietes.

Bronzas trauki ir ļoti dažādas formas. Starp viņiem pelna ievēribu it kā ar virvi aptīti spaiņi, uz kuŗiem iegravēti īpatnēji tēlojumi ar upura gājieniem, stiprinieku sacīkstēm u. t. t. Māla trauki izrotāti ar rakstiem, kā ģeometriskiem, tā arī dzīvnieku.

Tēlniecība naīvi izpauzās neveiklos zvēru (p. vērša) tēlojumos.

8. zīm. Halstates ieroči un trauki.

2. Latenas periods

Latenas kultura vidus un ziemeļu Eiropā bija plaši izplatīta. Viņas sākums ir jāmeklē (V. g. s. pr. Kr. dz.) pie apdāvinātās un kareiviskās ķeltu tautas.

Šinī laikmetā ieroči, kā arī rīki gandrīz visi ir pagatavoti no dzelzs. Viņi izpauž labu tehniku un praktiskas lietderības nojaudu.

Ieročus un traukus (9. zīm.) bieži izgrezno ornamentī, gan ģeometriskie, gan arī stilizētu stādu un zvēru veidā, pie kam viņu vilņveidīgās līnijas ir ļoti tekošas un izteicošas.

Rotas lietas samērā sastopamas retāk, pie kam bieži viņus pušķo ar ieliktiem koralēm un sarkana stikla kausējumu (Blutglas). Ar viņu arī izrotā bronzas vairoģus, zirģu lietas u. t. t.

Veidojums vispāri smalks un uztvērumš rāda lielu gaumi.

Dzelzs laikmeta atliekas uzglabājušās arī pie mums Latvijā, starp kuņām ļoti raksturīgas pieres saites, kaklu (10. zīm.) un krūšu rotas (bronzas, sudraba), īsais kaujas duncis, arī zirgu lietas un jātnieku piederumi.

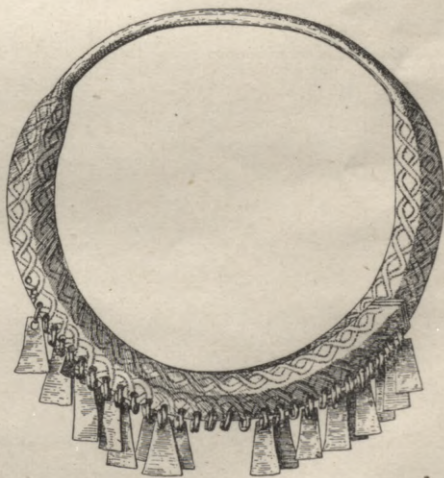

9. zīm. Latenas ieroči un rotas lietas.

Uzglabājušās arī audumu atliekas ar ieaustām bronzas spiralītēm. Seno latviešu audumos bieži sastopam skujiņas un uguns krustu.

Aizvēstures laikmeta pēdējais posms, dzelzs laikmets, Vidus-Eiropā un pie mums sakrīt jau ar vēsturisko periodu Grieķijā un Itālijā, bet senās mākslas šūpulis ir meklējams Austrumos — pie Tigra, Eifrata un Nila upēm.

No Mezopotamijas un Eģiptes uz Grieķiju un Romu — tāds ir vecās kulturas gaitas ceļš, kuņā sastopoties dažādas tautas gan viena otru iespaido, bet tomēr katra veido savu mākslu piemēroti savām īpatnībām un būtībai.

10. zīm. Kakla rota no Vec-Kalsnavas.

VĒSTURISKĀ MĀKSLA

WISSENSCHAFTLICHE ANSTALTEN
ZUR FÖRDERUNG DER
HUMANWISSENSCHAFTEN
IN KASSEL

Eģipte

Saules zeme, gadu tūkstošus vecā Eģipte jau sen šķita cilvēcei noslēpumaina un mīklaina. Viņas zvērgalvainie dievi, varenās piramidas, mumijas un hieroglifiskais raksts saistīja fantaziju un modināja ziņkārību. Šī ziņkārība sevišķi iedegās pēc Napoleona kara gājiena uz Eģipti, jo zinātnieki un mākslinieki, kuŗi pavadīja lielo iekārtojānu, dziļāk ieskatījās zemē un viņas pieminekļos un izpauda savus novērojumus dažādos darbos. Par veco faraonu zemi sajūsminājās ne tik vien pētnieki, bet arī plašākas aprindas un sākās rūpīga pētīšana.

Daudz slavenu vīru, ka Marietts, Flinders, Maspero, Petri strādāja pie izrakumiem un viņu pūliņi bagātīgi atmaksājās, jo zeme un kapenes sniedza no saviem dziļumiem tūkstošiem kulturas un mākslas pieminekļus.

Arī noslēpumaino eģiptiešu bilžu rakstu — hieroglifus — XIX. g. s. 20. gados izdevās uzminēt franču pētniekam Šampoljonam. Caur to cilvēce ieguva atslēgu senās Eģiptes kulturas saprašānai.

Ar laiku arvien vairāk noskaidrojās vispārējā aina par Eģipti. Daudzi aizspriedumi, p. p. par Eģiptes mākslas sastingumu tradīcijas robežās, tiek atmesti un zinātne iegūst ciešus pamatus saviem slēdzieniem.

Šīs zemes attīstības gaitā diviem faktoriem ir ārkārtēji liela loma: dabai un reliģijai. Tās nosprauž ceļu viņas vispārējai kulturai un veido mākslu.

Šauro Eģiptes ieleju no visām pusēm ieslēdz kalni un tuksneši, pilnīgi atdalīdami viņu no pārējās pasaules. Vienīgais viņas dzīvības avots ir Nils, kuŗš ikgadus pārplūstot atstāj bagātīgu dūņu kārtu, caur ko arī izskaidrojās zemes pasakainā auglība.

Grieķu vēsturnieks, Herodots, Nilu ne par velti sauc par Eģiptes tēvu un zemi par viņa dāvēnu. Bet lai pareizi izmantotu šo dāvēnu, bija vajadzīgas ārkārtīgas pūles ūdeņu un uzplūdumu regulēšanai, kas izsauca kanaļu būvi, mākslīgu apūdeņošanas sistemu, veda pie nopietnām ģeometrijas, arīmetikas un astronomijas studijām — veicinādamas agro kulturas uzplaukšanu.

Apkārtējie kalni bij bagāti dažādiem cietu akmeņu slāņiem, kā granītu, diorītu, bazaltu. Nīla lejās bija atrodams milzīgs daudzums skaista māla. Tādā ziņā celtniecībai un tēlniecībai pie rokas bija arvien papildnam derīga materiala. (Koku samērā reti lietoja Eģiptes mākslā un arī dzīvē.)

Karstā saule un sausais klimats kaltēja un tūkstošiem gadus uzglabāja visus priekšmetus. Ar to arī izskaidrojams izrakto pieminekļu mazbojātais izskats un viņu svaigās krāsas.

Pasargāta no svešiem iespaidiem, piespiesta dzīvības uzturēšanai zem degošiem saules stariem daudz strādāt, vērodama arvien vienādi un kārtīgi atkārtojošās dabas parādības, kā Nila plūdus, saules un zvaigžņu gaitu, Eģiptes tauta veidojās savā raksturā noslēgta un nopietna.

11. zīm. Oziris (Kairā).

Dzīvodama nabadzīgi un apspiesta no valdošām šķirām — viņa bija tas izdevīgais materials, kuŗa darba spēku izlietoja faraoni savās lieliskās būvēs: piramidēs un tempļos.

Šķiru krasais iedalījums valdošā kastē (bagātā un izglītotā) un tautas masā atspoguļojās arī mākslā, izpauzdamies divos viņas virzienos: oficiālā sastingušā — galma un neoficiālā dzīvā — tautas.

No svara bija arī stiprais organizētās priesteru kastas iespaids, kuŗš kopā ar politisko un socialām iekārtām ieslēdza tautas garu šaurās robežās, kur valdošā loma piekrita reliģijai. Pēdējā ir ļoti sarežģīta un tās pamatideja ir divu elementu cīņa: labā un ļaunā, kuŗi veidojās divu galveno dievu ciklos: gaišo (saules): Oziris, Izida, Hors un tumšo (nakts): Sets, Anubis.

Visu aptveŗ un apvieno visas dzīvības pirmavota saules (Ra) kults.

Mīti vēsta, kā palikdams vecs un nespēcīgs, Ra aiziet pie miera, atstādams valdīt pasaulē Ozirisu un Izidu, Šu (zemes) un Nut (debess) bērņus. Viņi

ierāda cilvēcei zem- un vīnkopību, māca izstrādāt ieročus un dažādus rīkus no metala, ievēd zinības un mākslu, veido sabiedrību un mīkstina ierašas. Ar vārdu sakot, liek pamatus visai kulturai.

Bet ļaunie gari ir nomodā. Ar viltību Sets, Ozirisa skaudīgais brālis, noslepķavo lielo svētības nesēju. Pēc ilgās meklēšanas Ozirisu atrod un atdzīvina sieva un māsa, Izida, bet ļauno Setu soda Hors, Ozirisa dēls.

No šā laika Oziris paliek par apakšzemes valsts un visu mirušo valdnieku, simbolizēdams miršanas un augšamcelšanās mūžīgo misteriju, kuŗu dabā ikgadus novēroja tautas modrais gars.

Dziļā simbolika ir arī eģiptiešu dievu ārējā veidojumā.

Teiksmaini ir to tēli — cilvēka ķermenim pievienotas dažādu zvēru un putnu galvas. Tie rādās tautas iedomai antropomorfo (cilvēkveidīgo) uztvērumu savienojot ar senās zvēru dievināšanas atliekām.

Tā p. p. Izidu un Hatori (mīlas dievi) tēloja ar govju galvu, Horu — vanaga, Anubisu (mirušo dievu un ganu) — suņa, Sechemet (kaŗa un cīņas dievi) — lauvas, Totu (gudrības dievu) — ibisa, Bastu (Bubasta pilsētas dievi) ar kaŗa galvām.

Ra bieži simbolizēja saules ripa jeb laiva debešu laukumā.

Oziris sastopams cilvēka veidā ar mierīgi skaistu seju (11. zim.), kuŗai piesieta neliela bārdiņa, un baltu mitru uz galvas. Krustēniski uz krūtīm saliktās rokās viņš tur — vienā vēršu ganītāju zizli, otrā — gana pātāgu.

Maigs un daiļš izlikās eģiptiešiem „mūžības valdnieks“, kuŗa vārdu „nedrīkst minēt“.

Arī dažādi zvēri un putni — vēršis, kaķis, krokodils, ibis, čūskas tika Eģiptē par svētiem turēti. Daudziem no viņiem bija savas svētnīcas un kulsti.

Vēl svarīgāka nozīme Eģiptes mākslā bija mirušo kultam. Eģiptieši ticēja, ka katram cilvēkam ir savs neredzams blakus gājējs — Ka, kuŗš eksistē tik ilgi, kamēr cilvēka miesas nav zudušas. Nāve ir tikai pārejoša parādība, jo katru brīdi var atgriezties Ka un pieņemt savu agrāko veidu. Lai dotu katram šo iespējamību, vispirms centās rūpīgi pasargāt mirušo no trūdēšanas, mumificējot viņu: liķi uzšķēla ar asu dunci, izņēma iekšas, izskaloja ar palmu vīnu un piepildīja ar dažādām zālēm un smaržvielām.

Tādā veidā sagatavotas mumijas cieši ietinātas un bagātīgi izgreznotas, bieži ar zeltītu masku uz sejas, lika šķirstos — sarkofagos. Pēdējos novietoja kapenēs — piramidēs, mastabās u. c., kur dziļā noslēpumā turēja liķu kambari.

Mirušam deva līdz priekšmetus, kas viņam piederēja dzīvē; viņu dzīves gaitu un darbus attēloja uz kapu kambara sienām.

Lai novērstu visādas varbūtības un nodrošinātu mirušā atdzīvināšanu, gadījumā, ja viņa mumija tiktu iznīcināta, mirušo turpat kapenēs mēdza attēlot tēlos, cilņos un gleznās, visai tuvi pieturēdamies oriģinālam, lai Ka vieglāk pazītu savu miesīgo ietērpu.

Bez tam Ka jāapgādā ar ēdienu un dzērienu, jo līdzīgi cilvēkam viņš cieš badu un slāpes, kā arī nīst un mīlē. Šim nolūkam mēdza attēlot uz kapeņu sienām dažādas ēdamas vielas un priekšmetus, kuŗi būtu vajadzīgi Ka, jo visai nedroši bija palaisties tik uz piederīgo dāvānām. Nolasot klātpielikto attiecīgo formulu, nedzīviem priekšmetiem

pēc maģijas likuma, kā līdzīgs pievelk līdzīgo, bij jāpārvērsās realās vērtībās. Maza atslēdziņa priekš katras lietas nozīmēja, ka viņai jāpavairojās tūkstoš reiz. Viņpasauls formula pa lielākai daļai skan apmēram tā: „Lai faraons un Oziris dāvina (seko vārds) 1000 zosis un pīles, 1000 maizes, 1000 trauku ar saldu vīnu un alu, 1000 gabalu balta audekļa u. t. t.“ Mirušais tālāk lūdz gaŗāmgājēju neatteikties izlasīt šos vārdus, jo „tas jau nav grūti, tā ir tikai viegla lūpu pūsma“, bet par to viņam tikšot piešķirti labklājība un veselība.

Dzīvi pēc nāves ēģiptieši iedomājās ļoti līdzīgu zemes dzīvei, īpaši senākos laikos. Bet ar laiku sāk mosties šaubas par to, kas gaida dvēseli pēc nāves. Šis skepticisms izpaužas dažās bērnu dziesmās (ap. XI. din.), kuŗas skan: „Ar asarām neatdzīvināsi tā sirdi, kas guļ kapā. Tamdēļ pārvērt tavas dienas svētkos (kamēr vēl Tu esi virs zemes) un nerūpējies. Nav lemts ņemt līdzi (uz viņpasauli) savas mantas. Nav neviena, kuŗš būtu turp aizgājis un atnācis atpakaļ.“

Līdz ar šaubām rodas arī domas par atlīdzību labiem un ļauniem darbiem, kuŗas veidojas jēdzienā par katra cilvēka tiesāšanu pēc nāves. Ozirisa, lielā tiesneša, un 42 dievību klātbūtnē mirušā sirdi sveŗ uz svariem. Ja pārsvaro labie darbi — dvēsele tiek attaisnota un ielaista debesīs, ja ļaunie — nodota elles mokām.

Tamdēļ arī „Miruso grāmatas“ (lūgšanas un aizrādījumi mirušam) 30. nodaļā mirušais griežas pie savas sirds ar lūgumu neliecināt pret viņu nekā ļauna, lai viņš varētu tikt attaisnots. Šāda dvēseles tiesāšanas aina, atrodamā jau ap 2000 g. pr. Kr. dz., liecina par reliģisko un etisko attīstību.

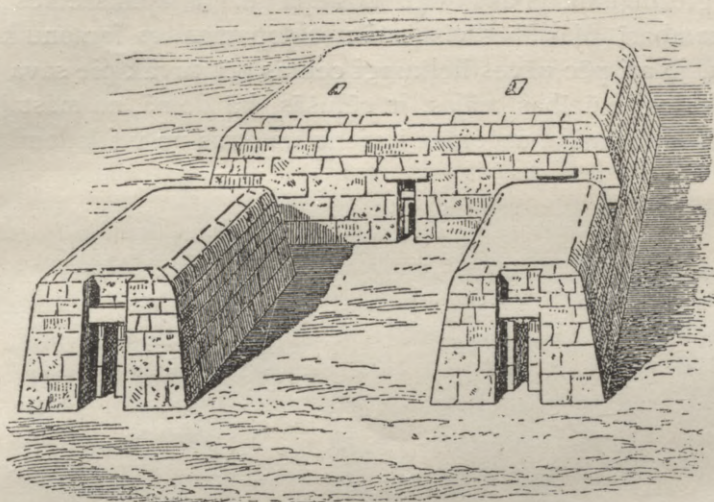
Tādā veidā uztverts dievu un mirušo kults tapa par to pamatu, uz kuŗa dibinājās visa Ēģiptes māksla. Tās chronoloģiskais sadalījums cieši piesienas vēsturiskam:

- I. Vecās valsts māksla (4. un 5. dinastijas — galvas pilsēta Memfis).
- II. Vidus valsts māksla (ziedu laiks, 12. dinastija).
- III. Jaunās valsts māksla (18.—20. din. — galvas pilsēta Tebas).
- IV. Saisa laikmeta māksla. (26.—30. din. — galvas pilsēta Sais).

Vecās valsts māksla

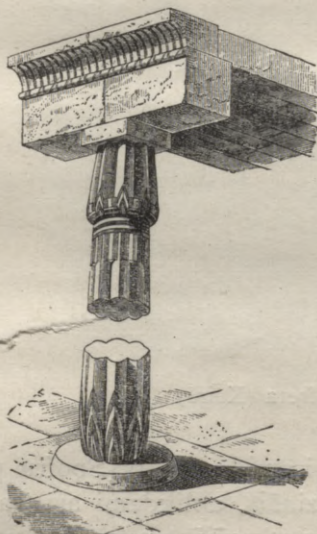
Vecā valstī, kuŗu raksturo stipra faraonu vara un centralizācija, mākslu noteic mirušo kults un politiskā iekārta. Pirmais veido viņas saturu, otrā izved dzīvē, izlietodama tam nolūkam verdzinātās tautas darba spēku. Atsevišķu mākslinieku vārdi ir zuduši plašo masu radīšanas procesā. Šad un tad atzīmēti ir tikai darba vadītāju vārdi, kuŗi drīzāk ir pārzinājuši tehnisko pusi.

Veco valsti sevišķi raksturo kapenes, viņas sadalās tā sauc. mastabās (12. zīm.) (no arabiešu vārda — mastaba — solis) bagātnieku un lielkungu un piramidēs — faraonu kapenēs.

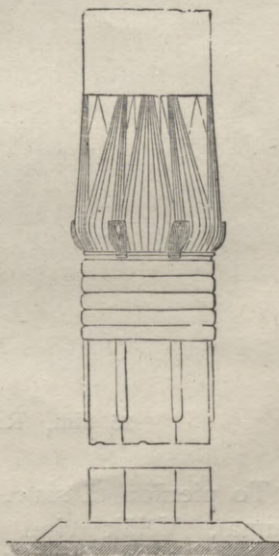

12. zīm. Mastabas (Gizē).

Mastabas, zemas celtnes no akmeņa vai koka, ar slīpām sienām un plakanu jumtu, atgādina nogrieztu piramīdi. Rīta pusē viņās tika

13. zīm. Lotosa kolona.

14. zīm. Pāpīrusa kolona.

iebūvētas iedobumā „maldu durvis“, kuŗas atzīmēja ieeju kapā, kā arī simbolizēja vārtus, „kuŗi atdala mirušo no dzīviem“.

Šais durvīs piederīgie pagriezušies pret vakariem, kur atradās viņ-

pasaule, noturēja aizlūgumus, kā arī nolika dāvēšanas. Dažreiz iedobums tika paplašināts un ierīkotas sevišķas „kulta“ telpas, kuŗu dibenā tad novietoja durvis. Sevišķi atdalītā istabā — serdabā — uzglabājās mirušā tēli, jeb gleznojumi. Pašu liķi noslēpa dziļā apakšzemes šachtā jeb apslēptā kambarī. Mastabas visbiežāk sastopamas ap faraonu kapenēm — piramidēm, jo arī pēc nāves lielkungi centās būt tuvāk pie sava valdnieka.

Piramides, mūžības mājas, ir cēlušās, kā domā, no mastabām, kuŗas pakāpeniski palielināja, uzceldami vienu uz otras un veidodami grandiozās

15. zīm. Ra-hoteps un Nofreteta (Kairā).

formās. To pierāda tā sauc. pakāpeņu piramides (p. p. Snofru piramide pie Meduma). Vēlāk viņu sienas nolīdzināja, aplikdami ar granīta, vai kalķakmeņa blukšiem. Piramides augstums atkarājās no faraona valdīšanas laika ilguma. Gadījās pat, ka viņam agri mirstot, piramide palika nepabeigta.

Lielās akmeņu masas un piramīdu grandiozie apmēri liek nojaust augsto tehnikas attīstību. Iekšā visai kombinēta eju sistēma veda uz

faraona un viņa sievas liķu kambariem, kuŗu vieta tika turēta dziļā noslēpumā. Lielākās piramides Hefrena, Heopa un Mikerina (IV. d.) atrodas pie Gizē sādžas, netāļu no tagadējās Kairas. (Piramides sastopamas galvenā kārtā tikai vecā un reti vidus valstī.)

Ļoti reti uzglabājušās vecās valsts tempļu atliekas, kas izskaidrojams ar to, ka viņus cēla no neizturīgiem saulē kaltētiem ķieģeļiem vai arī no koka.

Šā iemesla dēļ arī pilnīgi zudušas dzīvojamās ēkas, kuŗas, kā domā, cēla kuba veidā ar maziem logu un durvju caurumiem un plakanu jumtu, kādas arī vēl tagad sastopamas Afrikas nomalēs.

Šīni laikmetā tomēr jau noskaidrojās kolonu pamatu formas (13. un 14. zīm.), kuŗas veidotas pēc Eģiptes stādiem, un kokiem — papirusa, lotosa un palmas.

Ar celtniecību saistītas arī tēl- un glezniecība, kuŗās izpaužas divi noteikti virzieni: oficiālā, vairāk saistītā, galma un brīvākā tautas māksla.

Pirmā tēlo faraonus un lielkungus pieņemtās tradicionēli svinīgās pozās, otra dažādas tautas šķiras, smeldama motīvus tieši no dzīves.

Tā kā reliģija un kults noteikti prasīja mirušo tēlos vislielāko līdzību ar oriģinalu, tad, protams, arī mākslas pamatvilcienam vajadzēja būt naturaliskam, kuŗš sevišķi izpaudās

pārsteidzoši individuali veidotās galvās. Ķermenī un pozā vairāk šablona, kuŗu raksturo: frontalā vienas izredzes poza, īpatnējs roku un kāju veidojums un stingra simetrija vispārējā uztvērumā.

Klasiski šīs īpatnības izteiktas galma mākslas pieminekļos, kā p. p. svinīgā pozā sēdošā faraona Hefrena statuļa un kalķakmeņa grupā ar prinča Rahotepa un viņa sievas Nofret tēlojumiem (15. zīm.). Pēdējā, izgleznota, atstāj apbīnojami dzīvu iespaidu. Skaidri atzīmētas rāsas īpatnības: galvas kausa gareniskā forma, stipri izspiestie vaigu kauli, biezs lūpas un platie pleci pie šaurā vidukļa. Attēlotas arī vecās valsts modes: vīriešu īsais priekšauts un sievietes cieši piegulošais lina kreklis, bagātā kakla rota un vaļējie mati ar platu saiti.

16. zīm. Rakstvedis (Luvrā).

Poza izdveš svinīgu mieru, kušš vispār raksturo eģiptes statujas, itkā simbolizēdams mūžības klusumu, kušš valda mirušo saimē, jo aizgājušos, bet ne dzīvos tēloja māksla.

Vairāk kustības un dzīvības ir tautas mākslā, kušš asprātīgi novēro un veido dažādu tautas šķiru īpatnības, svaigi uztverdama viņu dzīves un nodarbošanās ainas.

Šeit redzam, p. p. rakstvedi (16. zīm.), kušš sēdēdams uz krustēniski saliektām kājām, tur rokās rakstamos piederumus, itkā uzklausīdamies kunga vārdos. Dzīvi skatās ieliktais kvarca un kalna kristala acis, pozā — koncentrēta uzmanība.

Smagi soļo, ar spieķi rokās, „sādžas vecākais“ (17. zīm.), kušš šķiet dzīvs un elpojošs.

Raibā virknē rindojas priesteri un nastu nesēji, kalpones un dažādi amatnieki — visi raksturīgi un dzīvi uztverti.

Kas attiecās uz materiālu, tad tēlniecība vecāvalstī visbiežāk lietoja koku un mīkstu kaļķakmeni, bieži izgleznojot viņus ar krāsām.

Visai dzīvi veido mirušo un viņa dzīves gaitu augstie un zemie cilņi (reljefi).*) Viņos mēs redzam mirušo „strādājot, novēro-

jam viņa kalpus pie lauku darbiem, iepazīstamies ar viņa īpašumu — lopiem uz pļavas, zvēriem mežos un zivīm diķos“.

*) Eģiptes mākslā bija vēl raksturīgi iedobie cilņi, tā sauc. „reliefs en creux“.

Ļoti savāds un nesaprotams mums izliekās cilvēka uztvēruma cilņos un arī gleznojumos, kuŗu veido raugoties itkā no dažādām pusēm. Tā galvu, rokas, kājas un ķermeņa apakšējo daļu rāda no sāniem, profili turpretim acis un plecus — no priekšas, en face. Tas varbūt izskaidrojams ar to, ka eģiptieši centās katru ķermeņa daļu attēlot no visraksturīgākās puses.

Šinī ziņā ļoti izdevīgs piemērs divi „mantnīcas priekšnieka Isi“ tēlojumi (V. din) (18. zīm.), kuŗi atradās viņa mastabā. Viņa vārds atzīmēts hieroglifiskā rakstā virs galvas, zemāk redzami — pirmā cilnī — Isi dēls (bērnus, lai arī pieaugušus, arvien tēloja mazākus) ar dāvānu tēvam — pīli vai zosi — rokās, otrā — viņa meita, kuŗa ož lotosa ziedu.

Tāds formāls raksturs piemīt arī glezniecībai, kuŗas zīmējums ļoti smalks, bet siluetteidīgs, bez ēnām un perspektīvas. Kompozīcija bieži sadalās vairākās strīpās, apbrīnojami loģiski atrisinādama dažādas situācijas. Kolorīts ļoti spilgts, bet bez noskaņām, vienāds. Krāsas lietoja mineralās un, bez izņēmuma, tikai pamatkrāsas: balto, zilo, sarkano, dzelteno, zaļo un melno. Krāsām nereti simboliska nozīme, tā p. p. zaļā un zilā atzīmē svaigumu un jaunību, sarkanā — dzīvību un asins, baltā — šķīstību un nevainību. Ar krāsām raksturo arī dzimumus: sievietes tēlo dzeltenā, vīriešus brūnā krāsā.

Gleznojumi sastopami diezgan bieži: bez kapeņu sienu freskām, kuŗu saturs dažāds, vēl tempļos (uz sienām, griestiem, kolonnām), sarkofagos, grāmatu (papirusu rullu) ilustrācijās un mākslas amatniecībā.

Vecā valstī, kuŗā bieži sastopami žanrveidīgi skati, sevišķi izdevušies ir zvēru un putnu tēlojumi, kā p. p. freskā ar zosīm kapeņēs pie Meduma.

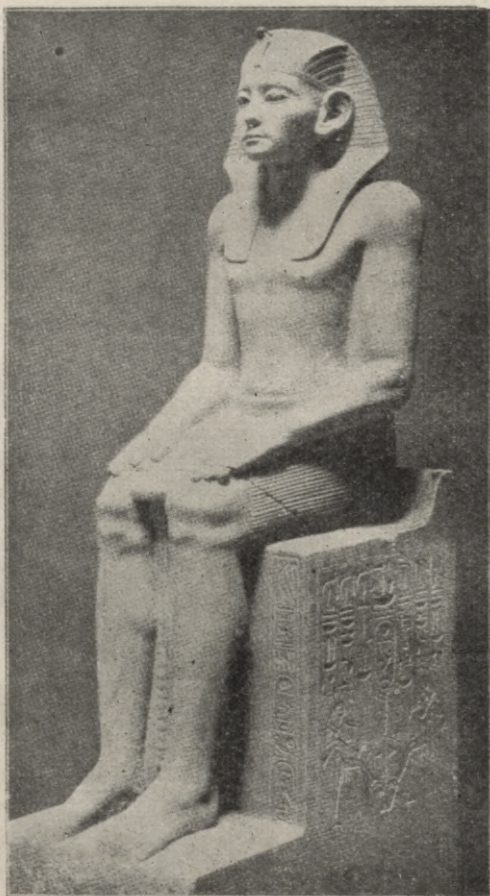
18. zīm.
Mantnīcas priekšnieks Isi
(V. div.) Maskavā.

Vidus valsts māksla

Despotiskā vecās valsts monarķija, kuŗai pastāvot kupli uzplaukst māksla, ar laiku zaudē savus pamatus un atsevišķu lielkungu starpā rodās atdalīšanās tieksmes. Iestājās iekārta, ļoti līdzīga vidus laiku feodalismam, kad karalis bija faktiski tik viens no stiprākiem lielmaņiem.

Šīni vispārējā sabrukuma laikmetā arī mākslai trūkst spilgtuma. Pieslejšoties vecās valsts tradīcijām, viņa atkārtoti pieņemtās formas vieglākās un slaikākās proporcijās.

Arī sižetu izvēlē nava nekā jauna, izņemot dievu tēlojumus, kuŗi reti sastopami iepriekšējā laikmetā. Pārsvārā ir faraonu statujas, oficiāli

19. zīm. Amenemhets III. (Fajumā).

— smaidoša, kā daudzas Senvozreta I., jeb stingri nopietnas, kā lielākā daļa labirinta būvētāja Amenemheta III. tēlojumu (19. zīm.). Pēdējo redz sfinksā (pie Gizē) (20. zīm.), kuŗš gandrīz apbērts tūksneša smiltīm noslēpumaini smaida jau tūkstošiem gadus. Viņā, kā arī citos tēlojumos manama tieksme veidot formas kolosālos apmēros. Tas varbūt savā ziņā izskaidrojams ar to, kā cietais akmens — granīts, bazalts, diorīts, kuŗu tagad sāk biežāk lietot, mazāk padodas smalkākai veidošanai.

Tautas māksla izpauzās cilņos un sienu gleznojumos, kuŗos, kā senāk, daudz spilgtuma un brīvu kustību. To redzam p. p. sacikstes tēlojumos Benihasana kapenēs (21. zīm.).

Kapeņu sienu gleznojumos — freskās — pārsvārā reliģiozi un simboliski sižeti, lai gan sastopami arī svaigi žanra tēlojumi un dabas ainas — sevišķi dārzu skati.

Arī kapenes sastopamas vidus valstī, bet mastaba vietu

ieņem tagad klintīs cirstas kapenes, sevišķi daudz tās sastopamas ap Benihasanu un Sintu.

Redzams, ka šīni laikmetā feodalam drošāk likās glabāt savas mumijas noslēptās alās, nekā atklātās vietās.

Tādas kapenes sastāv no ārējām priekštelpām ar stabiem (22. zīm.) un iekšējām tumsām ejām un kambariem, kuŗus bagāti izgreznoja ar cilņiem un gleznojumiem. Retāk sastopamas piramīdes un mazākos apmēros, kā p. mazā piramīde pie Dašura.

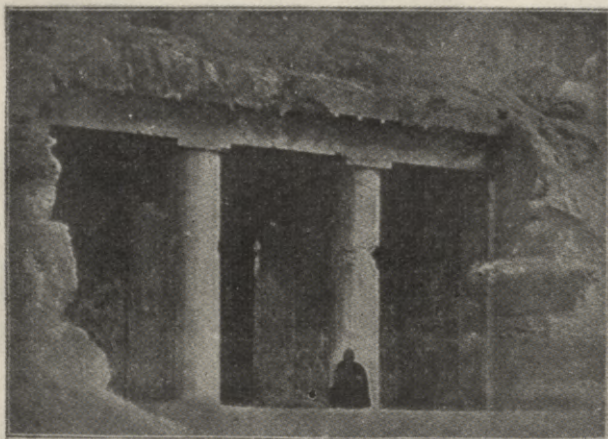
20. zīm. Sfinks (Gizē).

21. zīm. Sienu gleznojumi kapenēs (Benihasanā).

Vidus valstī uzplaukst lietišķā māksla. Sevišķi zelta rotas lietās var novērot apbrīnojami smalku darbu un gaumi.

Podniecība dažādīgāk izveidojās formās, pie kam, sevišķi izdodas dažādi trauki ar ģeometriskiem ornamentiem — baltiem jeb brūniem uz sarkana un dzeltena pamata.

22. zīm. Priekštelpas kapenēs Benihasanā.

Lielu vēribu sāk piegriezt mumiju sarkofagiem (iekšējiem), kuņus taisa no koka, visbiežāk mumijas veidā un bagāti izgrezno.

Vispār mākslas attīstībai nelabvēlīgie apstākļi uz vidus valsts beigām vēl pavairojās ar hixu — beduinu cilts ebrukšanu Eģiptē.

Ar viņu padzišanu (1580. g.) no jauna uzplaukst māksla, sevišķu ziedu laikmetu pārdzīvodama jaunajā valstī.

Jaunās valsts māksla

Jaunās valsts zelšana tieši saistīta ar 18. faraonu dinastiju, kuņa pēc tumšā hixu valdīšanas laika (1795.—1580.) atkal paceļ Eģipti senā augstumā. Pat vairāk — pateicoties iekarojumiem Afrikā un Azijā tā pārvērš viņu par pasaules monarkiju. Sava spēka apziņā faraoni apspiež feodālu decentralizācijas tieksmes un pabalstīti no varenās priesteru kastas — sprauž plašus mērķus sava iespaida un slavas izplatīšanai.

Ar valsts robežu paplašināšanu un ievadītiem sakariem ar citām tautām mākslā, sevišķi ornamentos, ieplūst dažādi sveši iespaidi, p. p. asiriešu un Eģejas kulturas, un parādas sveštautībnieku tēlojumi. Faraonu nemirstīgo slavu izpaust roku rokās iet dažādi mākslas veidi, bet sevišķi lieliski šo uzdevumu veic celtniecība — tempļos un kapenēs.

Grezni un plaši uzbūvētie tempļi ne tik vien izplatīja valdinieka slavu, „bet arī apliecināja viņa draudzību ar dieviem un nodrošināja viņa labklājību šinī un viņā pasaulē“. Savā izbūvē dziļi simboliski viņi sadalās: 1) parastās formas tempļos un 2) tempļos, iecirstos klintīs.

Parastais tempļis, uz kuņu ved ceļš ar sfinksu jeb aunu gatvi (aleju), ir gareniska plaša būve, kuņa ieslēdz dažādas telpas un pagalmus.

Viņa ieeja sastāv no diviem vareniem četrstūrīgiem torņiem ar ieslīpām sienām — piloniem, starp kuņģiem atrodās vārti. Pilonu sienas, izgreznotas hieroglifiem, gleznojumiem un cilpiem ar simboliskiem tēlojumiem (p. p. saules stariem un ripu), līdzinājās raibiem tepīkiem.

Fasades priekšā sēd milzīgi faraonu tēli vai paceļas gaisā adateidīgie granita obeliski ar zeltītu galotni, apzīmējami saules staru. Aiz fasades atrodās liels pagalms, kuņģu ieslēdz vairākas kolonu rindas. Aiz viņa viena, jeb vairākas zāles ar kolonām, kuņģu vidējās rindas augstākas par malējām.

23. zīm. Ramzesa III. kolosi Abu-Simbēlā.

Kolonas pēc tipa pieslienās vēl vecā valstī izstrādātām formām: tās ir lotosa, papirusa un palmveidīgas. Visbiežāk sastopamas ir konstruktīvi ērtākās papirusa veidīgās kolonas. Nav retas arī ļoti dekoratīvās kolonas ar dievietes Hator galvu. Lieto arī pilarus, brīžam ar pieslietiem vīriešu tēliem (Ramzesa III. templis Karnakā). Kolonu stumbrus bagātīgi pārklāj raksti, cilpi un gleznojumi. Tāpat arī sienas mirdz spilgtās krāsās. Šeit skaidri izpaužas eģiptiešu tempļa uztvērums, kā „pasaules attēlojuma“. Zāles grīda, dažādiem stādiem ornamentēta, ir Eģipte. Kolonas — lotosa puķes, jeb papirusi, kuņģi aug Nila krastos. Griesti

ar zvaigžņu tēlojumiem — debess, kas izpleš savu pajumi virs auglīgās zemes.

Aiz kolonu zāles arvien tumšākas ejas ved uz galveno, pilnīgi tumšo svētnīcu, kur laivā glabājas dievības tēls. Ieeja šai visu svētākā bij atļauta tikai priesteriem un faraonam.

Bez tam tempļa robežās atradās svētdiķi, pa kuņiem laivās notika simboliskie dievu tēlu braucieni.

24. zīm. Amenofis IV. ar sievu (Berlinē).

Stingri simboliska bija tempļa vietas izvēle — pēc saules gaitas līnijas no rītiem uz vakariem, kā arī vispārējs uztvērums, alegoriski izteicošs Saules — Ozirisa — gaitu.

Vislielākie tempļi — Karnakas un Luksora atradās pie senām Tēbām.

Bez tam tempļus cēla, īpaši Eģiptes vēstures vēlākos posmos, nelielu namu veidā: uz augstas pēdas ar kolonām no visām pusēm (piem. Izidas templī uz Filu salas).

Kolosalās proporcijās veidoti un bagātīgi izgreznoti arī klintīs iecirstie tempļi, kuņu fasadei pieslēgās milzīgie sēdošie faraonu tēli, kas

sastinguši mūžīgā mierā, sargāja ieeju, kā p. Ramzesa III. slavenā templī Abu-Simbelā. (23. zīm.)

Klintīs cirstas tika arī kapenes (p. 18.—20. din. faraonu kapenes

25. zīm. Cilnis: Seta I. kara gājiens Sirijā (Karnakā).

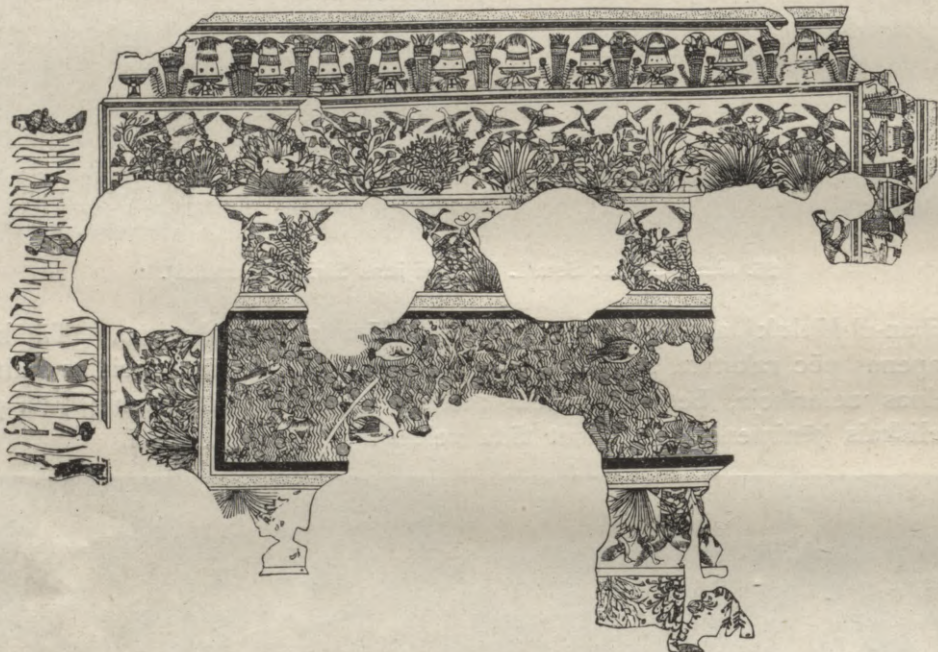
Biban-el-Muluk aizā) ar izgreznotām ejām un kambaņiem. Tā kā kapenes pēc rakstura bija dziļi noslēpumainas, tad viņās specialas kulta telpas neierīkoja, bet viņu vietā attālāk pacēlās sevišķi tempļi, kā p. lieliskais ķēniņienes Hetšepsut tāda veida tempļis Dēr-el-Bārī.

26. zīm. Sienu gleznojums (jaunā valsts).

Oficialā galma māksla gūst arvien lielāku iespaidu uz tautas mākslu, kuļa šur tur vēl uzliesmo dzīvos skatos, kā p. p., Amona tempļa būves tēlojumos. Pārsvarā ir mitoloģiskie jeb vēsturiskie motīvi, pie kam pēdējo uzdevums ir slavēt faraonu un viņa darbus.

Ļoti interesanti atzīmēt šeit divus virzienus, kuļi raksturo 18. un 19. dinastiju mākslas politiku. Amenofis IV. (Echnatons — 1375.—1358. pr. Kr. dz.), lielais reliģiozais revolucionārs, ievēd saules dieva Amona-Ra (vispār daudzdievības) kulta vietā saules ķermeņa (viendievību) dievinašanu. Pilnīgi raudams vēcās tradīcijas saites, viņš pārceļ galvas pilsētu no Tēbām uz Tell-el-Amarnu un oficiālā mākslā ievēd realismu, kuļa

27. zīm. Grīdu gleznojums (Tell-el-Amarnā).

klasiskais piemērs viņa paša un sievas tēlojumi (24. zīm.). Izgleznotā Berlīnes cilnī bez žēlastības izcēlti neskaistie ķermeņi, ar kuļiem stipri kontrastē bagātais tā laika tērps. Individuali veidotās galvās pastrīpotas degenerācijas zīmes.

Bet Amenofis IV. valdīja par daudz īsu laiku, lai reālais virziens varētu pilnīgi iemiesoties un izplatīties mākslā. Pēc viņa nāves (kad galvas pilsētu atkal pārcēla atpakaļ uz Tēbām) ar toties lielāku sparību uzstājās pret šo virzienu reakcija, kuļu vada XIX. dinastijas faraoni. Naīvo un dzīvo sižetu vietā — plaši vēsturiski motīvi, kā p. p., ļoti izplatītie kauju un cīņu tēlojumi. It īpaši Seti I. (1313.—1292.) un viņa dēls Ramzes II. (1292.—1225.) mīl plaši tēlot savus kara gājienus, pie

kam faraons pārsniedz citus mirstīgos kā lieluma, tā arī uztvēruma ziņā, (p. skats no Seti I. kara gājiena uz Siriju) (25. zīm.). Izpildījums tehniski izsmalcināts, lai gan bieži kompozīcija sarežģīta un dažreiz pat sajaukta.

Smalks zīmējums un spilgtas krāsas raksturo jaunās valsts gleznojumus. Dažos no viņiem pārsteidz daiļs kustību ritms, kā p. graciozā

28. zīm. Mirušā tiesāšana (gleznojums uz papirusa) Britu muzejā.

freskā ar deļotājām un dziedātājām (26. zīm.). Svaigi arī idealizētie dabas tēlojumi, kā grīdas freskā Tell-el-Amarnā (27. zīm.), kurā sīki attēloti diļķis ar lotosa puķēm un zivīm.

Plaši izplatīti bija arī zīmējumi uz papirusu ruļļiem — svētrakstu (galvenā kārtā dažādu formulu, kuņas vajadzēja zināt mirušam) ilustrācijas. Viņi bija krāsaini, jeb sarkanos un melnos vilcienos visai izteicoši un dzīvi veidoti. (Visbiežāk sastopami skati ar mirušā dvēseles tiesāšanas ainu, kā p. Britu Muzeja papirusos) (28. zīm.). Tādus papirusus jaunajā valstī mirušam lika zārkā (vecā valstī formulas rakstīja uz kapeņu sienām, vidus — uz sarkofaga).

Bez tam sastopami papirusi ar satiriskiem tēlojumiem, kuņi izpauž tautas aso zobgalību. Viņos cilvēks un viņa darbi tiek tēloti zvēru veidā. Tā p. Turīnes muzeja satiriskā papirusā ar Ramzes III. kara gājienu tēlojumiem — cīņa norisinājas starp kaķiem un žurkām.

Ļoti uzplaukst lietišķā māksla, sevišķi podniecība, kuņas zilzaļi glazierētie trauki (tā sauc. Eģiptes fajanse) bij tāļū pazīstami. Uzglabājušies daudz graciozu tualetes piederumu, kā vāzītes (puķu un stādu veidā), smaršēļļu un smēru trauciņi un kaņotes no koka un zilopkaula. No pēdējiem sevišķi smalki veidoti koka kaņotes rokture ar sievieti un lotosiem (29. zīm.) un kāda tualetes trauciņa

29. zīm.
Koka kaņote.

rokture graciozas peldētājas veidā. Jāatzīmē arī vāzes no māla un bron-
zas dažādas formas un nozīmes, kuņas sastopamas visas Eģiptes māks-
las laikmetos.

Sevišķi izplatīti bija Eģiptē dažādi amuleti pret ļauniem iespaidiem,
(p. acu veidā — pret ļauno skatu). Tā pat bieži sastopami tā sauc.
skarabeji — svētkukaiņi, kuņi simbolizēja esamību. Amuletus un skara-
bejus taisīja no dažādiem materiāliem un pat no dārgakmeņiem, pie kam
skarabeju apakšpusē rakstīja dažādus izteicienus un laimes vēlējumus
(uz jaunu gadu, vārda dienu u. t. t.).

30. zīm. Sievietes portreja (Gizē).

Jāpiemin vēl smalki veidotie
zeltkaļu darbi no zelta ar emalu
un dažādiem akmeņiem: rok-
sprādzes, adatas, kaklrotas, gre-
dzeni. Ar lielu gaumi viņu vei-
došanā izlietoti dažādi motīvi, kā
puķes, putni, tauriņi, bites u. c.

Tādā ziņā vispusīgi attīstīta
Eģiptes māksla sasniedz jaunā
valstī savu ziedu laikmetu.

Saīsa laikmets

Sekojošā pēc jaunās valsts
libiešu-efiopu valdīšanas laikā
(21.—25. din.) māksla sāk nīkt
un zaudē savu senāko augstumu.
No jauna viņa paceļās Saīsa
periodā (no 663. g.).

Šā laika mākslu raksturo
tieksme uz viegli graciozām
formām un slaikām proporcijām.
Veidojumā īpatnēja visai smalka
un dzīva modelēšana.

Pie visa tā māksla nerada
nekā jauna un īpatnēja, uztvē-
rumā piesliedamās vecās un

vidus valsts mākslai. Ar nodomu archaizēdama savus veidojumus
(Psameticha III. portreja) Eģiptes māksla pierāda savu spēju un iedomu
izsīkšanu un īpatnējas kulturas galu.

Grieķu un romiešu laikā (no 332. g.) pēdējo reizi māksla uzliesmo
slavenās Fajumā atrastās portrejās. Viņās uz koka ar temperas jeb
vasku krāsām (enkaustikā) gleznoti visai dzīvi un individuali, dažreiz

pat impresionistiski, sieviešu un vīriešu galvas (30. zīm.). (Viņās jau veidots tas tips — ovala seja, lielās acis — kuŗš vēlāk sastopams kristīgās mākslas svētbildēs.) Tādas gleznas, sekojot senām mirušo kultu tradīcijām, lika mirušiem uz sejas. Ļoti interesanti arī izgleznotie ar mirušo tēliem un simboliskiem zīmējumiem, spilgtās krāsās ieturētie liķauti.

Savā gadu tūkstošus ilgā attīstības gaitā aptverdama dažādus virzienus, uzplaukdama zināmos laikmetos, pagrīdama citos, Eģiptes māksla izklaidina vecos aizspriedumus par savu sastingumu. Cieši saistīta ar dabu un kultu viņa paliek arvien īpatnēja ar noteikti izpaustu simbolismu uztvērumā un stilizētu veidojumu.

Noslēpumaina, kā lielā sfinksa smaids, viņa arvien vēl ir tā mikla, kuŗu cilvēce cenšas atminēt.

Mezopotamija

Babilonija un Asirija

Tanī pašā laikā, kā Eģiptē, uzplaukst kultura arī vakar Azijā divu upju — Tigra un Eifrata robežās, tā sauc. Mezopotamijā, kuņas lejas daļu ieņēma Babilonija, kalnaino — Asirija.

Arī šeit dabai ne mazā loma kulturas attīstīšanā. Siltais subtropiskais klimats, kā arī Eifrata un Tigra plūdi bija par iemeslu pasakainai zemes auglībai un tāpat, kā Eģiptē izsauca kanālu būvi un apūdeņošanas sistemu.

Skaidrās debesis ar reti spožām zvaigznēm saistīja uzmanību un pamudināja uz matemātiskām un astronomiskām studijām. Pedējām pievienojās astroloģija — mācība par noslēpumaino saiti starp zvaigznēm un cilvēka dzīves gaitu, kuņa dod iespēju pēc zvaigznēm pareģot nākotni.

31. zīm.
Gudeas galva (Tello).

Ar debesu novērojumiem saistīta arī reliģija, kuņā sauli personificēja Bels un mēnesi, viņa sievu, Astarte. Vispārējais dievu uztvērumš bargs un nežēlīgs, prasīja asiņainus upurus. Tas izskaidrojams zināmā mērā ar tautas raksturu — pēc būtības cietu un kareivisku. Kaitīgās vai labvēlīgās dabas parādības viņu bagātā iedoma ietērpa fantastiskos tēlos — cilvēku, zvēru un putnu savienojumos, kuņi simbolizēja ļaunus demonus jeb labos garus — ģenijus.

Politiskā iekārtā bija despotiskā monarķija ar cietu režimu, kuņa izmantoja tautas apspiesto stāvokli kuņa gājieniem un būvēm (templiem un pilim.) Bagātīgi izgreznotas ar pēdēlām bija Babilonijas un Asirijas galvas pilsētas: Bābele un Ninive. Tā kā būvēja no neizturīgiem saulē kaltētiem ķieģeļiem un māla, tad no senā greznuma maz kas ir pāri palicis. Celtnes nolīdzinātas ar zemi, izgreznojumi izkaisīti pa malu malām.

Vispārējā mākslas aina noskaidrojās tikai XIX. g. s., pateicoties izrakumiem.

Vecākā no abām ir Babilonija, kuņu senatnē apdzīvoja sumeri un akkādieši.

Sumeriem bija jau attīstīta un īpatnēja māksla ar noteikti naturalisku

virzienu un izstrādātu tehniku. Enerģiski un dzīvi p. p. veidota ir Gudeas (ap 2700 g. pr. Kr.) galva (31. zīm.), kuņā daudz asa novērojuma un spēcīgi vīrišķīga uztvēruma. To pašu dzīvo tēlojumu izpauž arī cilnis ar Naram Sina (ap 3000 g. pr. Kr.) uzvaras gaitas tēlojumu un reali uztverta slavenā likumdevēja Hamurabi (2000 g. pr. Kr.) portreja cilnī.

Ļoti izplatīti bija dažādi cilindra veidīgi zīmogi ar iegrieztiem ķīlveidīgiem rakstiem jeb iegravētiem zīmējumiem. Pēdējos, kā vispār Babilonijas mākslā, valda tieksme pēc dzīves patiesības, kuņu veido īpatnēji drūmi un nopietni. Proporcijas pazemas un spēcīgas.

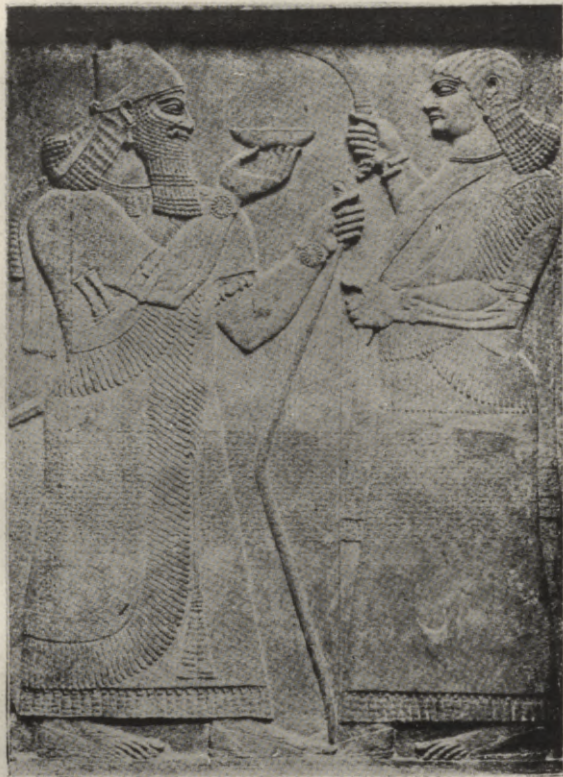
Celtniecība izpaudās lieliskās tempļu un piļu būvēs, no kuņām sevišķi slavens bij Enslila templis Nipurā un Nebukadnecara II. (604 — 561 pr. Kr. dz.) greznā pils Bābelē.

Sevišķu ievēribu pelna tempļu torņi jeb cikurati, septiņu (magiskais skaits) stāvu augstās pakāpeņu piramides, kuņas izlietoja arī zvaigžņu novērošanai.

Pilis būvēja plaši uz augstas platformas ar torņiem un vārtiem, pagrabiem un trepēm. Tās aptvēra parādes un dzīvojamās telpas — sievietes un

vīriešu puses — ejas un pagalmus. Ārējās, augšā rōbainās, sienas un iekšieni bagātīgi izgreznoja ar cilpiem un glazētiem ķieģeļiem ar dažādiem tēlojumiem. Jumtu virsas bieži pārvērtas skaistos dārzos, starp kuņiem sevišķi slavēti bij Bābeles ķēniņienes Semiramidas dārzi.

Lieli greznumu piļu izbūvē attīstīja asīrieši, ar kuņu mākslu mēs varam tuvāki iepazīties pateicoties pēdējā laika izrakumiem Tigra kreisajā pusē. Sevišķi uzplaukst māksla Asīrijā Ašurnazirpala (885.—860.), Sargona (722.—705.) un Ašurbanipala (668.—626.) valdīšanas laikā, kuņi bij pazīstami kā lieli piļu cēlēji.

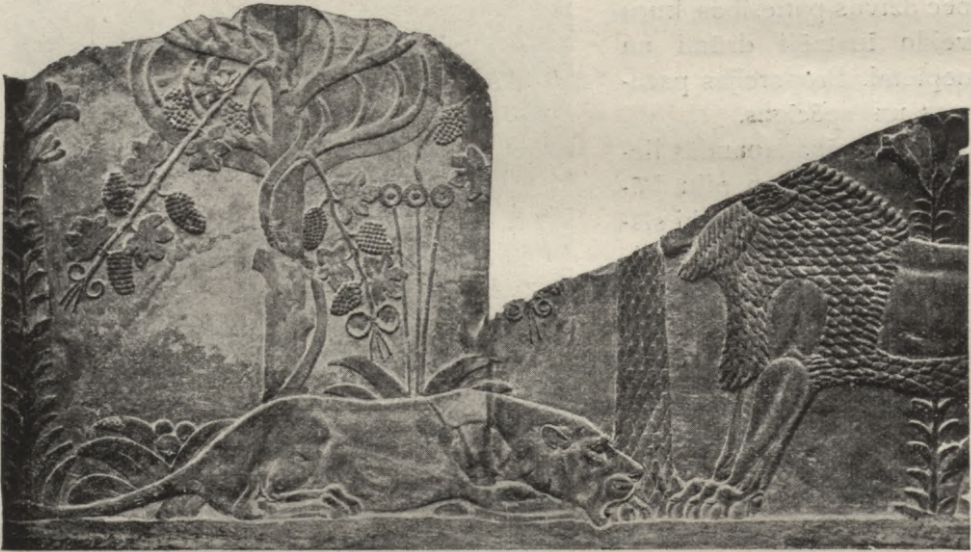

32. zīm. Ašurnazirpals un Eunuchs (Britu muzejā).

Asirijas pils planā līdzinājās, kā domā, Babilonijas pilīm un tāpat celtas no saulē kaltētiem ķieģeļiem, kamdēļ arī no viņām ir palikuši pāri tikai alabastra sienu apšuvumi ar mozaikām un freskām.

Asiriešu vecākās pils raksturo kolonu trūkums, kuŗas biežāk parādās tikai ap VIII. g. s. otro pusi un ir pārņemtas no kādas kaimiņu tautas — chetitiem. Kolonas stāv vai nu uz zemes, vai arī uz akmeņu lauvu, vēršu un sfinksu mugurām. Kolonas laikam bieži tika celtas no koka un apšūtas ar metala plāksniņām. Viņu galva nereti ir divkārtēju volutu veidā.

Sevišķu īpatnību pilīm piešķir sienu un griestu izgreznojumi. Jāpiemin, ka Asirijā tēl- un glezniecība padotas celtniecībai.

33. zīm. Aina zvēru dārzā (cilnis iz Kujundžika).

Piļu sienas sedz mīksta kaļķakmeņa vai alabastra plāksnes, uz kuŗām zemos cilņos attēloja dažādus skatus no galma dzīves, medībām, kaŗa gājieniem, reliģiozas ceremonijas u. t. t. Tēlojumiem pāri bieži velkās ķiļveidīgais raksts. Augšpus cilņiem parasti ir sastopama jošļa no glazētiem ķieģeļiem ar dažādiem ornamentāliem stādu motīviem, kā palmetām, čiekuriem, pumpuriem un īpatnēji asiriskām, zvaigžņu veidīgām puķītēm. Bagātīgi izgreznoti arī griesti un grīdas.

Cilņu kopiespaidu izceļ ar krāsām, kuŗu noskaņa nav bagāta, bet spilgti dekoratīva. Visbiežāk sastopamas ir dzeltenas figuras uz zila pamata. Balto un sarkano krāsu lieto ornamentos; melnā un zaļā ir retas.

Asiriešu cilņiem piemīt oficiāls raksturs. Ķermeņu proporcijas zemas un spēcīgas ar stipri atzīmētu muskulatūru. Galvas atspoguļo zemtiešu rāsu. Viņās sastopami tikai tipi: vīrieši ar bārdām (dievi un

kungi) un bez bārdas (kalpi). Alabastra cilnī no Nimrudas pils attēlots Ašurnazirpals ar dzeramo trauku augsti paceltā rokā (32. zīm.). Ļoti rūpīgi un smalki cilņos izstrādāti mati, bagātais tērps (bez krokām), rotas lietas un dažādi piederumi.

Dzīvāk uztverti cilņi no Kujundžika pils ar Ašurbanipala dārza svētku tēlojumiem, stilizētām dabas ainām (īpatnējs koku un ūdens

34. zīm. Spārnotais vēršis no Ašurnazirpala pils.

veidojums) un naturaliskiem zvēru tēlojumiem. Pēdējie sevišķi izteicoši asīriešu mākslā, kā p. p. cilnī: zvēru dārzs (33. zīm.).

Bieži sastopami mākslā kaŗa gājienu tēlojumi, cietokšņu ieņemšana, gūstekņu vešana, kā arī žanrveidīgi uztvērumi. Tā kā pozas un žesti atkārtojas, tad cilņi atstāj, pa lielākai daļai, vienmuļīgu iespaidu.

Tieksmes uz stilizāciju un simbolismu visizteicošāk parādās lielos puscilņos veidotos ģenijos (34. zīmējums), kuŗi novietoti portala abās

pusēs un apsargā ieeju. Viņos fantastiski savienots spārnota vēša ķermenis ar cilvēka galvu, zvēra spēks un cilvēka gudriba. Aprēķinātiem uz divām izredzēm — no sāniem un priekšas —, viņiem pievienoja

piekto kāju, vispārējā kopiespaيدا labā upurēdami sīkdaļu dabīgumu un skaidrību.

Ļoti reti sastopami tēlu veidojumi.

Mazā Ašurnazirpala statuja no alabastra (35. zīm.) veidota oficiāli-ceremoniālā pozā ar piemērotu mīkstam materialam visai sīko modelējumu.

Asiriešu glezniecībai nav nedz ēnu, nedz perspektīvas, un figūras atstāj plakānu, siluetteidīgu iespaidu. Dzeltenā un zilā krāsā raksturo viņas kolorītu.

Lietišķās mākslas ražojumus varam atjaunot vienīgi pēc cilņos un gleznojumos sīki un pilnīgi attēlotiem priekšmetiem.

Pieturēdamies celtniecībā pie kopējām formām, Babilonija un Asīrija pārējos mākslas veidos atšķiras. Vienu raksturo dzīvi uztverošais un spēcīgi veidojošais naturaliskais virziens, otra tiecās uz stilizāciju un tai ir oficiāli tēlojošs raksturs, kas dažos motīvos, p. p. zvēru tēlojumos izvēršas plašākā un drošākā stilā.

Saskaņotās, spilgtās krāsās izpaužas austrumnieku smalkais kolorīta uztvērumš.

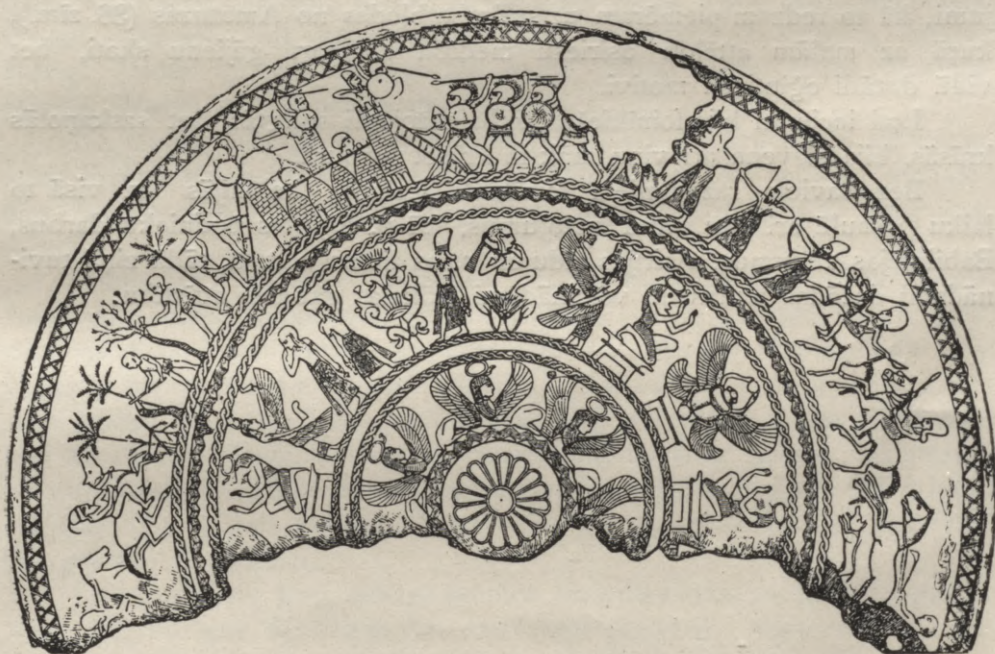

35. zīm.
Ašurnazirpals (Britu muzejā).

Foinīkija

Senajai tirgotāju tautai — foinīkiešiem, kuŗi apdzīvoja zemi pie Libanu kalnu nogāzēm, ir lieli nopelni vispārējās kulturas attīstībā. Apceļodami tirdzniecības nolūkos visu to laiku pasauli, viņi bija tie starpnieki, kas tuvināja dažādas tautas un izplatīja viņu kulturas ieguvumus.

Foinīkiešu pilsētas Tirs un Sidone bija ievērojamas kā pasaules tirdzniecības centri, kur bagātīgi saplūda no visām Azijas malām dažādi ražojumi.

36. zīm. Sudraba bļoda no Amatuzas.

Ari plašas kolonijas uz Ķipras, Maltas, Sicīlijas un Sardinijas salām, kā arī Afrikā un Spanijā piederēja foinīkiešiem.

Pēc būtības tikai izveicīgi tirgotāji un jūrnīeki, mākslinieciski foinīkieši bija maz apdāvināti un gandrīz nekā īpatnēja nav radījuši.

Celtniecībā tie pazīstami ar cietokšņu un ostu būvēm, kuŗu pamat us viņi cēla no milzīgiem akmeņu blūķiem, un ar klintīs iecirstām vai

pakalnu veidīgām kapenēm. Dažas tādas kapenes sastopamas Amritā, kur arī uzglabājušās svētniņu drupas. Svētnicas bija samērā nelielas tabernakļu veidīgas celtnes, kuŗas no visām pusēm ieslēdza iežogots pagalms.

Tiesa, foinīkieši bija slaveni kā veikli būvētāji, kuŗi pat, kā domā, cēla kaimiņu tautai, ebrejiem, viņu greznās celtnes. Bet īstenībā aizrādījumi par kolonām no koka un metala, izrotātiem griestiem un zeltā mirdzošām sienām, galvenā kārtā attiecināmi uz babiloniešu un asiriešu iespaidiem.

Jauna nekā nav devuši foinīkieši, arī tēlniecībā un glezniecībā. Dažas tēlniecības atliekas, kā p. p. Sidones ķēniņu sarkofagi, stiprā mērā rāda Eģiptes iespaidus.

Eklektisks raksturs piemīt arī tēlojumiem uz dažādiem metala izstrādājumiem, uz bļodām no bronzas un sudraba, kuŗas atrastas dažādās vietās Azijā un Eiropas dienvidos.

Viņos visbiežāk sastopami eģiptiešu un asiriešu motīvu savienojumi, kā to redzam piemēram uz sudraba bļodas no Amatuzas (36. zīm.), kuŗā uz malām attēloti asiriešu medību un kaŗa gājienu skati, bet vidū dažādi eģiptiešu motīvi.

Ļoti iecienīti bija foinīkiešu stiklu ražojumi spilgtās, bet saskaņotās krāsās, bija slavena arī viņu māksla krāsot purpurā.

Bez saviem ražojumiem foinīkieši izplatīja kolonijās un visā to laiku pasaulē arī citu tautu ražojumus, kā p. Eģiptes podnieku darbus, Babilonijas audumus, Asirijas zīdu un rotas lietas u. t. t., tādā ziņā tuvinādami dažādas tautas un veicinādami mākslas gaumes attīstību.

Grieķija

Mūsu kultura lielā mērā pamatojas uz tā mantojuma, kuŗu atstājuši senie grieķi — uz viņu mākslas, dzejas un filosofijas. Tādēļ no liela svara apgaismot tos apstākļus, kuŗi veicināja šī krāšņā kulturas zieda uzplaukšanu, izskaidrot, kā varēja tik maza tauta sasniegt savā materialā un garīgā dzīvē tik augstu pakāpi.

Katrā ziņā, šinī attīstības gaitā ne maza loma ir ārējiem faktoriem un nevien tautas ģenialitātei. Starp tiem sevišķi jāatzīmē dabas iespaidi, kas veidoja tautas raksturu. Tai nepiemīt nekā pārmērīgi lieliska, kas apmulsinātu un nomāktu cilvēka garu, bet visur valda saskaņots maigums un dažādība: kalni, auglīgas lejas, skaistas piekrastes ar dziļi iegrieztiem līčiem, klusa un mierīga jūra, kuŗā skats nemaldās bezgala tāļumā, bet atrod atpūtu pie daudzajām skaistajām salām. Mūžīgi dzidra un zila debess un spoža saule, zem kuŗas zeltainā smaida plaukst dzīves prieks un modrība.

Ne mazāk svarīgs bija izdevīgais Grieķijas ģeogrāfiskais stāvoklis starp Eiropu un Āziju, kas veicināja sakarus ar citām tautām, paplašināja tautas redzes apvārsni un neļāva tai ieslēgties šaurās tradīcijas robežās.

Intensīvās brīvības tieksmes savukārt pasargāja grieķus no Austrumu bargā despotisma, kā arī audzināja viņu pašapziņas un pašcienības jūtas, kuŗas vēlāk izveidojās tanī cēlā cilvēku idealā, kādu mēs uz katra soļa sastopam grieķu mākslā. „Cilvēks ir visu lietu mēraukla,“ saka grieķu filosofs. Viņā, kā dievības atspoguļojumā, visam jābūt daļam un cēlam. Tādēļ fiziska skaistuma cildināšana, miesas izkopšana un norūdišana dažādās sacīkstēs un rotaļās. Saprotams tad arī grieķu mākslas tēlu šķīstais kailums, kuŗu vēlāki, p. p. vidus laikos, uzskatīja par grēcīgu un peļamu.

Grieķi dievus, kuŗi mūžīgā jaunībā un nemirstībā valda par pasauli, iedomājās līdzīgus cilvēkiem, bet daudzkārt daiļākus. Viņu ir daudz un dažādu: sākot no varenā dievu un cilvēku valdnieka Dzeva un beidzot ar ūdens, lauku un mežu dieviem un dieviņiem. Teikās par viņiem grieķu mākslinieki smēla bagātīgu vielu, veidodami dievus piemēroti viņu būtībai un nozīmei.

Tā, p. p., Dzevu viņi tēloja spēcīgu un varenu, ar lielu bārdi un cirtainiem matiņiem, ar zibeni un sceptorī. Viņa sievu, Heru, kā skaistu, cienības pilnu sievieti ar granatābolu (auglības simbolu). Gudrības dievi un zinātnes veicinātāji, Atenu, kā daiļu jaunavu ar šķēpu un vairogu rokās un bruņu cepuri uz galvas. Dailes un gaismas dievu —

Apollonu — mirdzošā jaunībā, slaidu un skaistu ar kitaru, loku un bult-nīcu. Viņa māsu, medību un nakts spīdekļa — mēneša dievi Artemīdu ari mēdza attēlot ar loku un bultām, vai ari ar mēneša sirpi un lāpu. Milas dievi Afroditi — kā visu daiļāko sievieti, ar maigu skatu un smaidu. Vīna un prieka dievu Dionisu — vīnstīgām vaiņagotu, ar panteras ādu uz pleciem. Debess ziņnesi Hermesu — kā jaunekli, ar spār-niem pie kājām un ziņneša zizli rokā. Skumju un nopietnu, plīvurī un ar vārpām rokās — zemes māti Demetru, dziļās sērās nogrimušu par savas meitas Persefonas likteni, kuŗu nolaupījis apakšzemes dievs Plutons. —

Bez tam dažādi veidotus un attēlotus atrodam stāstus par dievinātiem varoņiem, kā par Heraklu, Tēseju, Perseju, Dioskuriem, amaconēm, kuŗu varoņdarbos tauta smēla sajūsmu un ierosinājumu. Materialā ziņā bagāti-gās dažkrāsainu marmoru laustuves atvieglināja un veicināja iedomu izveidošanu tēlos.

Tādā ziņā viss: daba, ģeografiskais stāvoklis, reliģija un tautas raksturs savā kopiespaidā deva to pamatu, uz kuŗa izauga un attīstījās Sen-Grieķijas kultura un viņas skaistākais zieds — māksla. Brīva, saules un dzīvības prieka apstarota, viņa mirdz mūžīgā jaunībā, un nes mums atskaņas no seniem laikiem, kad cilvēkus no dieviem neatšķīra nepārejama aiza.

Pie visa tā velti būtu domāt, ka Grieķijas māksla dzima vienā dienā, kā Atena no Dzeva galvas. Kā viss pasaulē, tā ari viņa padota evolūcijas likumam.

Novērot šo attīstību un atzīmēt katras attīstības pakāpes raksturīgās īpatnības būtu mūsu uzdevums.

Grieķijas mākslu vispār pieņemts dalīt sekošos laikmetos jeb periodos:

1. Eģejas kultura;
2. Archaiskā māksla VII.—VI g. s. pr. K.;
3. V. g. s. māksla;
4. IV. g. s. māksla;
5. Hellenistiskā laikmeta māksla III.—I. g. s.

Eģejas kultura

(3000.—1100. g. s. pr. Kr. dz.)

Eģejas kultura, ar kuŗu cilvēce iepazinās tik XIX. g. s., pateicoties Šlimana un Evansa izrakumiem, ziedēja galvenā kārtā Eģeja jūras piekrastēs un salās. Viņas vecākie centri bija uz Kretas salas: Knosā un Festā.

Izrakumi rāda varenas pilis, ar daudz istabām, ejām, svētku zālēm, svētnīcām, darbnīcām, ūdensvadiem u. t. t.

Būvēs bieži tiek lietotas kolonas, ļoti īpatnējas formas: augšgalā resnākas nekā apakšā. Uzglabājušās ari ir dažas daļas no freskām —

sienu gleznojumiem uz kaļķa — uz kuņām p. p., ļoti dzīvi un pievilcīgi ir attēloti jauneklis ar vāzi (37. zīm.) un naivi uztverta jaunas galviņa. — Tā laika sievietē tērpu varam novērot vislabāk pie tā saucamām „sievietēm ar čūskām“, nelielām statujīņām, kuņas varbūt attēlo kādu dievi. Uzkrīt platie svārki ar volaniem, ierautais viducis un dziļais krūšu izgriezums. Spilgtās krāsās ir ieturētas tā saucamās kamares vāzes (38. zīm.), plānas kā olu čaumala un skaistas pēc formas.

Ne mazāk apbrīnojami ir Mikenu kulturas (tā sauc vēlāko Eģejas kulturas izveidojumu, kuņa galvenie centri ir Mikenās un Tirintā) zelta kausi, uz kuņiem attēloti kustības un dzīvības pilni vērši ganībās un viņu gūstišana. (39. zīm.) Tad bronzas duncī, izgreznoti ar zelta un sudraba inkrustacijām, zelta miroņu maskas ar ļoti dabīgi aizvērtām acīm, kā to mēdz novērot pie mirušiem. Bez tam dažādas zelta rotu lietas — diadema, mazas plāksniņas ar spirāļa un jūras dzīvnieku ornamentiem. Ne par velti Mikenas Homera dzejā sauc par zelta bagātām. Daudzas zelta lietas atrastas kapenēs, tiklab akuveidīgās, kā arī kupolveidīgās.

Ari piļu atliekas sastopam Mikenu laikmetā, kaut gan ne visai plašas, bet toties stiprākas un piemērotas varbūtējiem uzbrukumiem, kuņi, domājams, draudēja tā laika valdniekiem. No celtniecības atliekām jāpiemin slavenie „Lauvu vārti“ Mikenās (40. zīm.), kuņu smagie akmeņu blūķi, cieši piedzīti viens pie otra, pēcnācējiem likās uzcelti no

37. zīm. Jauneklis ar vāzi (Knosā).

38. zīm. Kamares vāze no Knosas.

milziem. Divās uz pakājkājām uzslējušās heraldiskās lauvās pareizi uztverts zvēra lunkanums. Visos šinīs mākslas darbos mūs pārsteidz izpildījuma ziņā apbrīnojama tehnika, vienota ar gaumi un dekoratīvām

39. zīm. Zelta kauss no Vafijas.

dāvānām. Sižetu izvēlē un uztvērumā — reals virziens, smalki novērojošs un dzīvi veidojošs. Kas bija šo bagāto kulturu, kuŗu sakari ar Eģipti un Babeli nenoliedzami, nesēji, grieķi jeb kāda cita tauta, noteikti nav zināms. Domā, ka Mikenās valdīja jau grieķu cilts —

40. zīm. „Lauvu vārti“ (Mikenās).

achejieši. Pēdējie no doriešiem pa daļai tiek iznīcināti, pa daļai kalpināti, pa daļai meklē glābiņu svešumā. Vecā kultura sabrūk un atmiņas par viņu tik uzglabājas Homera dzejā, kamēr XIX. g. s. izrakumi viņu neceļ dienas gaismā, vēstīdami par seno laiku krāšņumu un bagātību. —

Arhaiskā māksla

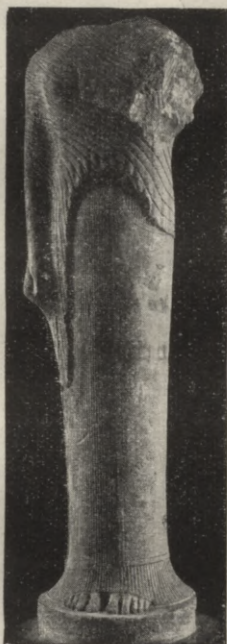
(VII. un VI. g. s. pr. Kr. dz.)

Arvien vairāk sāk noskaidroties tumšais pārejas laikmets no vecās Eģejas kultūras sabrukuma līdz skaidri noteiktām Grieķijas vēstures robežām. Jauniem ienācējiem bij jāsāk attīstības gaita no paša sākuma, pie kam ceļu viņiem rādīja senās kultūras atliekas.

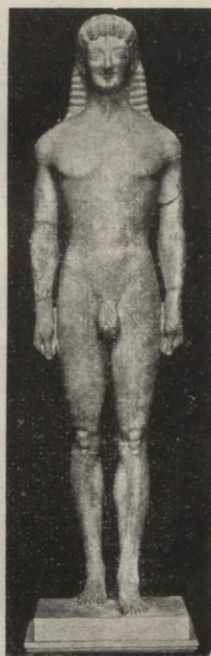
Jau VII. g. s. var skaitīt par organizētas dzīves sākumu. Ap šo laiku dažādas ciltis ieņēma noteiktu teritoriju, rodas atsevišķi centri: pilsētas-valstis. Politiskie apstākļi prasa no katra pilsoņa vispusību un zināmu izglītību. Sevišķi apdāvināti no visām grieķu tautām izrādās Maz-Azijas jonieši, kuŗu vieglais gars un gracija ierosināja un veicināja vispārējo attīstību.

41. zīm.

42. zīm.

43. zīm.

Artemida no Delas (Athenās). Hera no Samas (Luvrā). Tenejas Apollons (Minchenē).

Ap VII. g. s. ksoanu (koka elki primitīvā formā) vietā parādās mēģinājumi ietērt iedomas tēlos. No šī, tā saucamā archaiskā laikmeta, (VII.—VI. g. s.) sākot soli pēc soļa mēs varam novērot grieķu mākslas gaitu, viņas cenšanos uz arvien lielāku pilnību un gatavību, viņas gara un tipu izveidošanu.

Sevišķi izdevīgi to novērot tēlniecībā, tiklab atsevišķos tēlos, kā arī grupās un cilņos. Ierosinājumu dod jonieši, kuŗu Artemidas (41. zīmējums) un Heras (42. zīmējums) tēlos vēl skaidri manāms

koka tehnikas iespaids. Artemida atgādina plakani ēvelētu dēli, Hera apaļi veidotu koka stumbri. Abi veidojumi ir nedroši un pieder pie pirmiem mēģinājumiem. Turpmākais uzdevums bija atbrīvot saistītās rokas un kājas, modelēt ķermeni un piedot sejai izteiksmi. Šo arī veic VI. gadu simtenī doriešu mākslinieki, veidodami kailus jaunekļu tēlus, tā saucamos Apollonus (43. zīm.). Teika pieraksta tēlu atdzīvināšanu pasakainam Daidalam, kuŗš esot atvēris statujām acis un atraisījis rokas. Attēloti Apolloni ir stāvus, vienu kāju uz priekšu izcēlušī (kā Eģiptes mākslā). Rokas vēl cieši pieskaras pie ķermeņa, kuŗš veidots ar stipri

44. zīm. Archerms: Spārnotā Nike (Atenās).

attīstītu muskulatūru. Sejā vēl nav izteiksmes, ja par tādu negribam turēt naivo smaidu. Matī stilizēti. Statuja komponēta tā, ka viņa ir jāaplūko tikai no priekšas — frontali. Šīs īpašības — frontālais stāvoklis, smaidoša seja ar izspiestām acīm un stilizēti mati — piemīt visai archaiskai plastikai. Ari cilņi (reljefi) vēl tapšanā. Kā piemēru var pievest metopas no viena Selinuntas tempļa (VI. gadu simteņa I. pusē), kur attēlots Herakls ar zagļiem kerkopiem, piesietiem pie kārts, un Persejs, nogalinādams Medūsu. Figuras maz izveidotas, proporcijas smagas,

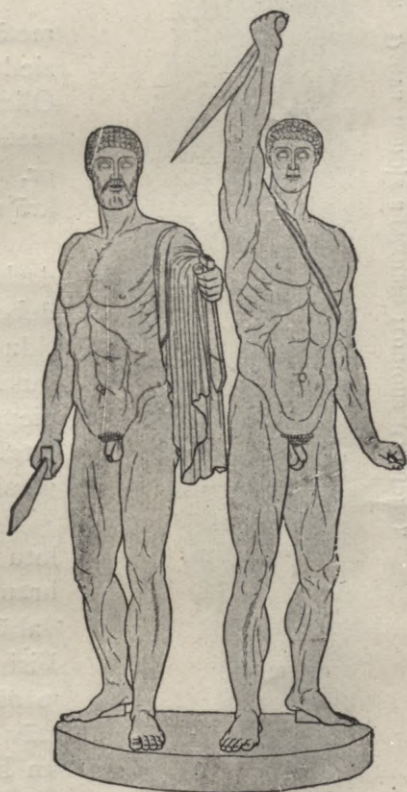
manāma tieksme izcelt katru ķermeņa daļu visizdevīgākā izredzē. Lielu soli uz priekšu rāda **Archerma** „spārnotā” Nike“ (44. zīmējums). Neaizskardama zemi, viņa saliektiem ceļgaliem ātri laižas uz priekšu. Viena roka pacelta uz augšu, otra iespiesta sānos.

45. zīm. Atenas tempļa (Eginā) frontona skulptūras (Minchenē).

Augšējā ķermeņa daļa nepareizi savienota ar apakšējo. Seja un mati tipiski archaiski. Par pēdu statujai der apgērba smagās krokas. Pie visas neveiklības uztvērumā daudz dzīvības un drosmes.

Laikmetā ap persiešu karjiem (510.—460) sevišķi uzplaukst Grieķijas māksla, censdamās atraisīties no archaisma saitēm. Šo tieksmi manam jau Eģinas salas Afaijas tempļa frontona (tempļa fasades augšējā daļa) plastiskos izgreznojumos. Trijstūrīnā laukumā bij attēloti skati no Trojas kara. Rietumu frontons (45. zīm.) labāk uzglabājies nekā austrumu. Viņa vidū stāvēja Atena stingri frontalā pozā ar vairogu un šķēpu. Pa labi un kreisi no viņas cīnās grieķi un trojieši. Kareivjos apbrīnojama pozu un kustību dažādība un drosme. Šeit jau laužts stingrās frontalitātes sastingums, lai gan seju modelēšanā un izteiksmē (sāpes tiek raksturotas ar tradicionelo smaidu) un īpaši dieves tēlā vēl daudz archaisma, kuŗš izpaužas arī apgērba stilizētās krokās un matu veidojumā. Figuras labi pilda frontona laukumu, piemērodamās viņa slīpiem sāniem.

46. zīm. Tiranu slepkavas (Neapolē).

Dzīvās kustības, nojaušamas jau Eģinas frontonā, straujāk izskan slavenā tiranu slepkavu (46. zīm.) — Harmodija un Aristogeitona — grupā. Viņu atlēja bronzā ap 471. gadu pēc Antenora grupas (kuŗu aizveda 480. g. Kserks) divi tēlotāji: **Kritijs** un **Nesiots**. Spēcīgie vīrieši ar lielu sparū dodas uz priekšu. Harmodijs pacēlis zobenu, Aristogeitons gatavo-

damies durt ar viņu. Viņu saskaņotās kustības apviēno grupu, aprēķinātu uz vispusīgu izredzi. Galvu pastīvā veidojumā manāmas archaisma atskaņas.

Tiranu slepkavas savā ziņā noslēdz archaisma laikmetu, kuŗu mēs saprotam plašāk kā formu tapšanas un veidošanas laiku.

Nepilnīga un saistīta šī māksla savā sirsnīgā naivitatē un svaigumā ir pievilcīga, kā agrās, daudz apsološās, jaunības smaids.

V. g. s. māksla

Piektā g. s. otrā ceturksnī, pārejas laikmetā no archaiskās mākslas uz grieķu mākslas ziedu laiku, — sevišķa vēriba ir jāpiegriež Olimpijas Dzeva tempļa frontonu grupām un metopu cilņiem (templis pabeigts ap 456. g. pr. Kr. dz.), kuŗu sīzeti smelti bagātos teiku krājumos.

Metopās attēloti divpadsmit Herakla varoņdarbi. Labāk uzglabājušās 2 metopas. Pirmā debess velves turētājs Atlants pasniedz Hesperidu āboļus Heraklam, kuŗš pa viņa prombūšanas laiku uzņēmis turēt tā nastu. Heraklam piepalīdz syaigi vienkārši uztverta Atena. Otrā dzīvi un spēcīgi veidota varoņa cīņa ar vērsi.

Austrumu frontonā (47. zīm.) redzam attēlotu momentu priekš karaļa Oinomaja šacikstes braukšanā ar jauno Pelopu, kuŗš pēc uzvaras dabū kā balvu skaisto karaļa meitu Hipodamiju. Visi sastinguši drūmā mierā, kā priekš negaisa, jo nākošais brīdis nesīs likteņa lēmumu. Vidū stāv varenais Dzevs. Viņam pa labi Pelops un Hipodamija — domīgi un pašāvīgi-atturīgi. Pa kreisi Oinomajs un viņa sieva Steropa. Karaļa izaicinošā pozā daudz lepnuma un uzvaras pārliecības. Bet Dzevs, novērzdamies no viņa uz Pelopa pusi, rāda, kā šīs cerības veltas.

Bez tam abās pusēs stāv kaujas ratos iejūgti zirgi, sēd, jeb ir nometušies uz ceļiem ratu vadītāji un kalpi. Galos redzam pusgu-

ļus divus jaunekļus, kuŗus līdz šim dēvēja par upju dieviem — Alfeju un Kladeju.

Labajā frontona spārnā sevišķi uzkrīt veca vīra tēls — varbūt zilētāja, kuŗš domās nogrimis, it kā paredz karaļa neveiksmi. Vecumu pareizi raksturo vītusē āda, grumbas un nogurušā poza. Dzīvi un reali ir veidots zēns līdzās Hipodamijai; motīvs tieši novērots dzīvē. Stingrums un frontalitate manāmi vēl Dzeva un sieviešu tēlos; archaisma atskaņas matu un drēbju veidojumā. Vispārējais figuru grupējums simetrisks, savu liniju ritumā atgādinādams palmetas ornamentu.

Austrumu frontona sastingums un miers rietumu pusē (48. zīm.) izvērsās karstas cīņas aukainās kustībās. Lapitu karaļa, Peiritoja, kāzu dienā, viņa līgavai Deidamijai un citām jaunavām uzbrūk kentauri (cilvēka un zirga savienojums). Viņus sakauj un padzen Peiritojs ar savu draugu un dieva Apollona palīdzību.

Vidū, lielāks par visiem, stāv jauneklis — dievs Apollons, ar savu rokās mājienu izšķirdams cīņu, kuŗa abās pusēs strauji norisinājas. Galos guļ baiļu un nemiera pilnas sievietes, simbolizēdamas dzīru vietu. Pareizi uztverta mežonīgo un fantastisko kentauru daba un lapitu drošsirdība. Grupu komponējums brīvāks nekā pirmajā frontonā. Kustībās un veidojumā daudz drosmes. Kas gan īstenībā bija abu grupu tēlotājs, noteikti nav zināms, lai gan Pauzanijs, pazīstamais grieķu ceļotājs, rietumu frontonu piešķir Feidija skolniekam **Alkamenam**, austruma — **Paionijam** no Mendes.

Pēdējais veidoja uzglabājušos oriģinalā (lielākā daļa grieķu skulpturu pazīstama tikai pēc vēlākām kopijām). „Spārnoto Niku“ (49. zīm.), pasūtītu no meseniešiem un naupaktiešiem, uz kuŗas pēdas ir uzglabājies autora paraksts. Nika laižās no Olimpa augstumiem, lai pasludinātu meseniešiem un naupaktiešiem uzvaru. Vējā plivinājas viņas platā sega, vieglais

48. zīm. Dzeva tempļa rietumu frontons (Olimpijā).

tērps cieši aptver slaikos locekļus, izpauzdams viņu formu. Lielie spārni vareni šķeļ gaisu. Ērglis zem kājām tēlo debesu plašumu un augstumu.

49. zīm. Paionijs no Mendes: Nike (Olimpijā).

50. zīm. Myrons: diska metējs (Romā).

Šeit Paionijs sasniedz, šķiet, tēlniecībā neiespējamo — lēno nolidojumu. Tikai salīdzinājot šo Niku ar Archerma naivo mēģinājumu, varam nojaust to milzīgo soli uz priekšu, kuŗu Grieķijas māksla ir spērusi VI. un V. g. s.

Kustību problemu ar lielu enerģiju centās arī atrisināt **Myrons** no Eleuteram. Šinī ziņā nepārspējams ir viņa „Diska (ripas) metējs“ (50. zīm.)

Spēcīgs jauneklis, norūdīts dažādos vingrinājumos, saliecies, gatavojas mest ripu. Drosmīgi uztverts un attēlots ir pats pēdējais brīdis priekš mešanas, tāds ķermeņa stāvoklis, kuŗā viņš var atrasties tikai vienu acumirkli.

Kustību un dzīvības pilna arī Marsija un Atenas grupa. Dieve bija izgudrojusi fleitu, bet dusmās, ka viņu pūšot tās seja top neskaista, nometa to ar lāstu zemē. Marsijs, redzēdams dieves dusmas, šaubās, vai pacelt fleitu jeb atstāt. Šo divu impulsu cīņu raksturo attēlotā satira poza. Abas kustības — tieksme uz priekšu un bailes krustojas, caur ko arī vērotājam liekas, ka tūlīņ Marsija ķermenis kustēsies vai nu uz vienu jeb otru pusi. Mežadieva zvērveidīgā daba ir asprātīgi uztverta. Graciozi un viegli veidota ir Atena.

Ja Myrons veidoja cilvēka kustību dažādību, tad **Poliklets**, Feidija laika biedrs, doriets pēc dzimuma, centās atrast tos likumus, uz kuŗiem pamatojas ideālais cilvēka skaistums. Savu pētījumu

gala slēdzienus, pēc kuŗiem ideāli proporcionālā ķermeni visām daļām vajaga būt saskaņotām zināmu skaitļu attiecībā, viņš izsaka savā kanonā.

Pēc šīs sistēmas veidots arī ir „Dorifors“ jauneklīs ar šķēpu (51. zīm.). Spēku un mazliet drūmu doriešu stingrību izdveš jauneklja stiprais, pazemās proporcijās ieturētais, tēls. Ķermeņa smagums gulstās uz vienas kājas, otra ir atlikta atpakaļ. Tāda poza bieži sastopama pie Poliklela un vēlāk arī pie citiem māksliniekiem. Kreisā roka tura šķēpu, labā ir nolaista. Tā Poliklels asprātīgi izdala ķermeņa enerģiju.

Tās pašas pazemās proporcijas un skarbi veidotās sejas sastopamas mākslinieka citos darbos, kā p. p. „Ievainotā amaconē“ un „Diadūmenā“, jauneklī, kuŗš apsien ap galvu saiti.

Kustību dažādību un ideālās proporcijas savā cēlā un mūžīgi jaunā mākslā izpauž **Feidijs**, lielākais V. g. s. un vispār Grieķijas tēlotājs, kuŗa vārds cieši saistīts ar Perikla, slavenā Atenu politiķa, vārdu. Pēdējais cenšās pacelt Atenas neredzētā augstumā, bagātīgi izgreznojot ar daiļākiem mākslas darbiem.

Pēc miera noslēgšanas ar Persiju un Spartu (445. g.) šī mērķa sasniegšanai rodas labvēlīgi apstākļi, pie kam līdzekļus plašai izbūvei dod pārvestā no Delas uz Atenām (454. g.) bagātā Atenu jūras savienības kase. Atenas top par visas Grieķijas kulturas centru, kur saplūst visi lielākie gari un mākslinieki un kur neredzēti krāšņā ziedā uzplaukst māksla.

Starp visiem dzejniekiem, domātājiem un māksliniekiem gaiši mirdz Feidija nemirstīgais gars, kuŗš mākslai iedveš augstu cēlumu un ideāli saskaņotos tēlos ietērpj cilvēces ilgas pēc daiļuma.

Par viņa dzīvi un nāvi maz kas ir noteikti zināms. Kā daždien ap slaveniem vārdiem, arī ap Feidiju teika vij dažādus nostāstus. Dzimis atēnietis, viņš ņēma dalību Partenona, slavenākā Grieķijas tempļa, izgreznošanā. Viņš arī veidoja Atenas tēlu, kuŗš stāvēja minētā templī. Netaisni apvainots dārgvielu slēpšanā un pat mests cietumā, viņš atstāj Atenas un dodās uz Olimpju, kur strādā pie Dzeva tēla.

Ne tikai ziņu trūkums par lielā mākslinieka dzīvi ir liels zaudējums, nesamērīgi lielāka nelaime ir tā, ka arī visi viņa darbi ir zuduši un tikai pēc aprakstiem un nepilnām kopijām, kā arī viņa skolnieku darbiem, varam spriest par to, ko viņš spējis.

Attālu jēdzienu par to, kāda izskatījās „Atena-Partenos“ (jaunava) (59. zīm.), veidota no zilonkaula un zelta, sniedz starp citu divas nelielas

51. zīm. Poliklels: Dorifors (Neapolē).

statuīņas: Lenormana un Varvakijā atrastā. Atena veidota stāvus, tērpta gaŗā peplā ar eģidu, uz kuŗas attēlota Meduzas galva, un bruņu cepuri galvā. Kreisā roka pietur lielu vairogu, kuŗa ārpusē cilnī attēlota amacoņu cīņa ar grieķiem. (Starp cīnītājiem redzam Periklu un plikgalvi Feidiju.) Vairoga iekšpusē gleznata gigantomachija, dievu cīņa ar milžiem. Zem vairoga vijās liela čūska, kuŗa mita Atenas — pilsētas apsargātājas — svētnicā. Labā roka, kuŗā viņa tur spārnoto Niku, atbalstās uz kolonas. Liels šķēps piesliets pie dieves pleca. Pēdas cilņi attēlo skatu, kā dievi apveltī Pandoru.

Citi, kopijās uzglabājušies, Feidija Atenas tēlojumi, kā „Atena Promachos“ no bronzas, kuŗa pilnīgi apbruņota stāvēja uz Akropoļa, un „Atena Lemniete“, arī no bronzas, maīga un gaiša, ar apbrīnojami smalku galvu, liecina par to pašu dievbijīgo sajūtu un ideālo tēlojumu.

Dzevu Olimpijas templim Feidijs tēloja sēdot bagātīgi izgreznotā sēdekļi ar ērgli pie kājām. Vienā rokā tas turēja spārnoto Niku un otrā scepteri. Cēlumu un laipnu maigumu izdvesa bezgalīga miera apstarotā seja, kuŗu daiļi izcēla kuplo matu cirtas un lepnā, gaŗā bārda. Viņu uzskatot likās, ka rimst visas mokaš un ciešanas un aizmirstās bēdas.

Un tiešām, lai tā veidotu dievus, vajadzēja dziļas ticības un cēlu jūtu, kā arī skaidras un daiļas dvēseles.

Feidija gars manāms arī Partenona izgreznojumos, kuŗus veica zem viņa vadības viņa skolnieki.

Augsti pār pilsētu paceļas klinšainais Atenu cietoksnis — Akropolis, (52. zīm.), kuŗu sevišķi izbūvēja Perikla laikā. Šeit Mnezikls uzcēla skaisto ieejas kolonadu — Propilejus, Iktins un Kalikrats — slaveno Partenonu. Peloponesas kaŗa laikā Filokls pārbūvēja Atenai un Poseidonam Erechtejam veltīto tā saukto Erechteja templi, piedodams tam sevišķu grāciju. Pēdējā sevišķi slavenas lievenes (dienvidpusē), kur kolonu vietā tēlotas sešas daiļas jaunavas (68. zīm.) — konstruktīvi visai loģiski veidota grācioza iedoma.

Šeit būtu jānoskaidro jautājums par grieķu celtniecību un jāapskata, kā viņa izpaudās pie tautas, slavenas ar savu smalko gaumi un daiļuma sajūtu.

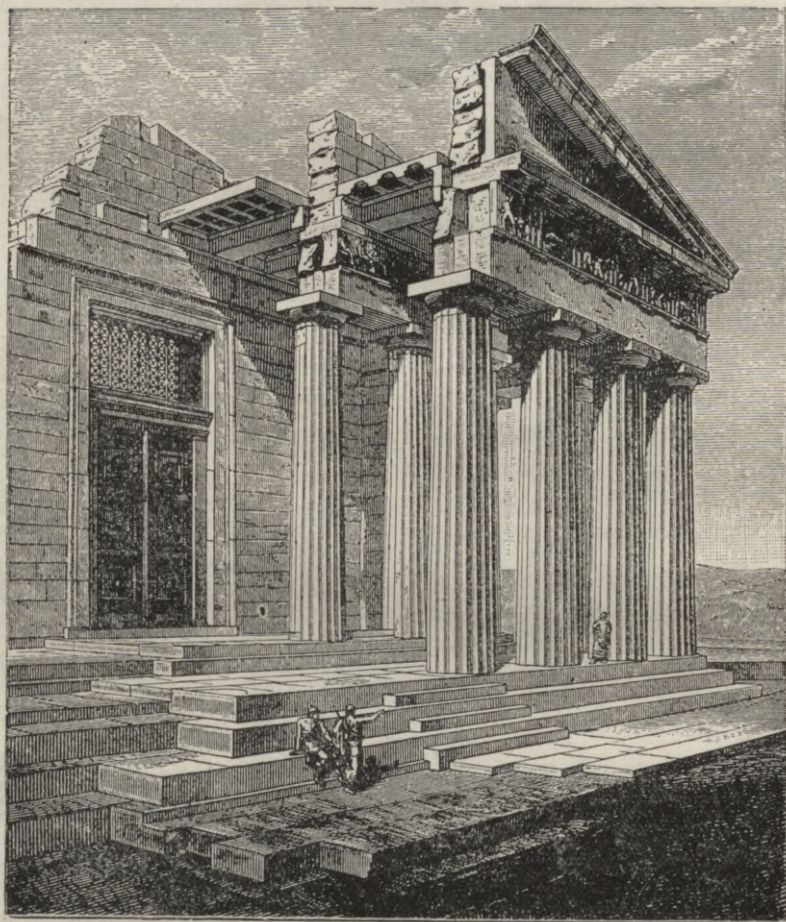
Senā Grieķijā galvenā vērība tika piegriezta sabiedriskām būvēm, sevišķi tempļiem. Dzīvojamās ēkas būvēja vienkārši, jo dienvidos senāk, kā arī tagad, dzīve vairāk norisinājas uz ielas un brīvā dabā. Homera laikā grieķu dzīvojamā ēka bieži vien aptvēŗa tikai vienu lielāku telpu — zāli, ar pavardu vidū, kuŗai pieslēŗās dažas mazākas telpas, kā arī priekštelpas un pagalmi.

52. зйм. Акрополіс, реконструкція.

Šāda iekārta tiek arī pārnesta uz grieķu tempļiem, kuri uzskatāmi kā dievu mitekļi, viņu mājas. Samērā nelielos apmēros celtais templis sadalās: pronaosā — priekšelpās, naosā jeb cellā — galvenā svētnīcā, kur stāvēja dievības tēls, un opistodomā, kurā nereti bija tempļa mantnīca. Logu tempļi nebija. Gaisma ieplūda galvenā kārtā caur vaļējām durvīm.

Jumts bija vienmēr divslīpju. Grieķi viņu salīdzināja ar ērgli, jo kā putns viņš apsedz ar saviem spārniem visu celtni. Priekšā un pakal-

53. zīm. Doriešu stils (Partenona stūra rekonstrukcija).

pusē zem viņa spārniem veidojās pa trīsstūrīgam laukumam — frontonam, kuru izgreznoja ar tēliem.

No ārpuses tempļi parasti apjoza kolonas. Ja pēdējās bija tikai abās šaurās pusēs (tempļa forma bija gareniska), tad tempļi sauca par amfiprostilu, ja visapkārt — tad par peripteru, ar dubultām kolonu rindām — dipteru.

Galvenā ieeja bija austrumos — lēcošas saules pusē.

Kas attiecas uz materialu, tad no VI. gadu simteņa sākot, tempļu būvēs tika lietots gandrīz tikai kaļķakmens un marmors, bet vecākos laikos bija sastopami arī saulē kaltēti ķieģeļi un koks.

Dažas grieķu tempļa daļas, (kā triglifi, simas u. t. t.) tika krāsotas, pie kam lietoja, galvenā kārtā, sarkano un zilo krāsas. Spilgtajā dienvidus dabā krāsas ļoti pacēla kopiespaidu. Pēdējo veicināja arī izdevīgi izlietotie gaismas kontrasti.

Vairāk simts gadu pagāja, kamēr grieķu tempļi pilnīgi izveidojās, bet V. un IV. g. s. visi viņu stili ir sasnieguši savu klasisko veidu.

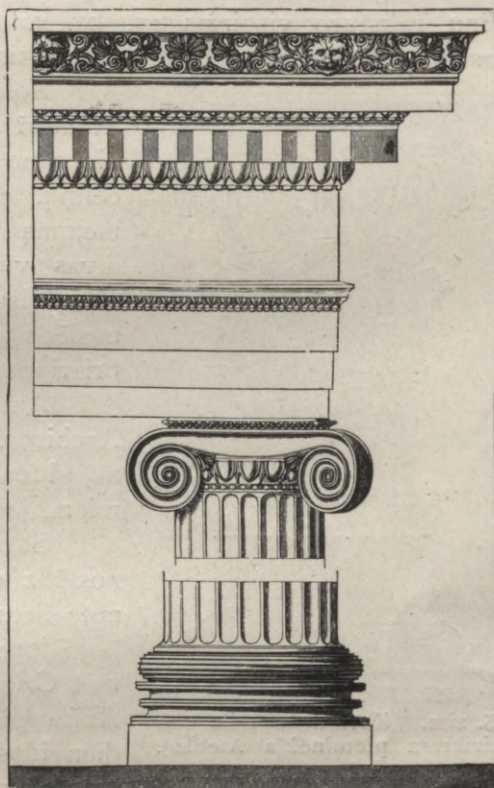
Šie stili jeb orderi ir trīs: doriešu, joniešu un korintiešu.

Analizējot katru stilu mums jāgriež vērība uz 1) kolonu — viņas pēdu (bazu), stumbri un galvu (kapiteli) un 2) antablementu — augšējo būves daļu, kuŗa sadalās: a) architravā, b) joslā (friz) un c) dzegā (karnizā) ar lietus teknēm (simām).

Visvienkāršākais stils ir doriešu. (53. zīm.). Kolonas viņā bez pēdas pacēlās tieši no zemes (stilobata), „kā koki mežā“. Stumbris izgreznots ar 16—20 vadziņām, kuŗas asām šķautnēm pieskaras viena pie otras, pastrīpodamas kolonas stāvtekus virzienu. Apmēram kolonas vidū manāms piepampums — entazis. Pēdējais dod kolonai zināmu elastīgumu un atzīmē spiedienu no augšas.

Kolonu noslēdz kapitels, kuŗš sastāv no 1) pusapaļa saspiesta spilvena echina un 2) četrstūrainas plātes — abaka jeb plinta. Echinā, itkā saplakušā zem nastas smaguma, pēdējo reizi izskan kolonas apaļīgums. Četrstūrainais abaks ievada antablementu.

Pēdējais ļoti vienkāršs. Viņa pirmā daļa — architravs ir pilnīgi gluds, otrā — josla sadalīta stabiņos — triglifos, kuŗus atdala no architrava šauras listiņas (regulae) ar sešiem, it kā naglu galviņu veidojumiem (guttae), un metopās — četrstūrainās plātēs, kuŗas parasti pārklāja cilņiem.

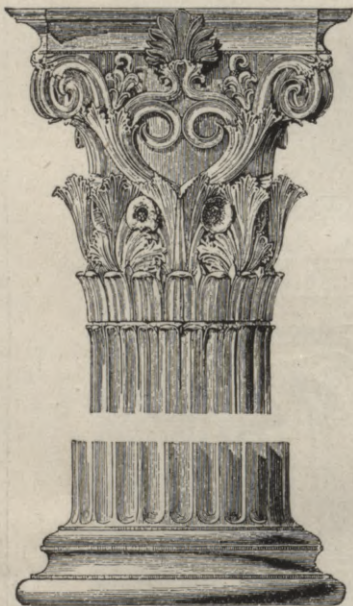

54. zīm. Joniešu stils (no tempļa Prienā).

Virš joslas, stipri uz priekšu padevusies, stiepjas dzega — karnīzs, kuŗas apakšējā pusē, virš katra triglifa un metopas, karājas pa galdīņam ar pilieniem apakšā — tā saucamie mutuli. Dzegu noslēdz ūdens tekne — sima, izpuškota galos ar zvēra, visbiežāk lauvas, galvu. Šimu izgrezno gleznoti stādu ornamentī.

Noslēgts un stingri-loģisks, doriešu stils atstāj vīrišķīgi nopietnu iespaidu.

Maigāki un graciozāk turpretim ir veidots joniešu stils (54. zīm.). Viņu raksturo vispirms tas, ka kolonai ir pēda, kuŗa pa lielākai daļai sastāv no diviem spilveniem — torus, un iedobuma starp viņiem — trochilus.

55. zīm. Korintiešu stils (no Lizikrata pieminekļa Atenās).

Kolonas vieglākas un slaikākas. Stumbri iegrieztās vadziņas (24) atdalās viena no otras ar šauru, augšā noapaļotu, celiņu, caur ko maigāki tiek sadalīti gaismojuma kontrasti. Kolonas galvu vaiņago divas volutas, kuŗas aprēķinātas tikai uz vienu izredzi — no priekšas. Virsū galvu noslēdz abaks, apakšā viņu savieno ar stumbri rinda karājošos lapu un pārļu virkne.

Antablements arī atšķiras no doriešu. Architravs sadalīts trijās daļās; josla — vai nu gluda, piemērota plastiskiem izgreznojumiem, jeb trūkst pavisam.

Stipri uz priekšu padodās dzega, kuŗu noslēdz dažādiem lapu ornamentiem izgreznota lietus tekne.

Joniešu stilu visbiežāk sastopam, izņemot Grieķiju, uz Eģeja jūras salām un Maz-Azijas piekrastē, turpretim doriešu — Itālijas dienvidos un Sicīlijā.

Vismazāk lietoja Grieķijā trešo stilu — korintiešu, kuŗš grieķu izkoptai garšai varbūt izlikās par daudz grezns un komplicēts. Viņu biežāk redzam kolonijās, sevišķi Maz-Azijā, kā arī vēlāk Romā (55. zīm.). Pēda, kolona un antablements veidoti līdzīgi joniešu, starpība galvenā kārtā kolonas galvā. Tā atgādina kausu jeb grozu, apvītu ar akanta, Grieķijas dekoratīva stāda, zobaini izgrieztām lapām. Stāsts par Kalimachu, kuŗš šo motīvu esot noskatījis uz vienas meitenes kapa Korintē, lai gan vēsturiski nav pamatots, ļoti raksturīgs, jo rāda, kā senie grieķi izskaidroja dažu mākslas formu izcelšanos. Atenās korintiešu stils daiļi izpaudās graciozajā Lizikrata piemīnēklī (334. g. pr. Kr.), kuŗš celts par piemiņu viņa uzvarai muzikā.

Retāk un sliktāk ir uzglabājušās citas celtnes, kā teatri, palestras (ģimnastikai un dažādiem vingrinājumiem), upuru altari u. c.

Trijos stilos — doriešu, joniešu un korintiešu izpaudās Sen-Grieķijas celtniecība. Viņā nav nekā pārmērīga un lieliska, kā austrumnieku tempļos un kapenēs, nekādas tieksmes uz mistiku, kā gotiskās būvēs.

Vispārējo uzbūvi pārvalda gultekus liniju virziens, izdvesdams mieru un noteiktību, it kā norādīdams uz ciešo saiti ar zemi un viņas dzīvi. Dažādu daļu veidošanā un viņu savstarpējā piemērošanā dziļa pārdoma un loģika. Šeit jāatzīmē, ka grieķi celtniecībā nelietoja velves, bet pārklāja telpas taisni, tā sauc. architravais pārklājums.

Tempļu celtnēs nav nekā lieka. Tur, kā dzīvā organismā, nevar nekā nedz pielikt, nedz atņemt, lai neskādētu kopiespaidam.

56. zīm. Partenona drupas.

Nopietni stingrs, maigi-graciozs un grezns — grieķu stils vienādi ir dzīvs un saskaņots vismazākās sīkdaļās, brīvs un dzīves priecīgs, kā tauta, kuŗa viņu radīja un izkopa. Tamdēļ arī, kā ideālu proporciju sasniegums, viņš atstāja lielu iespaidu uz vēlākām paaudzēm un tautām un viņa atskaņas arī mūsu dienās manāmas uz katra soļa.

Skaidrā doriešu stilā ir celts Grieķijas daiļākais templis — Partenons Atenās, veltīts pilsētas apsargātājai — gudrības dievei Atenai (56. zīm.).

Viņš celts Iktina un Feidija vadībā no skaista Pentelikas marmora no 447.—438. g. No visām pusēm viņu ieslēdz kolonu rindas, priekšas un pakalpusē dubultrindas pa 8 kolonām, sānos viena ar 17 kolonām. Ārpuse un iekšiene neredzēti bagāti, bet saskaņoti izgreznotas. No senā

greznuma tagad ir maz kas pāri palicis, jo Partenona liktenis visai raibs. Tā V. jeb VI. g. s. pēc Kr. dz. viņu pārvērta par baznīcu, XV. g. s. turki ierīkoja viņā mošeju. Pie Akropoļa apšaudīšanas 1687. g. no venēciešiem Partenonā iekrita bumba, kuņas sprādziens iznīcināja tempļa

57. zīm. Partenona metopa (Britu muzejā).

lielāko daļu. XVIII. g. s. turki atkal ierīkoja viņā mošeju, pie kam nežēlīgi rīkojās ar skulpturu atliekām. Pēdējās glāba XIX. g. s. sākumā lords Eldžins, kuņš taisniem un netaisniem ceļiem dabūja atļauju izvest uz Angliju frontonu grupas, daļu no joslas un metopām, kuņas visas tagad glabājas Britu Muzejā zem nosaukuma „Eldžina marmori“. Ja viņš nebūtu pasteidzies izvest to, kas vēl atlikās — nezina vai cilvēce tagad vēl varētu apbrīnot šo daiļāko V. g. s. mākslas pērli.

92 metopās ir attēlotas dievu cīņas ar gigantiem (milžiem), grieķu ar trojiešiem, ateniešu ar kentauriem un amaconēm. Lai gan stils vietām

(58. zīm.) Partenona joslas daļa (Britu muzejā).

vēl ir saistīts un dažādās metopās izpildījuma ziņā nav vienadi gatavs, formas tomēr dzīvas un pārlicinošas. Labāk uzglabājušās dienvidu puses metopas (57. zīm.).

Pēc Feidija kompozīcijas droši vien bij veidota slavenā josla, kuŗa vilkās iekšpus kolonām uz tempļa sienas. Viņā zemā cilnī attēlotas Panatenejas, galvenie dieves Atenas svētki, kad dievi svētsvinīgā gājienā pilsoņi nesa kā dāvanu skaisti izausto un izšūto peplu (apgērbu).

Gājiens cākās vakaru pusē. Viņā mēs redzam jātnieku rindu (58. zīm.), jaunavas ar dāvānām, pilsoņus ar upuŗa kustoņiem, kuŗi visi tiecas uz rīta pusi. Tur priesteri un priesteres sagaida gājienu. Svētkos ņem dalību arī viss Olimps, sapulcējies rīta pusē.

Bagāti un krāšņi, kaut gan vienkārši un neuzkritoši, izvēršas šeit dažādu tipu veidojums. Smalka garša un brīvi izjustas formas, ideālais miers pie dzīva kustību rituma ir raksturīgi šinī no Feidija komponētā mākslas darbā.

Šeit jāatzīmē tā saucamā izokefalija, pēc kuŗas sēdošo un stāvošo galvas ir vienādā augstumā tēlotas, kas apvieno kompozīciju un piedod tai mierīgu raksturu.

Feidijs radīja arī frontonu grupas. No rietumu frontona, kur bija attēlota Atenas sadursme ar Poseidonu Attikas dēļ, maz kas ir pāri palicis. Viņā saturu mums rāda Kareja (Carey) zīmējums, kuŗš viņu bij vēl redzējis labākā stāvoklī (1674. g.)

Vidū stāvēja Atena un Poseidons, kā arī eļļas koks, kuŗu dievs radīja savu tiesību pierādīšanai, (Poseidons izcirta no zemes ar savu trijzobu sāls avotu) tālāk dievu četrjūgi un pavadoņi. Starp frontona grupu atliekām uzkrīt spēcīgi veidctais Poseidona tēls.

Labāk uzglabājies austrumu frontons (60. zīm.) ar Atenas dzimšanas tēlojumu dievu klātbūtnē no Dzeva galvas.

59. zīm. Atena Partenos (kopija).

60. zīm. Partenona austrumu frontona grupas.

Lai atzīmētu jaunas dienas sākumu ar dieves dzimšanu, vienā galā paceļas ar saviem ugunīgiem zirgiem saules dievs Helijs, otrā iegrimst jūrā mēneša dieve Selena.

Paļāvīgi mierīgā un ērtā pozā uz izklātas segas pusguļus attēlots, kā domā, skaistais Kefals, dievišķīgais mednieks. Aiz viņa sēd Demetra un Kora. Viegli, priecīgās izbailēs, steidzas uz priekšu Irida, nesdama pasaulei prieka vēsti par Atenas piedzimšanu. Pats vidus ar Dzevu, Atenu un Hefestu, kuŗš pāršķēla Dzeva galvu, trūkst. Tālāk redzam trīs sevišķi daiļas sievietes — likteņa dieves Moiras (61. zīm.), kuŗas vērpi cilvēka dzīves pavedienu. Vienkārša un dabīga viņu poza, maigi

61. zīm. Sieviešu grupa (Partenonā) — Britu muzejā.

un apbrīnojami dzīvi tēlota miesa, (sk. p. p. trešās Moiras apaļos plecus, kuŗu dzīvo siltumu mēs itkā patiesi jūtam). Drēbes brīvi apsedz ķermeni, savā kritumā ritmiski sekodamas daiļo formu līniju virzienam. Seno stīvi stilizēto archaisko kroku vietā graciozi dzīvs veidojums. Uztverta pat materiala dažādība, kā p. trešās Moiras plānais linu pepsl un smaga vilnaina sega virs kājām.

Veidodams šīs ideāli saskaņotās formas, Feidijs viņu uztvērumā, smeltā tieši no dzīves, atmeta visu pārejošo un nejaušo, tēlodams dzīvi un cilvēkus ne tādus, kādi viņi ir patiesībā, bet kādiem viņiem ir jābūtu. Šis augsti-cēlais idealisms, kā arī dziļa dievbijība un cilvēcība raksturo visu Feidija mākslu.

Sasniegusi formu un veidojumu gatavību, apstarota cēliem cilvēces un dievības ideāliem, Grieķijas V. g. s. māksla mirdz pāri gadu tūksto-

šiem kā daiļš, bet nesasniedzams sapnis, kā mūsu dziļākās ilgas un tieksmes pēc daiļuma.

IV. g. pr. Kr. dz.

Šinī laikā nav vairs seno ciešo saišu starp atsevišķiem kultūras centriem, jo vispārējos politiskos strīdos mirst grieķu vienības ideja. Atenas paliek arvien nabadzīgākas un nespēj turpināt savu plašo mākslas politiku. Turpretim atsevišķas personas paliek bagātas un uzstājas kā mecenāti un pasūtītāji. Zūd ar laiku arī cēlās reliģiskās jūtas un dievi atstāj Olimpu, palikdami līdzīgi cilvēkiem.

Ari māksla ņem citu virzienu, atspoguļodama laika garu. Kā V. g. s., tā arī tagad, viņas galvenais saturs ir mitoloģija un tās izveidošana tēlos, bet vareno dievu — Dzeva, Atenas, Heras vietu ieņem cilvēkam tuvākie Afrodite, Erots, Dioniss, Hermes un vesels bars citu mazāku dievu un dieviņu. Jaunības un daiļuma apgarotiem, viņiem piemīt dažādas cilvēku īpašības. Žanrs (dzīves ainas) ieplūst mākslā un kopā ar viņu vairāk siltuma un intimitātes.

Mākslā izteic dažādas dvēseles noskaņas — maigas vai strauji saviļņotas. Realisms, kā arī piemērošanās bagātnieku pasūtītāju gaumei ir arī mākslas raksturīgās īpašības.

Izcilus stāvokli šinī laikmetā ieņem divi mākslinieki — **Praksitels** un **Skopas**.

Pirmais, ateniets pēc dzimuma, maigo dvēseles noskaņu izteicējs, marmorā un bronzā atdzejo jaunības daiļumu un grāciju.

Daudzo viņa darbu virknē, kuŗus viņam pieraksta ar lielāku jeb mazāku varbūtību, mums jāatzīmē: „Apollons Sauroktons“ — ķirzakas nonāvētājs, „Satirs, kuŗš atpūšās“, „Knidas Afrodite“ un sevišķi „Hermes ar mazo Dionisu“ (62. zīm.), kuŗš ir uzglabājies oriģinālā.

Šī marmora grupa, ziņas par kuŗu atrodam pie Pauzānija, izrakta Olimprijā 1877. g. un samērā maz bojāta. Viņa attēlo dievu Hermesu. Izpildidams Dzeva pavēli un nesdams mazo Dionisu nimfām audzināšanai, viņš apstājas ceļā, lai atpūstos. Roku, kuŗa tur bērnu, viņš uzlicis uz augsta koka celma, pār kuŗu pārklāta viņa sega, otra augsti paceltā — tura vīnogu ķekaru, pēc kuŗa stiepjas ar rociņu mazais Dioniss.

Harmoniski nosvērts savās proporcijās ir daiļā jaunekļa tēls, slaiķi graciozs un kopā arī spēcīgs. Sevišķi apbrīnojama ir galva, savā izteiksmē sapņaina un dziļi domīga, ar smalki veidotu profilu, kuŗā izpaudās Sen-Grieķijas cēlā skaistuma ideālais tips.

Paras salas marmors, no kuŗa grupa darināta, zem Praksitela rokām dabū dzīvību un siltumu, izteikdams materiala raksturīgās īpašības.

62. zīm. Praksitels: Hermes (Olimpijā).

Atzīmēta ir p. p. starpība starp Dionisa plāno krekliņu un smagās krokās kritošo vilnas segu, starp mīksto miesas ādu un cietāko sandalu. Šur un tur vēl uzglabājušās krāsu atliekas (matos, uz sandalēm un segas) liecina, ka grupas kopiespaids bija pacelts ar krāsām. Stāsta, ka Praksitels sevišķi cienījis tos savus darbus, kuŗus izgleznojis viņa draugs Niķijs.

Graciju un sevišķu harmonisku ritmu visās kustībās izdveš „Apollons Sauroktons“ (oriģinals bronzā) un „Satirs, kuŗš atpūšās“.

Pirmā mēs redzam vieglu, slaiku jaunekli, pat vēl zēnu, kuŗš glūn uz ātri ap koka stumbri slidošo ķirzaku, gatavodamies viņu pārdurt ar bultu. Motīvs, lai gan zināmā mērā saistīts ar kultu, tomēr pilnīgi novērots dzīvē. Uzmanību un ari cietsirdību lasam smalki veidotā Apollona sejā, kā to var novērot pie pusaugu zēniem.

„Satirā“ mūs pārsteidz mierīgā būtība un viņa izteicošais liniju paļāvīgais ritms. Satira dzīvnieciskais raksturs maz pastrīpots — tik asās ausis un sejas jūtekliskais kopiespaids liecina par viņa dabu. Formas pilnākas un maigākas kā Apollonā. Viņam nepiemīt vairs agrās jaunības skarbums un lunkanums.

Visos šinīs tēlos mēs sastopam koku celmus, jeb stumbrus. Šis sīkums ļoti svarīgs Praksiteļa mākslā. Izlietodams viņu, mākslinieks piešķir saviem tēliem sevišķu graciju un liniju ritmu visās kustībās un pozās. Līdz ar to viņš dod mums peizažā iluziju. Likdams piedzejojot attiecošo apkārtni, paplašina tādā ziņā mūsu redzes aploku.

Ari sievietē un viņas veidojums ir viens no Praksiteļa mākslas galveniem tematiem. Starp viņiem mirdz kā rets dārgakmens, uzglabājusies tikai kopijās un uz monetām „Knidas Afrodite“ (63. zīm.), ap kuŗu teika vij savus dzejiskos nostāstus.

Skaista un cēla attēlota ir Mīlas dieve. Viņas šķīstais kailums īstenībā neprasa nekāda motivējuma, kā p., sagatavošanās uz peldēšanas jūrā, par ko liecina drēbes, kuŗas dieve liek uz blakus stāvošās vāzes — hidrijas.

Klasiski noteikta un daiļa ir galviņa ar slaveno „valgano“ skatu, kuŗš it kā meklē jūras tālumu. (Sk. galvu Kaufmana kolekcijā Berlinē.) Ari šeit bija lietotas krāsas (uz vāzes, drēbēm, matu saites, roku sprādzes).

63. zīm. Praksitels: Knidas Afrodite (Vatikanā — Romā).

64. zīm. Skopas: Galva no Atenas Alejas tempļa Tegejā (Atenās).

65. zīm. Nioba (Florencē).

Isumā aptverdami Praksiteļa mākslu, varam atzīmēt viņas raksturīgās īpatnības, kuŗas būtu sekošas: 1) ļoti izteicoši tekošais liniju ritums, kuŗu sasniedz ar dažādu atbalstu piepalīdzību un pozu dažādību; 2) modelēšanā (veidošanā) gleznieciski efekti, īpaši matos un drānu gabalos (p. Hermesa sega); 3) žanra pārsvars motīvos; 4) apbrīnojama tehnika, īpaši marmorā, kuŗa izsmel visas materiāla varbūtības un piešķir nedzīvai materijai dzīvas miesas iluziju un 6) dvēseles un jūtu izteiksme, visbiežāk sapņaini-domīga vai maigimelancholiska.

Pilnīgs pretstats Praksiteļam ir viņa laika biedrs — **Skopas** no Paras salas. Viņa mākslā izskan dvēseles mokas un ciešanas, valda patoss, straujas kustības un traģiski sižeti.

Tēlos maz grācijas un viegluma, bet toties vairāk izteiksmes un drosmes.

Gandrīz visi viņa darbi ir zuduši un atrastie stipri bojāti. Tā no Atenas Alejas tempļa Tegejā, kuŗa izbūve un plastiskā izgreznošana bija uzdots Skopasam, frontonu grupām (ar attēlotām Kalidonijas mezcūkas medībām un Telefa cīņu ar Achilleju pie Kaīka) uzglabājušās ir zvēra un divas cilvēku galvas. Pēdējo spēcīgi veidotās formās, (64. zīm.) atliktās galvās, dziļi apēnotās acīs, zem raksturīgi veidotām uzacīm (stipri uz augšu paceltām iekšpusē, kā traģiskās maskās), un sāpīgi savilktais lūpās redzama brīnšķīgi traģiska izteiksme. Plašie veidojuma paņēmieni un gaismojumu kontrasti piešķir galvām gleznisku nokrāsu un veicina dzīvo kopiespaidu.

Tos pašus paņēmienu, kā arī straujas kustības redzam samērā labi uzglabājušās joslas fragmentos no Karijas satrapa Mauzola lieliskā kapeņu pieminekļa Halikarnasā ar attēlotām amacoņu cīņām (viņa izgreznošanā starp citiem māksliniekiem ņēma dalību arī Skopas, kuŗam pieraksta rīta puses izgreznojums).

Pamatojoties uz stila īpatnībām, patosu un lielisku kompozīciju, Skopasam piešķir arī slaveno Niobīdu grupu, kuŗā attēlota teika par Niobu un viņas bērnu nāvi.

Karaliene bija apvainojusi dievi Lētu, (Latonu) — Apollona un Artemidas māti, lepojoties viņas priekšā ar savu bērnu bagātību. Par to Apollons un Artemida, kuŗiem Lēta apsūdzēja Niobu, nežēligi atribās, nonāvēdami visus viņas bērnus.

Daži no viņiem jau beigti, daži ievainoti saļimst, citi atkal steidzīgā bēgšanā vēltīgi meklē glābiņu. Vidū, traģiskā, bet lepna izmisumā, acis pret debesīm pacēlusi, stāv māte (65. zīm.). Pie viņas cieši piekļaujās jaunākā meitiņa, kuŗu nespēj pasargāt no bargā dievu soda pat stiprākā mātes mīlestība.

Vienkāršiem līdzekļiem, bez pārmērīgas pastrīpošanas ir sasniegts grupas lieliski-traģiskais kopiespaids. Kur viņa stāvēja un kā bija uzstādīta — līdz šim vēl nav izdibināts.

Daudz vairāk afektācijas ir slavenā Belvedera „Apollonā“, par kuŗa tēlotāju skaita **Leocharu** (66. zīm.), kuŗš kopā ar Skopasu strādāja pie Mauzola pieminekļa.

Viegli cēlā gaitā steidzās uz priekšu gaišais Saules dievs, tumsas un ļaunuma

66. zīm. Belvederes Apollons (Vatikanā — Romā).

67. zīm. Sofokls (Lateranā — Romā).

uzvarētājs. Lepni pacelta skaistā galva ar grezni sakopotiem matiem. Pāri kreisai rocai pārmestā sega krit plastiskās krokās, bagātīgi izrotātas zandales. Senās vienkāršības vietā — izsmalcināts greznums, augstā cēluma un maigās piemīlības vietā — pašapzinīgs lepnums.

IV. g. s. Grieķijā arī uzplaukst portrejas māksla, pie kam viņas ideālo veidojumu labākais piemērs ir „Sofokls“ (67. zīm.), kurā mēs redzam skaistas un vispusīgi attīstītas vīrišķības tēlojumu. Brīva un pašapzinīga ir viņa poza, ideāli vienkāršs segas kroku kritums—augšā ciešāk un smalkāk savilkts, apakšā aptverdams ķermeni plašiem metieniem.

68. zīm. Erechteja tempļa drupas (Atenās).

Ārējais elegantais tērps pilnīgi saskaņots ar iekšējā nosvērti-saskaņotā rakstura īpatnībām.

Jāpiemin vēl V. un IV. gg. ss. kapeņu pieminekļi, kuŗos ļoti spilgti atspoguļojas lielo tēlotāju — Feidija, Praksiteļa un Skopasa iespaidi. Šie pieminekļi bija pa lielākai daļai stelas ar cilņiem. Uz viņiem tiek attēloti aizgājušie savā parastā izskatā un dzīves apstākļos.

Mēs redzam kā jaunus, tā arī vecus: jaunavas, sievas ar bērniem, jaunekļus, kareivjus, vīrus — miera un cēluma apdvestus.

Vienā no skaistākām stelām (69. zīm.) ar uzrakstu „Hegesos Proksena (sieva)“ no IV. g. s. sākuma manāms Feidija gaišais iespads. Maigi un vienkārši attēlota daiļa sievietē, kuŗa sēdēdama uz krēsla, pēdējo

reizi cilā savas rotas, kuņas viņai pasniedz šķirstiņā kalpone. Motivs tik ļoti vienkāršs, tieši novērots dzīvē. Veidojumā apbrīnojama liniju saskānība un ritums. Kompozīcijā izdevīgs figuru sadalījums, pamatots uz diviem noteikti izpaustiem virzieniem: stāvtekus un gultekus, kuņas apvieno roku diagonālās pozas.

Sākot no IV. g. s. kapa pieminekļos biežāk attēlo ģimeņu skatus. Visbiežāk tuvinieku un draugu priecīgo sastapšanos viņpasaulē, pie kam tie ar cēlu rokas spiedienu apsveic viens otru. Vispārējais uztvērums vieglu skumju apdvests, bet kluss un mierīgs.

Šo grieķu kapeņu pieminekļu kluso daiļumu jau uztvēra Ģete, kuņš saka: „Vējš, kuņš pūš no veco kapeņu pieminekļiem, nes līdzī smaršu, it kā no rožu dārzjiem. . . Viņi (mirušie) nesaliek lūgšanā rokas, neskatās debesis, bet ir tādi, kādi viņi bija šeit.“

Piemīlīgi vienkāršus žanrveidīgi uztvertus dzīves novērojumus atrodam arī ļoti graciozās t. s. Tanagras statuījās no apdedzināta māla, kuņas galvenā kārtā veidoja Tanagrā (Beotijā) un Mirinā (Mazazijā). Pēc būtības viņas vairāk pieskaitāmas lietišķai mākslai, jo, ārkārtīgi izplatītas, viņas piederēja pie ikdienišķās cilvēku apkārtnes, kā arī tika liktas mirušiem kapenēs, kur viņas arī tagad visvairāk atrod.

Visbiežāk tiek tēlotas jaunas sievietes un jaunavas — vienas jeb grupās — dažādos kostimos un pozās (70. zīm.); bez tam skāti no dzīves — bieži vien jautri, pat komiski uztverti. „Apģērba veidojumā izpaužas plastiska nojauda, izteiksmē un zīmējumā, pie bieži pavirša darba, noteikta formu pārvaldīšana.“ Krāsas — roza, zila, zaļa, dzeltena, maigi noskaņotas. Vispārējs veidojums viegls un graciozs, viņā bieži manāms Praksiteļa iespaids.

No vienkārša materiala un ar vienkāršiem līdzekļiem pagatavotas

69. zīm. Hegeso kapeņu piemineklis (Atenās).

70. zīm. Jaunava ar erotu (Tanagras statuīja).

ari Grieķijas slavenās vāzes, Viņās, kā vispār grieķu lietišķā mākslā, daudz konstruktīvas loģikas, liniju un formu vienkāršība un izgreznojumu mērenība. Saskaņojot priekšmeta mērķi ar ārējo veidojumu un materiāla īpašībām, viņās tiek sasniegti īstie mākslas šedevri.

Viņu nozīme ir sevišķi liela tādēļ, ka, atskaitot Pompeju freskas, viņas ir gandrīz vienīgās grieķu mākslas atliekas, pēc kuņām varam spriest par Grieķijas glezniecību.

Domājams, ka šī mākslas nozare bija ne mazāk attīstīta, kā pārējās, par ko liecina dažādi apraksti un atsauksmes. Tradīcija min kā sevišķi slavenus gleznotājus V. g. s. **Polignotu**, **Apolodoru**, **Zeuksidu** un **Paraziju** un IV. g. s. **Apellu**.

71. zīm. Dipilona stila vāze.

Polignots no Tazas — Feidija laika biedrs — bija viens no lielākiem Attikas fresku gleznotājiem.

Viņš bija ievērojams ar savu stingro un izteicošo zīmējumu un sižetu cēlo uztvērumu. Kompozīciju (uz gaiša pamata) viņš dalīja vairākās joslās. Krāsas lietoja tradicionālās — melno, balto, sarkano, dzelteno. Viņa darbi, no kuņiem min Trojas iekarošanu un Odiseja nokāpšanu apakšzemē, atstāja lielu iespaidu uz vāzu gleznojumiem.

Apollodors no Atenām ievēd gleznas uz koka, pārklāta ar smalku apmetumu un lieto tempera krāsas (krāsas, savienojamas ar gumiju jeb olu baltumu), kā arī atklāj perspektīvas un ēnu nozīmi.

Zeuksids no Heraklejas (ap 400 g.), pieturēdamies pie Polikleita smagām proporcijām, galvenā vērību piegriez formālai pusei — liniju un

formu veidojumam (viņa gleznas „Mazais Herakls“ atskaņas manāmas Pompeju freskās). Uzglabājusies anekdote, ka viņa gleznotās vīnogas esot bijušas tik dabīgas, ka putni tās knābuši.

Parazijs no Efesa bija pazīstams kā apbrīnojams zīmētājs. Viņa proporcijas slaidākas nekā Zeuksida, uztvērumš graciozāks, sejš vairāk izteiksmes. Viņš gleznoja „Saistīto Prometeju“, „Odiseja strīdu“ u. c.

Par Praksiteli glezniecībā sauc IV. g. s. gleznotāju **Apellu** no Kolofonas, kuŗa veidojums bija maigs un viegls, kolorīts apbrīnojami saskaņots. Kā slavenāko viņa gleznu min „Afroditu Anadiomenu“, kuŗa paceldamās no jūras izspiež savas valganās matu sprogas, kā arī Aleksandra Lielā, Maķedonijas ķēniņa, tēlojumus.

Pauzijs no Sikiona (IV. g. s) izkopj vasku krāsu (enkaustika) tehniku, pateicoties kuŗai gleznas uzglabājās ilgāk, kā arī kolorīts top spilgtāks un spīdošāks.

Bez tam Pauzijs bij slavens kā puķu gleznotājs.

Arī pēc šim nepilnām ziņām mēs varam spriest par Grieķijas glezniecības īpašībām — viņas smalko līniju un formu veidojumu un vienkārši-dabīgo uztvērumu. Sižetu izvēlē glezniecība, domājams, sekoja laika garam. Sākot ar cēliem mitoloģiskiem tēlojumiem, viņa beidz ar vieglu, dažreiz pat frivolu, žanru.

Zudušo gleznu atskaņas galvenā kārtā sastopamas Pompeju freskās un grieķu vāzēs.

Vāzes pēc formas ļoti dažādas. Ir graciozi tualetes trauciņi, vāzes, lietojamas reliģiskās ceremonijās un vāzes, kuŗas pušķo kapenes. Lieļākas vāzes ar pašauriem kakliem lietoja šķidrumu uzglabāšanai (amforas), ar platiem šķidrums maisīšanai (stamni krateri). Smelšanai lietoja kiatus, liešanai — kannas (oinochojas), dzeršanai — biķerus (kantaros) un kausus — kilikus.

Grieķu vāzes pēc stila dalās vairākās šķirās.

Pēc vecās Eģejas kulturas sabrukšanas līdz VIII. g. s. beigām valda tā saucamais ģeometriskais stils, kuŗu raksturo ģeometrisko līniju kombinācijas, kā arī līniari un šematiski veidotās zvēru un cilvēku figūras (kareivju procesijas, bērū gājieni).

Augstāko attīstības pakāpi šis stils sasniedz tā saucamās Dipilona vāzēs (71. zīm.). Bet stingušās līnijas un šematiskās formas nevarēja apmierināt grieķiem iedzimto daiļuma sajūtu.

Tamdēļ arī visu 7. g. s. redzam meklēšanu pēc jauniem dekoratīviem elementiem un izteiksmes līdzekļiem.

Šis process norisinās kā Atikā (agrākās atiskās vāzes), tā arī Sikionā (protokorintiešu stils), Korintē (korintiešu stils), Melā, Rodā un citur.

Viņu raksturīgās īpašības ir dažādu austrumu stādu (palmetes, tīteņi) un zvēru (lauvas, panteras) ievēšana ornamentā, līdz ar dzīvāku kustību un stila izjūtu, lai gan arī vēl manāmas ģeometriskā stila atskaņas.

Visai smalks zīmējumā un daiļš pēc formas ir tā saucamais proto-korintiešu stils, kuŗu lietoja vairāk mazu vāzu izrakstīšanai. Uz spīdoši dzeltena māla pamata redzami smalki brūni gleznojumi, kuŗus vēlāk diferenciē ar sarkano un balto krāsām.

VII. g. s. beigās proto-korintiešu stila vietu ieņēma korintiešu stils, kuŗš arī lietoja vairāk mazās vāzu formas, dzelteni-zaļgana māla. Kā iepriekšējā stilā viņā pārsvaro zvēru ornamentus, bez tam vēl dažādas fantastiskas būtnes, kā sfinksas, tritoni, grifi. Zīmējums ir paviršāks un rupjāks.

Otram periodam pieder tā saucamās melnfigurainās vāzes (melnas figūras un ornamentus uz sarkana māla pamata), kuŗš augstāko attī-

72. zīm. Fransoa vāze (Florencē).

stību sasniedz Atikā. Viņu raksturo zīmējumu dažādība, formu lielāka gatavība un ornamenta piemērošanās konstruktīvām formām. Izplatītākās formas bija: amfora, hidrija (ūdens krūze), kannas.

Tēlojumi pa lielākai daļai sastāv no viena jeb diviem skatiem, pie kam sievietes raksturo šaurākas acis un balta krāsa. Drānās un dažādos sīkumos lieto arī tumšsarkano krāsu.

Saturā pārsvaro reliģiski un mitoloģiski sižeti, lai gan arī sastopamas dažādas dzīves ainas žanra veidā.

Ļoti izteicoši izpaudās šis stils slavenā Fransoa vāzē (72. zīm.),

kuŗa veidota podnieka Ergotima darbnicā un izgleznota no Klitija. Joslās sadalitā kompozīcija attēlo dažādas mitoloģiskas un heroiskas ainas kā:

- 1) Kalidonijas mezcūkas medības,
- 2) bēru sacīkstes Patroklam par godu,
- 3) dievu gājienu uz Peleja un Tetidas kāzām,
- 4) Achils vajā Troilu,
- 5) zvērus un sfinksas,
- 6) pigmeju cīņas ar dzērvēm (uz vāzes kājas).

Lai gan zīmējums vietvietām vēl pastīvs, tēlojums dzīvs un saistošs. Kā ievērojami šā stila podnieki-gleznotāji jāmin vēl **Eksekijs** un **Nikostens**.

73. zīm. Dzīres (vāze Briga stilā, Britu muzejā).

Trešais laikmets aptveŗ sarkano figuru vāzes, kuŗas raksturo: cēlas formas, skaidri nosvērta kompozīcija ar izdevīgu figuru un ornamentu grupējumu, kā arī gleznojuma vienkāršība un noteiktība. Kustības lunkanākas, veidojums plastiskāks, zīmējums pareizāks. Dzimuma raksturošana ar dažādām krāsām (sievietes gaišāk, vīriešus tumšāk) un acu formu veidojums tagad atkrit. Atsevišķu mākslinieku individualitāte stiprāk manāma.

Sākumā ļoti izplatīta forma ir kausi, uz kuŗiem visai dzīvi un ar humoru glezno dzīres (73. zīm.), Atenu zelta jaunības jautrās nebēdnības, skatus no darbnicām, palestrām, skolām u. t. t.

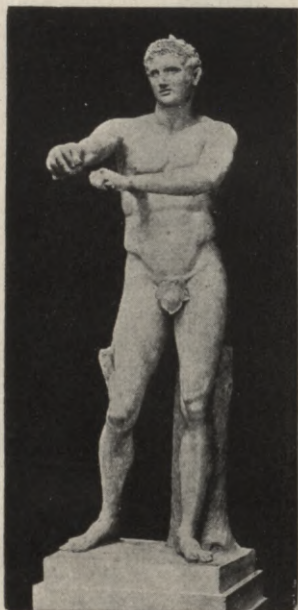
Šinī laikā ar saviem darbiem sevišķi izceļas **Eifronijs**, **Brygs** un **Duris**.

Ap V. g. s. vidu, zem Polignota un citu lielo gleznotāju iespaida, vāzu glezniecībā ieplūst jauna varenāka straume ar monumentālu raksturu.

Lieto lielākus traukus: kraterus, stannus, kuņi vairāk noder plašākām kompozīcijām.

Augstāko pakāpi sarkanfigurainais stils sasniedz Perikla laikmetā tā saucamā „daiļā stilā“. Brīvs un dabīgs ir figuru sadalījums un kustības, zīmējums cēls un graciozs, drānu veidojums daiļš un saskanīgs.

IV. g. s. beigās vāzu glezniecība zaudē savu vienkāršību un saskanību. Kompozīcija top sarežģīta, sastāv no daudzām figurām, veidojums bieži paviršs. Tiek lietotas dažādas krāsas, kā baltā, dzeltenā un uz baltiem lekītiem arī zilā. No sākuma zīmējums pārāk smalks un grezns, vēlāk paliek rupjāks. Spilgti raksturo šo virzienu tā saucamā Talosa vāze ar milzi Talosu, kuņi apbur Medeja.

74. zīm. Lizips: Apoksiomens (Vatikanā, Romā).

Vāzu ražošana sāk nīkt pēc Peloponesas kara, kad grieķi zaudēja tirgus Sicīlijā un citur.

IV. g. s. otrā pusē, jau Aleksandra Lielā monarhijas laikmetā, iekrīt slavenā **Lizipa** no Sikiona darbība.

Ar lielā iekārotāja enerģiskās politikas sākumu Grieķijas pilsētu-valstu savienībām bija jāirst un viņu vietā veidojās plaša monarhija, kuŗa zem Aleksandra Lielā iespaida sprauž tālus mērķus — Austrumu un Grieķijas kulturas sakausēšanu.

Šeit jau tiek veidoti pamati, kuŗi vēlāk, pēc Aleksandra nāves, raksturo helenistisko periodu.

Ar karaļa vārdu cieši saistīts bija tēlotāja Lizipa vārds, kuŗš neskaitāmas reizes veidoja viņu vai nu vienu ar šķēpu un pāceltu skatu, vai arī ar pavadoniem kaujās un medībās.

Stāsta, ka slavenais tēlotājs esot radījis ap 1500 darbu, galvenā kārtā no bronzas.

Savienodams dažādus iespaidus, īpaši Polikleta un Skopasa, Lizips dod daudz jauna kā formas, tā arī izteiksmes ziņā.

Polikleta smagās proporcijas viņš pārveido vieglākās un slaikākās. Vispusīgi attīstīdams ķermeņa kustības, viņš piegriez daudz vēribas trešam — dziļuma mēram. Tas bija no liela svara, jo līdz šim mākslā pat kustību virtuozs Myrons rēķinājās galvenā kārtā tikai ar diviem mēriem — augstuma un platuma.

Izteiksmē, pa daļai piesliedamies Skopasam, Lizips ļoti individual. Viņa sejās vairāk nervozitātes, apslēpta nemiera, mazliet pat noguruma. Veidojumā daudz smalkuma un viegluma.

Par Lizipa mākslas pērli, viņa kanonu, skaita „Apoksiomenu“,

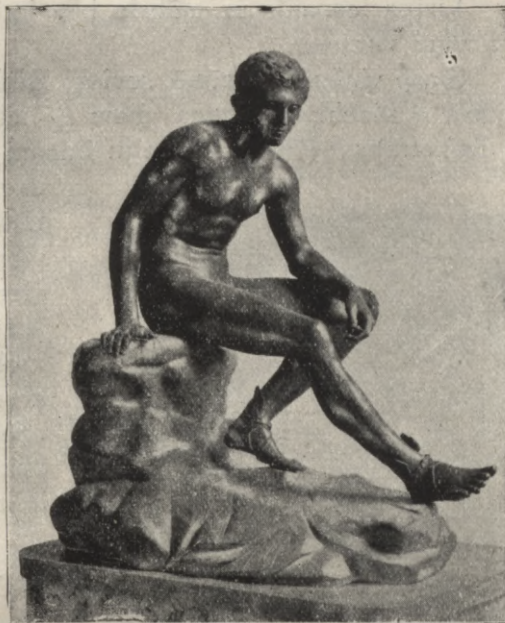
(74. zīm.) jaunekli, kuŗš pēc pabeigtas sacikstes ar skrāpi notīra savu ķermeni no smiltīm un eļļas. Viņa poza ļoti brīva un dabīga. Pateicoties trešam mērijumam, liekā, ka figura kustās uz visām pusēm. Viņa proporcijas slaikas un saskaņotas, galvas samērs 8 reizes atkārtotas ķermenī. Nelielā galva daiļi veidota, seja ļoti individuala, nervozi smalka. Glezniski veidota āda, — mīksta un elāstiska, un mati dabīgi sprogaini, itkā drusku valģani no sviedriem.

Dzīvības pilns bronzas „Hermess, kuŗš atpūšas“ (75. zīm.). Uz īsu brītiņu atsēdies uz klints malas, ar spārnjiem pie kājām, viņš klausās, gatavs uz Dzeva pavēli doties ceļā. Viņā sevišķi nojaušams tas „nemiērs — mierā“, kuŗš tik raksturīgs šim smalkam māksliniekam. Viņa atskaņas manam ari domās nogrimušā „Aresā“.

Starp citiem Lizips darbiem min dažādus Herakla, Poseidona, Dzeva tēlojumus.

Ar savu „Kairu“ izdevīgā acumirkļa dievu, kuŗš kā zibens pazib gaŗām cilvēkiem, Lizips ievada mākslā alegorijas lietošanu, kuŗa vēlāk plaši attīstās.

Reali veidodams dažādus motīvus, Lizips viņos mums nesniedz nedz Feidija cēlo idealismu, nedz ari Praksiteļa un Skopasa maigumu un patosu. Bet savā vienkāršā dabīgumā ar nervozu pamatvilcienu viņš mums liekas tuvāks un saprotamāks.

75. zīm. Lizips: Hermess (Neapolē).

76. zīm. Nika no Samotrakas (Luvrā).

Lizipa iespāids uz mākslu bija ļoti liels un daudz skolnieku turpināja viņa virzienu.

Starp viņiem jāatzīmē sevišķi **Eutichids** no Sikiona, kuŗš graciozi veidoja Antiochijas likteņa dievi („Tichi“) un kuŗam arī piešķir „Niku no Samotrakas“ (76. zīm.), celtu laikam par piemiņu diadocha Demetrija uzvarai 306. g. pr. Kr. par Ptolomeju. Uzkuģa priekšu dodas dieve, turēdama vienā rokā krustveidīgu koku uzvaras piemineklim, otrā, — augsti paceltā, bazuni. Jūŗas vējš viņo viņas drēbju krokas, kuŗas priekšā cieši pieguļas ķermenim, apzīmēdamas viņa formas. „Salīdzinājot šo Niku ar Peonija Niku, uzkrīt straujākas kustības un izsmalcināts drēbju veidojums.“

77. zīm. Polieukts: Demostens (Vatikanā, Romā).

Realais Lizipa mākslas virziens iespaidoja vēlākos portreju tēlotājus.

Tā par piem. **Polieukts** (280. g.) tēlo „Demostenu“ (77. zīm.) mazliet neveiklā pozā ar cieši pie ķermeņa pievilktām rokām. Ārējam izskatam piegriezts mazvēribas — steigāsavilkta sega, nekārtīgi sakopotī mati. Ciešanas un iekšējo nemieru izdveš neskaidrā, bet raksturīgā seja. Ne idealās saskaņas sasniegums, kā pie Sofokla, bet dvēseles pārliecinošu iespaidu izpauž šā Grieķijas dedzīgākā patriota portreja.

Lizips un viņa skola noslēdz Grieķijas mākslas labāko laikmetu un ievada jaunu, — hellenistisko — periodu, kuŗš aptver laiku no Aleksandra Lielā nāves līdz Grieķijas iekarošanai no romiešiem.

Hellenistiskais laikmets

Līdz ar brīvību un patstāvību Grieķijai zūd viņas spožais un daudzkrāsainais gars. Senie kulturas centri, nabadzīgi palikuši, nespēj vairs tādā mērā kā agrāk veicināt mākslas un zinātnes attīstību. Viss, kas spējīgs un

apdāvināts, aizplūst uz austrumiem, kuņus apvienot ar Grieķiju centās Aleksandrs Lielais.

Tur rodās jauni kulturas centri, starp kuņiem galvenā loma piekrit Rodai, Pergamai un Aleksandrijai.

Ari māksla piemērojas apstākļiem. Nav viņā vairs senās brīvības un patstāvības. Atkarādamies no dažādiem pasūtītājiem, viņa pielāgojas to gaumei un prasībām un top par svarīgu līdzekli dinastiju slavas izplatīšanai. Tas izpaužas lielākos formu apmēros, grandiozos piemiņekļos, dažādu efektu meklēšanā.

Top attēlotas visstraujākās kustības un sarežģītas pozas, fiziskas ciešanas, kaisligi-patetiski un dramatiski momenti. Jau notrulējušie nervi prasa stiprus iespaidus un pārdzīvojumus — parādība kopēja visām pārāk izsmalcinātām kulturām, kuņas izskan savos pēdējos akordos.

Bagātīgi uzplaukst portreju māksla, ļoti individuali veidota, kā arī žanrs ar idilisku nokrāsu. Jautrais panu un nimfu bars, bērni ar viņiem piemītošu maigumu, dažādi atleti un asi uztverti barbari ieplūst mākslā seno cēlo dievu un dievišķīgi skaisto grieķu vietā. Ar sižetu aploka paplašināšanos zūd mākslas saskanīgais gars un cēlums, lai gan arī šie pēdējie Grieķijas mākslas ziedi ir īpatnēji un saistoši, pie kam veidojumā apbrīnojama tehniskā puse, kuņa ir sasniegusi pēdējās iespējamības robežas.

Šinī ziņā mēs helenistisko mākslu salīdzinājam ar jaunlaiku XVII. g. s. tā saukto baroko mākslu, ar kuņu viņai daudz kopēja, it īpaši ārējā veidojuma nepārspējamā gatavībā līdz ar iekšēja uztvēruma tukšumu.

Augšā minētie pamatvilcieni sevišķi attiecas uz tēlniecību un celtniecību. Glezniecība šinī laikmetā izveidojas plašāk, pieņemdama tās formas, kuņas atstāja tik dziļu iespaidu uz Romas mākslu.

Celtniecībā galvenā kārtā lieto joniešu orderi, bet stingri loģiskās formas tiek pārveidotas, uztvertas greznāk. Tiek ievestas pat citas kolonas, pārņemtas no Eģiptes, kā lotosa un palmu. Austrumos varbūt arī noskatītas apaļās būves, kā p. Arsinoas būve Samotrakā (ap 285. g.), bagātās pilis Pergamā, vasarnīcas ar grezniem dārziem Aleksandrijā. Bieži sastopamas plašas kolonades un grāmatu krātuves (bibliotēkas). Pilsētas tiek planveidīgi izbūvētas. Ēkas ceļ vairāk stāvus augstas, pie kam viņu fasades izgrezno pilastrēm un puskolonām.

Iekšējās sienas un grīdas izpuško tepiķiem, freskām un mozaikām. Šinī ziņā par hellenistiskā laikmeta glezniecību mēs varam spriest pēc Pompejos atrastām slavenām freskām, kuņas, lai gan pieder romiešiem, tomēr savā saturā un dzīves priekā mirdzošās noskaņās izpauž stiprā mērā hellenistisko iespaidu. Domājams, ka pēc šī laika parauga gleznoti slavenie Eroti kā amatnieki (Casa dei Vetti Pompejos), dažādi nature morte un skaistās mozaikas.

Uz šām celt- un glezniecības formām pamatojas vēlākā romiešu māksla, kā arī uz tēlniecību, kuŗā stiprāk izpaužas laikmeta gars. Pēdējās galvenie attīstības centri ir Pergama, Roda un Aleksandrija, kuŗus raksturo savi īpatnēji stili.

Pergamas valdnieku Atalidu cilts, kuŗas galvas pilsēta Pergama bija grezni izbūvēta, bij slavēta kā mākslas cienītāja. Pergamas mākslas skolu, kuŗa uzplaukst it īpaši zem Atala I. (241.—197.) un Eumena II. (197.—159.) valdīšanas, raksturo reali-etnoloģiskais virziens un grandiozi uztvertas formas ar gleznisku veidojumu. Ievērojamākie pieminekļi ir: „Galieša nāve“, grupa „Galietis ar sievu“, (pasūtīti no Atala I. par piemiņu viņa kuŗiem ar Galiešiem) un milzīgais Dzeva altars Pergama akropolī, kuŗu uzcēla Eumens II. pēc savas uzvaras 180. g. „Galieša

78. zīm. Galieša nāve (Kapitolā, Romā).

nāvē“ (marmors) attēlota kuŗotāja — barbara varonīgā nāve (78. zīm.). Ievērotas visas etnoloģiskās īpatnības, pie kam ķermeņa būve, biezā āda, galvas un sejas raksturs, kā arī mati, kakla rota un šķēps norāda uz citu rāsu.

Tās pašas īpašības atrodam arī dzīvi uztvertā grupā „Galietis ar sievu“. Barbari pēc pazuŗētās kaujas, lai nekristu pazemojošā gūstniecībā, nodur savu sievu un sevi.

Tā augstsirdīgie grieķi mācēja uztvert savu ienaidnieku cēlās īpašības. „Dūres cīnītājā“ krasi izpaužas pārmērīgs realisms, kuŗš attēlo pat rētas un brūces.

Varenu iespaidu atstāj slavenākais šī laikmeta mākslas veidojums — lielais Dzeva altars, kuŗa apakšējās sienas sedz cilņi ar gigantomachiju (dievu cīņu ar milziem). Šeit rindojas ar apbrīojamu iedomu veidoti dažādi dievi: Olimpa, apakšzemes un pat zvaigzņu, milži: spārnoti, ar zvēru galvām un čūskām kāju vietā, kā arī dažādi zvēri un putni. Karsta

79. zīm. Joslas daļa ar gigantu cīņu no Pergames Dzeva altara (Berlīnē).

cīņa, straujas kustības, nāve un uzvara, patoss un dziļi cilvēciski momenti.

Kā vētras šalciens plivinājas tērpu krokas un atskan vareno spārnu sitienu. Šķiet, ka zeme un debess trīc no dievu un milžu cīņas.

Varenie tēli veidoti pārmērīgi augstā cilnī ar spēcīgiem gaismojuma kontrastiem. Viņos, kā vispār veidojumā, daudz gleznisku efektu.

80. zīm. Mēlas Afrodite (Luvrā).

Sevišķi stipru iespaidu atstāj cilņi ar Dzeva un Atenas tēliem. Pirmā mēs redzam Dzevu, kuŗš satriec trīs milžus, mezdams pret tiem zibeņus.

Atenas cilnī (79. zīm.) dieve, aši uz priekšu dodamās, cieši saķeŗ aiz matiem jauno milzi — Alkioneju, par kuŗu lūdz zemes māte — Gē. Spārnotā Nike jau steidzas, lai vaiņagotu uzvarētāju. Patosu un dziļas cilvēciskas sāpes izdveŗ dieves Gē un milža sejas un tēli.

Savā vispārējā uztvērumā, patosā un glezniskā veidojumā šie cilņi vistuvāk ir baroko mākslai.

Patoss un lieliskas formas piemīt arī otrai skolai — Rodas.

Kā atskaņa no Grieķijas ziedu laika šķiet mums cēlā „Afrodite no Mēlas“ (80. zīm.), atrasta 1820. g. uz Mēlas salas, kuŗu, kā domā, veidoja II. g. s. **Aleksandrs no Antiochijas** pie Meandra. Pēc tagadējā izskata grūti noteikt, kāda bija pirmatnējā dieves poza, bet arī tagadējā veidā viņas tēls izdveŗ bezgala cēlumu. Dievību lasam brīvi lepnā skatā, visu daiļāko sievieti redzam skaistās miesas formās — maigi un tomēr spēcīgi veidotās.

I. g. s. pieder laikam arī divas slavenās Rodas skolas grupas: „Farnezieŗu vērsis“ un „Laokoons“, kuŗās izpaudās šīs skolas pamatvilciens — patoss un lieliskās formas.

Pirmo grupu (81. zīm.) veidoja divi brāļi, — **Apollonijs un Taurisks no Trallām**. Viņa tēlo, pēc Euripida traģedijas, Dzeta un Amfiona nežēlīgo atriebību pret Dirku, kuŗa mocīja viņu māti — Antiopu.

Grupa uzbūvēta piramides veidā un aprēķināta bija laikam tik uz

vienu izredzi — no priekšas. Kompozīcija ļoti sarežģīta ar daudz sīkdaļām. Dzīvas un straujas jaunekļu kustības, kā arī vērsa nevaldāmais spēks. Tragiska savā nespēcībā Dirka, velti lūgdamās par savu dzīvību. Viņas drēbju veidojumā un pozā daudz grācijas un smalkuma. Idiliski uztverts ir kalnu gars — gans ar suni, kuŗi atzīmē notikumu vietu — Kitaironu Boiotijā.

Vēl nežēlīgāk izpaužās dievu sods pret Trojas priesteri Laokoonu, kuŗu kopā ar diviem dēliem nožņaudz no dieva sūtītās čūskas (82. zīm.). Grupu veidoja I. g. s. pr. Kr. trīs mākslinieki: **Agesandrs, Polidors un Atanadors.**

81. zīm. Farneziežu vērsis (Neapolē).

Viņas uzbūve ir piramides veidā, pie kam kompozīcijā uztverti trīs momenti: Vecākā dēlā vēl tikai nāves cīņas sākums. Atliekās pat cerība, ka varbūt viņam izdosies glābties no čūsku briesmīgiem apķampieniem. Agonijas augstākā pakāpe tēvā — Laokoonā, kuŗš velti cenšās spēcīgām kustībām atraut dzeļošo čūsku. Bez gala mokas un ciešanas izdveš viņa atliktā galva. Katrs muskulis un katra dzīslīņa ņem dalību beidzamā nāves cīņā. Šausmīgās sāpēs lokās viss ķermenis.

Jaunākā dēlā jau agonijas beigas. Šķiet, vēl pēdējais dvasas vilciens un nāve atbrīvos nomocīto jaunekli. Tā pakāpeniski attēlots tragiskais notikums atstāj drūmu un ilgstošu iespaidu, neapmierinādams mūsu etiskās jūtas, bet cieši krītošs uz nerviem. Patoss un kompozīcijas vir-

82. zīm. Laokoons (Vatikanā, Romā).

tuozitate un tehnikas gatavība šeit sasniedz augstāko pakāpi, lai gan uztvērumš bezgala tālš cēliem senākās Griekijas mākslas motīviem.

Vieglāks gars un jautra piemīlība valdīja trešajā — Aleksandrijas skolā, kuŗā mākslu veicināja slavenie Ptolemāji.

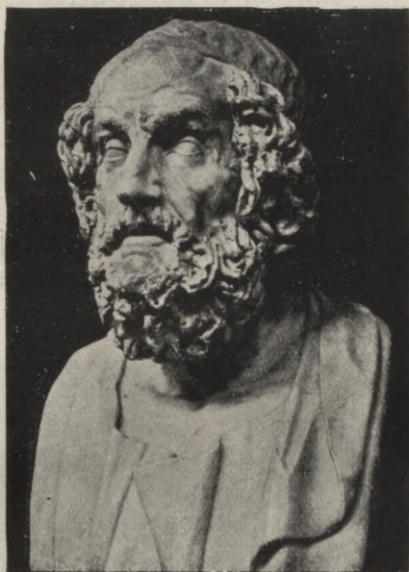
Aleksandrijas ielas mudžēt mudžēja dažādām tautībām un rāsām. Raibā virknē un dzīvās kustībās šeit bij redzami grieķi un eģiptieši,

ebreji un nubieši. Viņu novērojums aleksandriešu jautri-zobgalīgs gars smēla bagātīgu vielu un ierosinājumu saviem mākslas veidojumiem.

Pēdējās atšķirības divi virzieni: reali uztverošais un idiliskais. Pirmo izpauž dažādi ielu skatu un tipu veidojumi, kā p. p. ielas dziedātājs, kuŗa gaŗi un žēlīgi vilkto meldiju mēs, šķiet, patiesi dzirdam, zvejnieki, ielas tirgotāji u. t. t. Visos raksturīgās īpatnības pastrīpotas mazliet zobgalīgi — bez tieksmes uz formu vai liniju daiļumu.

Realo virzienu redzam arī ļoti dzīvās un individuāli veidotās portrejās, kā p. Homera (83. zīm.) un Ezopa galvās. Pirmā dzejiski veidots lielā dziedoņa aklums un viņa gara augstais cēlums.

Idilisko žanru sastopam piemīlīgā „Nila“ grupā (84. zīm.). „Eģiptes tēvu“, kuŗš pusguļus atbalstās uz sfinksu, no visām pusēm apstāj mazi bērniņi — tās 16 pēdas, kuŗas ikgadus

83. zīm. Homers (Neapolē).

84. zīm. Nils (Vatikanā, Romā).

uzplūst, zemes svētības nesējs Nils. Graciozās pozās rotaļojas bērni ar krokodilu un ichneumonu, rāpjas uz Nila rokām, kājām un pleciem. Pēdējais bērns pat ielidis laimes ragā, kuŗš simbolizē auglibu. Uz gru-

pas pēdas attēlota komiskā pigmeju ciņa ar briesmīgiem upes zvēriem. Šinī mākslas veidojumā „viss ir jautrs un mierīgs, viss tikai iepriecina skatu, neuztraukdams dvēseli un fantaziju“.

Jautri un asprātīgi uztverti arī pani un satīri — te piedzēruši tie guļ dziļā miegā (Barberini fauns), te atkal priecīgi dejo (bronzas statujīņa Neapolē).

Jāatzīmē, kā žanrs hellenistiskā laikmetā vispār ir bijis ļoti izplatīts, lai gan bieži viņa tēlotājus un laiku grūti noteikt. Viņa veidojumos arī izpaužas divi virzieni — idiliskais un realais.

Pirmo veikli tēloja **Boēts** no Kalchedona (II. g. s.), kuŗa „Kauliņu spēlētāja“ un „Zēns ar zosi“ bija plaši pazīstami.

Realā virziena viskrasākais piemērs ir **Myrona** no Tēbām (III. g. s.) „Piedzērusi vecene“. (85. zīm.)

85. zīm. Myrons no Tēbām:
Piedzērusi vecene (Minchenē).

Bieži sastopami cilņi ar dažādiem sižetiem no lauku un ganu dzīves ar dabas ainām, kuŗās tiek atrisinātas dažādas perspektīvas un glezniskas problēmas. Cilņu augstums dažādi noskaņots, veidojums ļoti smalks un graciozs.

Kas attiecas uz dievības uztvērumu, tad jau senāk zudusē dievbijība atspoguļojas arī viņā un dievi arvien vairāk pielīdzinājas mirstīgiem. Tas skaidri manāms p. p. milas dieves tēlojumos, kā Kapitola un Mediču Afrodītēs, kuŗas attēlo daiļas un pievilcīgas sievietes. Bet velti viņās būtu meklēt arī kaut atskaņas no cēlā Knidas vai Mēlas Afrodītes uztvēruma.

Tā galu galā hellenistiskā laikmetā tiek izsmeltas visas formas un izteiksmes varbūtības, sasniegta tehnikas visaugstākā gatavība. Tālāk vairs nebija ceļu un ar šo laikmetu senā Grieķija noslēdz savu gaŗo attīstības gaitu.

Soli pēc soļa mēs sekojām formu un uztvēruma veidošanai. Redzējām mākslas pirmos mēģinājumus agrā archaiskā un viņas īpatnēji naivās, bet pievilcīgās formas vēlākā archaiskā mākslā.

Aprīņojām V. g. s. pilnīgi uzplaukušos un cēli uztvertos mākslas darbus un viņu ierosinātāju — lielo Feidiju.

Ceturrtā gadusimtenī mūsu dvēsele smaidīja līdz ar maigiem Praktitela tēliem, jeb cieta līdz patetiskam Skopasam.

Tuvas un saprotamas stīgas aizkāra mūsu dvēselē smalkie un nervozie Lizipa darbi. Bezgala plašus aplokus aptvērām hellenistiskā mākslā, satricināti no viņas dramatiskiem un patetiskiem sižetiem, kuŗos velti meklējām to mieru un klusumu, kas apņēm mūs skatot Feidija darbus.

Mēdz sacīt, ka Grieķijas māksla esot salta un tāļa mums moderniem cilvēkiem, jo mēs sen jau esot zaudējuši veselo un dzīvo pasaules uztvērumu. Bet jāatzīst, ka viņas tēli arvien saistīs mūsu dvēseles, kā idealā cilvēka-dieva veidojums, kuŗš paceļ mūsu pašapziņu un rada spirtu dzīves prieku. To saprata visos laikmetos, kad cilvēki centās dzīvot pilnīgu un skaistu dzīvi, kā p. p. Atdzimšanas laikmetā. Tāpat arvien nogriezās no viņas, kā no saules gaismas, garā tumšie un miglainās mistikas dūmakos grimušie, kā p. p. vidus laikos.

Grieķijas mākslā ir dzīve un spoža saule un tamdēļ viņa arī mirdzēs līdz mūžībai, arvien no jauna saistīdama un atstādama dzīvu iespaidu uz citām tautām jebkuŗā laikmetā.

Italiija

Etrusku māksla

Apeninu pussalā, kuŗu senatnē apdzīvoja dažādas tautas, sevišķi īpatnēju kulturu attīstīja, vēl priekš Romas dibināšanas, etruski, tauta, kuŗas sākums un vēsture vēl nav izdibināti.

Etrusku mākslas pieminekļi, kuŗi vēlāk atstāja lielu iespaidu uz Romas mākslu, izpauž dažādus iespaidus, kā grieķu, ēģiptiešu, asiriešu. Kā domājams, viņus pārnesa ceļodami foinīkieši, lai gan grieķu iespaids varēja tieši ieplūst, pateicoties plašām Grieķijas kolonijām dienvidus Itālijā (no VIII. g. s. pr. Kr. dz.).

Sevišķi liela nozīme etrusku celtniecībai, kuŗā viņi ievēd arkas un velves, vēlāk tik parastas Romā. Viņus sastopam jau agri, īpaši vārtu būvēs, kā p. p. Porta dell' arco Volterrā un arī Perudzijā.

Sastopami bija arī tempļi, par kuŗiem spriest mēs varam pēc romiešu arhitekta Vitruvija aprakstiem un dažām atliekām.

Vispārējā uzbūvē etrusku tempļi zināmā mērā gan līdzinājās grieķu tempļiem, bet stipri atšķīrās no tiem atsevišķu daļu veidojumos. Tempļis bij atdalīts no zemes ar augstu pēdu un platām pakāpenēm priekšgalā. Priekšpusē izbūvētas plašas priekštelpas ar 4 kolonām, ļoti tāļi atstādītām viena no otras.

Pēdējās stilā bij līdzīgas doriešu kolonām, atšķirdamās ar to, ka kolonai ir pēda, bet stumbris gluds, bez vadziņām (tāda veida kolonas sauc par Toskanas kolonām). Antablements bez joslas un ar stipri uz priekšu izbūvētu jumtu. Frontons, dzega un pat jumts tika bagātīgi izgreznoti ar apdedzināta māla cilņiem un dekoratīviem veidojumiem, kā palmetām un rozetēm. Tempļa iekšiene bija palaikam sadalīta trijās daļās.

Tāda veida tempļu atskaņas sastopam vēlāk Romas vecākās celtnēs, kā p. Jupitera tempļi uz Kapitola.

Ļoti bieži sastopamas kapenes, kuŗas sakopotas veselās mirušo pilsētās — nekropolēs. Visbiežāk sastopamās kapenu formas ir iecirstas klintīs — tombe a camera (p.p. pie Korneto un Orvieto) un pakalnu veidā — tumuli (p.p. pie Vulči).

Iekšā kapenes sastāv no vienas jeb vairākām telpām ar velvēm vai taisni pārklātiem griestiem, kuŗus bieži atbalsta kolonas un stabi.

Mirušos, apgādātus ar dažādām lietām, kā traukiem, ieročiem u. t. t., pusguļu pozā novietoja uz soliem un gultnēm, vēlāk iedobumos, alkovos, kā arī gultveidīgos sarkofagos. Vēlāk, ieviešoties liķu sadedzināšanai, pelnus novietoja nelielās urnās.

Sienas bija izgreznotas ar dažādām gleznām, kuŗas stiprā mērā izpauž grieķu iespaidus.

Vecākās sienu gleznās (VI. un V. g. s.) etruski, sekodami grieķu paraugiem, attēlo dažādus mitoloģiskus sižetus un no dzīves smeltus skatus, kā deju, mielastus, medības, sacīkstes, rotaļas u. t. t. (86. zīm.). Zīmējums viņos pastīvs, proporcijas parupjas un krāsas skarbi-spilgtas.

86. zīm. Ģimenes mielasts — Sienu gleznojums (Korneto).

IV. g. s. sienu gleznojumi, zem grieķu vāzu gleznu iespaيدا, rāda brīvāku stilu un zīmējumu; pārsvarā mitoloģiskie sižeti.

Etrusku tēlniecībā (materials galvenā kārtā māli un bronza) raksturīgi izgleznotie mālu sarkofagi ar vīra un sievas uz gultnes pusguļus veidotiem tēlojumiem (87. zīm.). Lai gan ķermeņu veidojums un proporcijas bieži kļūdaini, vispārējs uztvērums dzīvi reals, izpauzdam etrusku mākslas naturalistisko virzienu, kā arī Austrumu iespaidus (p. ornamentā — sfinksi, palmetas).

III. un II. g. s. līdzīgus veidojumus sastopam uz pelnu urnām. Piemērojoties urnu mazākam apmēram, tēli veidoti ar īsu ķermeni un rēsnām galvām.

Tās pašas proporcijas un veidojumu redzam dažādos cilņos (uz sarkofagiem, urnām, stelām).

Naturaliski uztverti arī daži bronzas veidojumi, kā p. runātāja pozā attēlotais Auls Metels.

Bez tam plaši bij pazīstama etrusku lietišķā māksla: spoguļi, trauki, ar smalki iegravētu zīmējumu, bronzas lukturi, trījkāji un dažādas vāzes (tā sauc. bukero nero no apkvēpināta māla). Visur manāms stiprs grieķu iespaids.

III. g. s. pr. Kr. dz. romieši iekāvoja etrusku zemi, bet jau ilgi priekš tam etrusku māksla zināmā mērā iespaidoja romiešu mākslas formas.

87. zīm. Sarkofags no Červeteri.

Romas māksla

Stipri raksturā, lepni un brīvi garā, ar loģisku, uz praktisko dzīves pusi vērstu prātu, kuŗš ne tik vien ģeniali veidoja valsts iekārtu, bet arī attīstīja plašu tiesību sistemu, romieši ērgļam līdzīgi izplēta savus spārnus pāri trim pasaules daļām.

Viņu materialās un garīgās kulturas atliekas ir sastopamas Eiropā, Afrikā un Azijā, jo līdz ar varu Romas leģioni visur nesa līdz arī kulturas ieguvumus.

Stipriem un bagātiem, pateicoties savai enerģijai un izturībai, viņiem trūka viena — bagātas iedomas, kuŗa rada īpatnēju mākslu un viņas veidojumus.

Tas savā ziņā jau manāms reliģijā, kuŗu romieši uztvēra diezgan pasausi, bez grieķu dzejiskās nokrāsas. Zināmā mērā viņi pārņēma arī grieķu mitoloģiju, tai piedodami savus nosaukumus un speciāli romisko nokrāsu. Tā Dzevs pārvērtās Jupiterā, Hera — Junonā, Afrodite — Venerā, Atena — Minervā, Ares — Marsā u. t. t. Bet romieši saviem un grieķu dieviem pievieno arī citu tautu dievības, kā p. p. ēģiptiešu Izidu un Horu, persiešu Mītru u. c.

Mākslā romieši pieslējās visvairāk grieķiem. Romas mākslas gars, ja arī ne sevišķi īpatnējs un jaunradošs, tad tomēr plašs un novērojošs, izpaudās gandrīz tikai celtniecībā un portrejās, mākslas nozarēs ar vairāk praktisku nozīmi.

Sevišķi svarīga nozīme ir Romas celtniecībai. Viņa izpaudās tempļos, amfiteatros, bazilikās (tiesas sēžu un tirgus vietās), termās (pirtīs), bagātās pilīs un vasarnīcās. Bez tam vēl jāatzīmē cietokšņi, pilsētu sienas, ūdens vadi, ceļi, tilti, vārti un kolonas, kas celtas par piemiņu dažādām uzvarām.

Visām romiešu celtnēm ir tieksme uz grandiozitati un viņās bieži ir sastopamas akmeņu un ķieģeļu velves. Savienodami arku un velvju būvi ar kolonām, romieši savās celtnēs sasniedza neredzētu greznumu, lai gan konstruktīvās un dekoratīvās formas viņās nebija vienas ar otrām tik cieši saistītas, kā Grieķijā.

Dekoratīvam nolūkam lietoja visbiežāk kolonas un puskolonas doriešu, joniešu, korintiešu un etrusku stilos, pie kam stingri loģiskās grieķu formas pārveidojās greznākās un sarežģītākās. To sevišķi redzam kompozīta kolonās, ļoti īpatnējās Romas celtniecībā, kuŗās savienoti joniešu un korintiešu stili.

Vienā un tanī pašā celtnē bieži sastopamas dažādu stīlu kolonas, p. piem.: apakšējā stāvā — doriešu, otrā — joniešu un trešā — korintiešu. Kolonām parasti nav konstruktīvas lomas un viņas vienīgi der dekoratīvam nolūkam.

Chronoloģiski romiešu māksla sadalās: republikas un ķeizarišķā laikmetu mākslā.

Republikas laikmets

(510. — 30. pr. Kr. dz.)

Romas mākslu šīnī laikmetā raksturo stingra vienkāršība, kā arī stiprs grieķu un etrusku iespaids. Celtniecība izpaužas tempļos un citās celtnēs, pie kam republikas beigās jau lieto romiešiem īpatnējo velvju un arku savienojumu ar kolonām.

Tempļi maz uzglabājušies. Sākumā tie piesienas etrusku veidojumiem. Viņus kvadrātveidīgus ceļ uz augstas pēdas ar plašām priekštelpām un tāļi atstādītām kolonām, kā to redzam p. p. Jupitera tempļi uz Kapitola.

Vēlāk (ap III. g. s.) zem grieķu iespaida tempļi top gareniski. Kolonas rindojas biežāk, bet paliek vēl seno priekštelpu veidojums un augstā pēda. Sevišķa vērība jāpiegriež bazilikām, uz kuŗām vēlāk agrās kristīgās mākslas laikmetā pamatojās baznīču būve.

Bazilika ir gaŗena celtne. Kolonu rindas sadala viņas iekšieni trijās (vēlāk arī vairāk) daļās: platākā vidējā un šaurākās malējās. Vienā galā

88. zīm. Peristils Sabiņu mājās (Pompejos).

atrodas apsida (pusapaļa izbūve), kur notika tiesas sēdes; otrā galā ir ieeja ar priekštelpām.

Plašas būves, sevišķi ūdensvadus, tiltus un ceļus cēla cenzora Appija Klaudija laikā.

Vēl tagad tiek apbrīnota toreiz taisītā ceļa „Via Appia“ atliekas, kuŗš, izbrugēts ar bazalta plātnēm, ved no Romas uz Brundiziju (tagad Brindizi).

Ar romiešu dzīvojamām ēkām, kādas viņas izveidojās pēdējos republikas un pirmā ķezazariskā laikmeta gadusimteņos, mēs varam iepazīties vislabāk Pompejos, kuŗi 79. g. pēc Kr. tika apbērti ar Vezuva izverdumiem.

Turīgākā pompejieša mājas centrā bija augsta ēnaina zāle — atrijs, un gaišs, kolonās ieslēgts pagalms — peristils, kuŗiem pieslējās dažādas pieņemamās un dzīvojamās telpas (88. zīm.).

Atrijs un peristils tika bagāti izgrieznoti. Viņos bija sastopami fontani, baseini, tēli, vāzes. Grīdas un sienas Pompeju mājās bieži bij puškotas ar mozaikām un gleznojumiem.

Sienu gleznojumi, freskas, dod mums iespēju spriest par romiešu glezniecību, kuŗa ir pilnīgi atkarīga no Grieķijas. Pompeju (ari Romas) freskās bieži atkārtojas lielo grieķu gleznotāju sižeti, lai gan veidojums

89. zīm. Ceturtā stila sienu gleznojums Pompejos (Casa del Sirico).

bieži vien diezgan amatniecisks. Pompeju sienas, pēc viņu izgrieznojumiem, sadalās četros stilos, pie kam pēdējie divi pieder jau ķeizariskam laikmetam.

Pirmā stilā gleznojumi vēl nav sastopami: sienas pārklāja ar apmetumu, krāsaina marmora imitāciju. Grīdas puškoja mozaikas.

Otrā stilā parādās gleznojumi, kuŗi attēlo marmora sienu apšuvumus, kolonas un pilastrus, nereti savienotus lapu vītnēm. Lai paplašinātu redzes aploku, sienas vidū attēlo logu ar skatu uz ārieni un malās šur tur stūrīti klajas debess.

Brīžam visos laukumos gleznas: mitoloģiski sižeti, dabas ainas un

ielu skati. Krāsas dzīvas un spilgtas — dzeltenā, gaiši sarkanā, violetā, zaļā. Vispārējs uztvērumšs sveigs un gaiši-priecīgs.

Trešajā stilā sienu sadalījums paliek agrākais, tikai perspektivais veidojums tiek atmests. Kolonas, ar tieviem baltiem stumbriem, ieslēdz, bet ne paplašina sienas. Gleznas — lielas ar mitoloģiskiem un vēsturiskiem sižetiem, mūzas ar gracioziem amoriniem, tauriņiem u. c. — atstāj mierīgu iespaidu, tāpat arī ornamenti. Krāsas tumšākas: sarkanā, melnā, zaļā un brūnā.

Ceturtais stils (89. zīm.), piesliedamies otram, cenšas sienas cik vien iespējams paplašināt. Mazajās gleznās dominē veiglais žanrs, satīri, bakchantes; lielajās sižeti smelti no grieķu mitoloģijas un, kā domājams, patapināti no lielajiem grieķu gleznotājiem, kā p. „Ifigenijas upurēšana“, visai izteicoša savā dziļā traģismā. Krāsas mirdz neredzētā spilgtumā un greznumā, vizuālodamas zeltā, purpurā, safranā, cinobrā.

No Romas freskām sevišķu ievēribu pelna freskas, tā sauktā, Livijas namā un „Kāzas“ Vatikana bibliotēkā. Pēdējā freska ilgu laiku piederēja Albostrandini dzimtai un ir pazīstama zem nosaukuma „Aldobrandini kāzas“.

Liela dekoratīva nozīme bija arī mozaikām, kuŗas greznoja grīdas un sienas. Ļoti dzīvās krāsās ieturētas, viņas attēlo dažādus temat. Varbūt Aleksandrijā taisīta ir slavenā Casa del Fauno mozaika, kuŗa dziļi izjustu un skaidri komponētu attēlo Aleksandra Lielā kauju ar persiešiem.

Pieslejšoties cieši grieķu mākslai, romieši ienesa savu īpatnību portrejās, kuŗas izdveš asu novērojumu un individualu veidojumu. Viņas vispirms sastopamas senču tēlojumos no vaska, kuŗiem vajadzēja būt ļoti tuviem oriģinālam, tad dažādās ģimētnēs. Republikas laikmetam pieder arī raksturīgās Cicerona un J. Bruta portrejas.

Citos tēlniecības veidojumos sastopam galvenā kārtā grieķu meistaru darbus, kā **Pazitela, Stefana, Menelaja**, kuŗi strādāja Itālijā.

Grieķi galvenā kārtā pagatavoja romiešiem kopijas no saviem slaveniem mākslas darbiem, brīžam tomēr radīdami arī ko jaunu.

Viena plaši pazīstama **Menalaja** grupa mierīgi-skaisti attēlo jaunekli ar pajaunu sievieti, kuŗa uzlikusi tam roku uz pleca, sirsniģi viņu apšveic vai arī no viņa atvadās.

Vai šī grupa attēlo Elektru ar Orestu jeb ir grieķu kapa piemineklis ar skumju mātes atvadišanos no aizejošā dēla — nav izdibināts.

Ļoti plaši un grezni Romas māksla attīstas ķeizariskā laikmetā, kuŗā, tāpat kā republikas laikmetā, stiprā mērā skan senās Grieķijas mākslas akordi.

Keizariskais laikmets

Viskrāšņāk uzplaukst māksla lielā Augusta laikā (30 g. pr. Kr. — 14 g. pēc Kr.). Stāsta, ka Augusts lepojies ar to, ka viņš mālu Romu pārvērtis marmora Romā. Augusta mākslas politiku grieķu garā turpina viņa pēcnācēji no Tiberija līdz Hadrianam, pie kam sevišķi lepnas un plašas celtnes rada Flavieši (Vespasians, Tits, Domitians) un Trajans.

Hadriana laikā (117.—138.) lieliski attīstas celtniecība, bet tēlniecība pieņem sausāku raksturu.

III. g. s. ar Karakallu (211.—217.) sākās pēdējais mākslas laikmets, kuŗš beidzās ar Konstantinu, kad galvas pilsēta tika pārcelta no Romas uz Bizantiju — Konstantinopoli.

Eiropā, Azijā un ziemeļu Afrikā sastopamas bagātīgas keizaru laikmeta būvju atliekas, kuŗas var iedalīt tempļos un pārējā veida celtnēs.

Pirmie bija (kā Marsa Ultora, Veneras un Romas, Kastora un Poluksa) vai četrstūraini, labi uzglabājies paraugs ir Maison Carrée (90. zīm.) dienvidus Francijā (Nimesā), vai apaļi (p. p. Vestas tempļi Romā un Tivoli). Pēdējā forma lieliski izpaudās Panteonā, kuŗu uzbūvēja Hadrians.

90. zīm. Maison Carrée (Nimesā).

Panteons, (tagad Santa Maria Rotonda) (91. zīm.) veltīts visiem dieviem, pieder pie slavenākām romiešu celtnēm, veidots lieliskos apmēros, ar milzīgu kasetēm izgreznotu kupolu. Sienas ar iedobumiem, kuŗos stāvēja dievu tēli, greznoja dažādu marmoru kolonas.

Bieži sastopamas kapenes bija apakš- un virszemes. Apakšzemes kapenu sienās bija iedobumi viens virs otra pelnu trauku novietošanai.

Virszemes kapenes visbiežāk sastopamas pie pilsētas sienām jeb ceļu malās. Skaistākās no viņām atrodās pie Appija ceļa (via Appia). Celtas bagātņiekiem un keizaru radiniekām, viņas veidotas lieliskos apmēros, p. Cecilijas Metellas kapa piemineklis (92. zīm.) pie Appija ceļa, un grezni izpušķotas. Vēl bagātāki zināms ir keizaru mauzoleji (p. p. Augusta un Hadriana Romā).

91. zīm. Panteons (Romā).

92. zīm. Cecīlijas Metellas kapenes (Romā).

Pārējās celtnēs katrs ķeizars centās pārspēt priekštecī ar greznumu un plašumu. Starp viņām sevišķi jāatzīmē amfiteatri, cirki, termas, tilti, ūdensvadi, triumfu vārti, kolonas u. t. t.

Romā līdz šai dienai vēl rēgojas milzīgā Kolizeja (93. zīm.) atliekas, celta zvēru un gladiatoru sacikstēm, kuŗu sāka būvēt Vespasiana un pabeidza Tita laikā (80. g. pēc Kr. dz.). Elipsa formā, 4 stāvu augsts, viņš bija aprēķināts 40—50.000 skatītājiem. No ārienes visus četrus stāvus (3 apakšējie veidoti arkadēs) greznoja kolonas, sākot no doriešu un beidzot ar korintiešu kolonām un pilastriem.

93. zīm. Kolizejs (Romā).

Neredzētā greznumā cēla ķeizari termas (pirtis), sevišķi Tits, Karakalla, Diokletians un Konstantins. Viņās bija ne tik vien aukstas un siltas vannas, baseini peldēšanai, dažādas vingrošanas ierīces, bet arī plašas zāles pastaigāšanai, bibliotekas, lasāmās istabas, pat nelieli teātri. Visas telpas bija bagātīgi puškotas tēliem, mozaikām, fontaniem u. t. t. (Daudz statujas jaunākā laikā ir atrastas termās.) Koši zaļi dārzi ieslēdza termas no visām pusēm.

To pašu greznuma tieksmi atrodam piļu un vasarnīcu būvē. Pils aptver daudz dažāda lieluma un veida zāles, galerijas un saimniecības telpas. Pasakaina bagātība raksturoja viņu iekšējo iekārtu (p. Nerona „zelta māja“). Lieliski dārzi ar statujām, fontaniem, paviljoniem un lape-

nēm no visām pusēm apjoza pilis. Samērā labi uzglabājušās ir Diokletiana lieliskās pils atliekas Spoletā (Dalmacijā).

Vasarnicas (villas) būvētas vieglāk, bij vispār ļoti graciozas un ērtas (viņu attēlojumus atrodam Pompeju freskās). Sevišķi slavena bij Hadriana villa Tivoli pie Romas un Tiberija uz Kapri salas.

Savas uzvaras ķeizari mēdza atzīmēt ar triumfa vārtiem, kolonām un altariem.

Vārti bija gan ar vienu, gan ar trim caurejām. Vārtu ieslēdzošās mūru sienas tika izgreznotas ar puskolonām. Augšējais laukums (atika) piemērots cilņiem jeb uzrakstiem. Uz vārtiem stāvēja imperatora tēls, četrjūgs vai grupa.

94. zīm. Tita triumfa vārti (Romā).

Jāpiemin Titus vārti Romā (94. zīm.), kuŗi celti par piemiņu Jeruzalēmes iekarošanai, ar slaveniem cilņiem, un Konstantina vārti arī turpat.

Uzvaras kolonas tika celtas ar ķeizara statuju virsgalā. Trajana un Marka Aurelija kolonas Romā apvij dažādi spiralveidīgi cilņi ar Romas leģionu uzvaras gaitas tēlojumiem.

Ari pilsētu izbūvei ķeizaru laikā piegriezta lielu vērību, kā viņu ielu un laukumu izgreznošanai, tā arī dažādu sanitaru ierīču ietaisīšanai.

Vislabākais piemērs šai ziņā ir slavenais forum Romanum,

kuņu ieslēdza no vienas puses Kapitolijs ar Jupitera templi, no otras Kolizejs. Skaistākās celtnes, kolonas un statujas izgreznoja viņu.

Ari pilsētu sienas, masīvas un stipras, kaŗa spēka nometnes, ceļi, tilti un ūdens vadi pelna ievēribu. Daudzas viņu atliekas sastopamas arī vēl tagad, sevišķi Vācijā (Reinas provincē), Austrijā (Dalmācijā), Spanijā, Afrikā un Azijā. Pēdējā, sevišķi Sirijā, romiešu celtniecībā zem Austrumu iespaida ieplūst īpatnējas, pārmērīgi greznas un neloģiskas formas, kuŗas uztvērumā un veidojumā tuvāk XVII. g. s. baroko mākslai.

Atliekas un izrakumi arvien vairāk paplašina Romas celtniecības ainu un rāda mums viņas neaptveŗamo plašumu un bagātību.

Celtniecībai līdzīgi plaši izveidojās arī romiešu tēlniecība zem stipra grieķu mākslas iespaida. Viņas materials un apmēri ļoti dažādīgi: lieto krāsainus marmorus, bronzu, granitu, bazaltu, pie tam vēl krāsas un ap-

95. zīm. Suovetaurilia (Luvrā).

zeltījumu. Tēlniecības pieminekļos, kuŗiem dekoratīva vai patstāvīga nozīme, izpaudās divi virzieni: idealizējošais un realais. Pirmo redzam dažādu dievu un cilvēku ideālos tēlojumos, alegorijās, sarkofagu skulptūrās, otro — portrejās, triumfu vārtu un kolonu cilņos.

Grieķu iespaids bija sevišķi stiprs Augusta laikā, kad grieķu mākslinieki plaši attīstīja savu darbību visas Romas valsts robežās. Šinī laikā tiek ļoti daudz no viņiem kopēti slavenie Grieķijas mākslas oriģināli.

Labākie idealizējošā virziena paraugi ir cilņi no upura altara — ara Pacis Augustae — Romā, kuŗu senats 9. g. pr. Kr. dz. uzcēla Augustam par godu. Ārējās altara sienas bagāti puškotas ar dabīgi veidotām lapu un augu vītnēm. Viņu augšējā daļā cilņos attēlots, līdzīgi kā Partenona joslā, svinīgs gājiens, kuŗā ņem dalību visa ķeizara ģimene. Uztvē-

rums cēls un mierīgs. Veidojumā, kuŗš savieno augsto ar zemo cilni, daudz smalkuma. Jāpiemin vēl cilnis, tā sauc. Suovetaurilia (95. zīm.).

Starp romiešu tēlojumiem bieži sastopamas dažādas alegorijas — cilvēka veidā attēloti abstrakti jēdzieni, kā p. slava, uzvara, pilnība u. t. t., upju, tautu un pasaules malu tēlojumi.

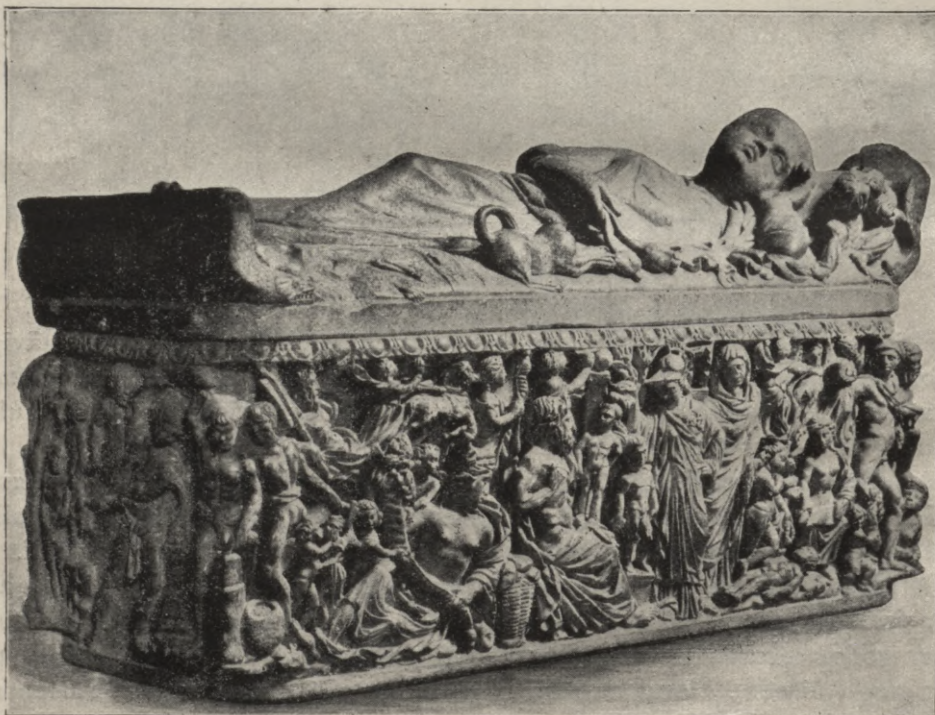

96. zīm. Antinojs (Luvrā).

Dievu veidojumos romieši pa lielāki daļai izlietoja grieķu dievu uztvērumus, pievienodami viņiem vietējās piedevas. Tā p. Juno Sospitu no Lavinija redzam kolosālas statujas veidā, ar kazas ādu virs galvas un pleciem, ar šķēpu un asu galu korpēm.

Tā pat sastopami dažādi sveši dievi, kā efesiešu daudzkrūtainā Diana, eģiptiešu Izida un Hors, asiriešu Bels un persiešu Mitra.

Ļoti izplatīti bija dievinātu ķeizaru un ķeizarienu, kā arī dažu citu mirstīgo tēlojumi dievu veidā. Sevišķi lielā skaitā uzglabājušies Hadriana mīluļa Antinoja,

97. zīm. Prometeja sarkofags (Kapitolā, Romā).

skaistā Bitinijas jauneklā, tēli, kuŗš, kā domā, labprātīgi metās Nilā, lai glābtu ar to ķeizara dzīvību. Par to pēdējais pavēlēja pieskaitīt viņu dieviem.

Labākais piemērs ir Antinoja galva Luvrā (96. zīm.), kuŗa tēlo nopietni skaisto jauneklā seju, jūteklisku savā kopiespaidā.

Jāatzīmē, ka veidojumā Hadriana laikā manāmas jau zināmas pagrimšanas zīmes — gludi elegantās formās daudz saltuma un iekšēja tukšuma.

Idealizējošais virziens parādās arī sarkofagu skulptūrās, kuŗas sevišķi attīstās no I. g. s. pēc Kr. dz. sākot, kad liķu dedzināšanas vietā atkal pāriet uz viņu apbedīšanu.

Sarkofags parasti bij garena lāde, uz kuŗas vāka dažreiz attēloja mirušo guļus. Bet pa lielākai daļai apmierinājās ar sarkofaga sienu izgreznošanu augstā cilnī.

Izpildījums pa lielākai daļai amatniecisks, kompozīcijām viela smelta no dažādiem mākslas darbiem. Visbiežāk mēdza attēlot mitoloģiskus sižetus, kuŗi atgādina nāvi, kā p. Prozerpinas laupīšanu un atgriešanos no apakšzemes, stāstu par Amoru un Psichi, jeb arī, kā uz slavenā Prometeja sarkofaga (97. zīm.),

98. zīm. Augusts (Vatikanā, Romā).

99. zīm. Karakalla (Neapolē).

cilvēka dzīves sākumu un galu: Prometejs veido cilvēka tēlu, kuņam Minerva piešķir dvēseli un Merkuris aizved mirušā dvēseli.

II. un III. g. s. sarkofagu „nedzīvās figurās, stīvā drēbju veidojumā un rupjā teknikā“ redzamas jau pagrimšanas zīmes.

Realais virziens sevišķi izpaudās aprīņojami dzīvās un realās portretējās, kuņas rāda mums dažādus tipus un raksturus: jaunus un vecus, gudrus un mulķus, enerģiskus un glēvus, labus un ļaunus, viltīgus un

100. zīm. Marks Aurelijs.

asinskārīgus. Mēs redzam vīriešus ar skūtām un bārdainām sejām, ar īsi apcirptiem, bet arī ar samērā gaļiem cirtainiem matiem, sievietes — cēlas matronas, daiļas jaunavas, kā arī kurtizanes.

Daudzajo portretu virknē sevišķu ievēribu pelna Augusta tēls (98. zīm.), kaŗa vadoņa — runātāja pozā ar paceltu roku. Cilnis ar zemes un debešu personifikacijām, kā arī simbolisko romiešu pasaules valdīšanas tēlojumu, pārklāj viņa krūšu bruņas. Amors pie Augusta kājām aizrāda, ka Juliešu cilts māte ir Venera. Izteicoša enerģiska un cēla ir ķeizara galva.

Ļoti izdevusies ir brīvā pozā sēdošā „Agripina“ ar gudru galvu un no hellenistiskās mākslas smelto smalko drēbju veidojumu.

Starp galvām jāatzīme Augusta galva Vatikanā, ļoti glezniski veidotā L. Cecīlija Jukunda Neapolē, cēlās vestalietes Romā, Termu muzejā, kā arī Karakallas galva Neapolē (99. zīm.), kuŗā asi uztverta ļaunā ķeizara noziedzīgā daba.

Ar laiku arī portrejas veido sausāki un seklāki, lai gan viņās arī tad vēl ir daudz īpatnēja.

Marka Aurelija lielā bronzas statuja uz zirga (100. zīm.), pie pasausa veidojuma, savā nopietnībā un mierā atstāj varenu iespaidu, zem kuŗa ir atradušies arī Atdzimšanas laikmeta meistari Donatello un Verokkio, veidodami savus jātnieku tēlus.

Pilnīgu pagrimšanu portrejas māksla rāda Konstantīna Lielā galvā (101. zīm.) ar maskveidīgi uztvertiem nedzīviem ģimja pantiem.

Skaisti tiklab formas, kā arī uztvēruma ziņā ir cilņi no daļiem triumfa vārtiem un kolonām.

Slavenākie ir: glezniski veidotie no Tita vārtiem (102. zīm.), kuŗos attēloti ķeizara ļvairņa-

101. zīm.
Konstantīna Lielā galva
(Kapitolā, Romā).

102. zīm. Cilnis no Tita triumfa vārtiem (Romā).

gošana un laupīto Jeruzalemes svētnīcās trofeju un ebreju ģustekņņu pārvešana uz Romu.

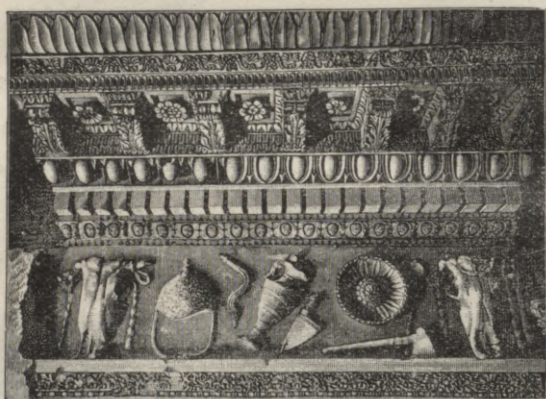
Vēsturiskus tēlojumus ar realu un gleznisku veidojumu redzam Trajana kolonas cilņos, kuŗi spirālveidīgi apvijas kolonai un tēlo Trajana

uzvaru pār daļiešiem. Ļoti dzīvi un spilgti tēlotā notikumu gaita dramatiski un kopā arī dzejiski uztverta.

Marka Aurelija kolonas cilņi tēlo šī ķeizara kaŗus pie Donavas un, salīdzinot ar Trajana kolonas cilņiem, atstāj rupju un sausu iespaidu; vienīgi daudz maz apmierinoši ir barbaru tēlojumi.

Konstantina triumfu vārtu cilņos, izņemot tos, kuŗi laupīti no Trajana un citiem pieminekļiem, redzam vispārēju mākslas pagrimšanu, kuŗa, pārdzīvodama dažādus laikmetus, lēnām izdziest, kamēr no jauna atkal neuzliesmo vēlākā kristīgā mākslā.

Noslēdzot Romas mākslas apskatu, jāpiemin vēl ļoti attīstītā lietišķā māksla, par kuŗu varam spriest pēc izrakumiem Pompejos, Hildesheimā (Vācijā), Bosko Realē (Itālijā) u. c. Viņā spilgti atspoguļojas Grieķijas un Austrumu iespaidi. Viņu formas veidotas smalki un nereti ļoti grezni.

103. zīm. Daļa no Vespasiana tempļa joslas (Romā).

Bagāti ornamentu un plastiski izgreznojumi sedz visas daļas. Materials ļoti dažāds un brīžam rets un dārgs. Jāatzīmē dažādi luksturi, lampas, trijkāji, altariņi no bronzas un marmora, zelta un sudraba trauki, rotas lietas, stikla ražojumi,

medaļas, monetas, kamejas u. t. t., kā arī leģionāru bruņas, vairogi, šķēpi, bruņu cepures u. t. t.

Viņu izgreznošanai lietišķā māksla bagātīgi izlieto dažādus ornamentus, kā meandrus, pērļu virknes, palmetas, rozetes, lotosus u. c. Viņiem pievieno dažādas lapu un augļu vītnes, stilizētas puķes, cilvēkus un zvērus, dažādas trofejas, plivinājošās lentes u. t. t. (103. zīm.).

Romiešu mākslu romiešu tirgotāji un kareivji izplatīja visā to laiku pasaulē, pie kam katrā zemē un pie katras tautas viņa piemērojās pēdējo īpatnībām. „Austrumos tā piesavinājās viņu greznumu un bagātību, ģermaņu zemēs atspoguļoja to spēku un diženumu“.

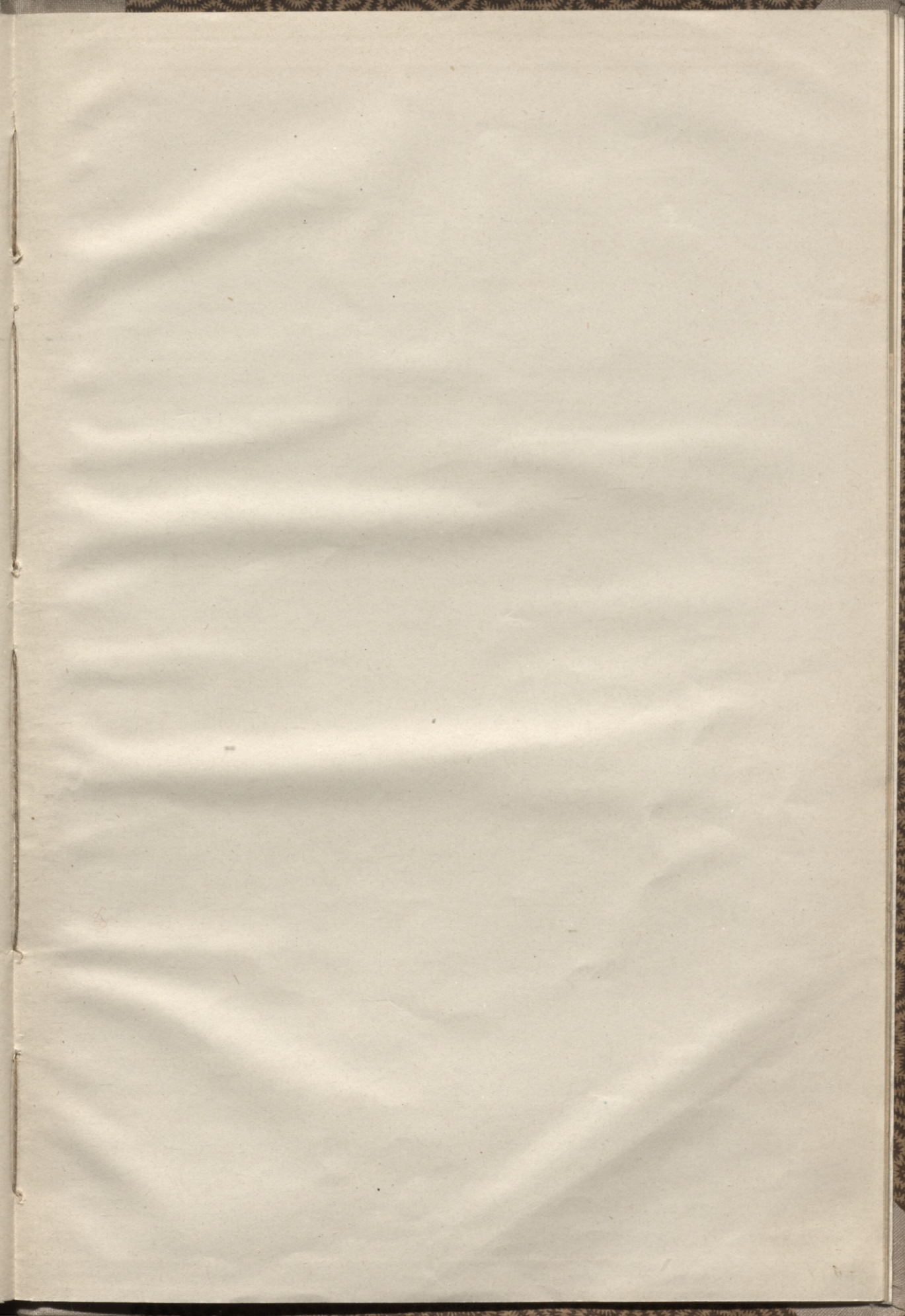
Pati smeldama ierosinājumu galvenā kārtā senā Grieķijā, Roma izplatīja pēdējās ieguvumus tajā pasaulē, kas vēlāk deva bagātīgu ražu.

Tas, ko radīja seno austrumnieku, grieķu un romiešu iedoma un prāts, kas izveidojās viņu kulturā un mākslā, sen jau ir palicis par to ciešo pamatu, uz kuŗa dibinājas jaunlaiku dzīve, lai gan dažādos laikos stiprāk izskan vienas jeb otras mākslas akordi.

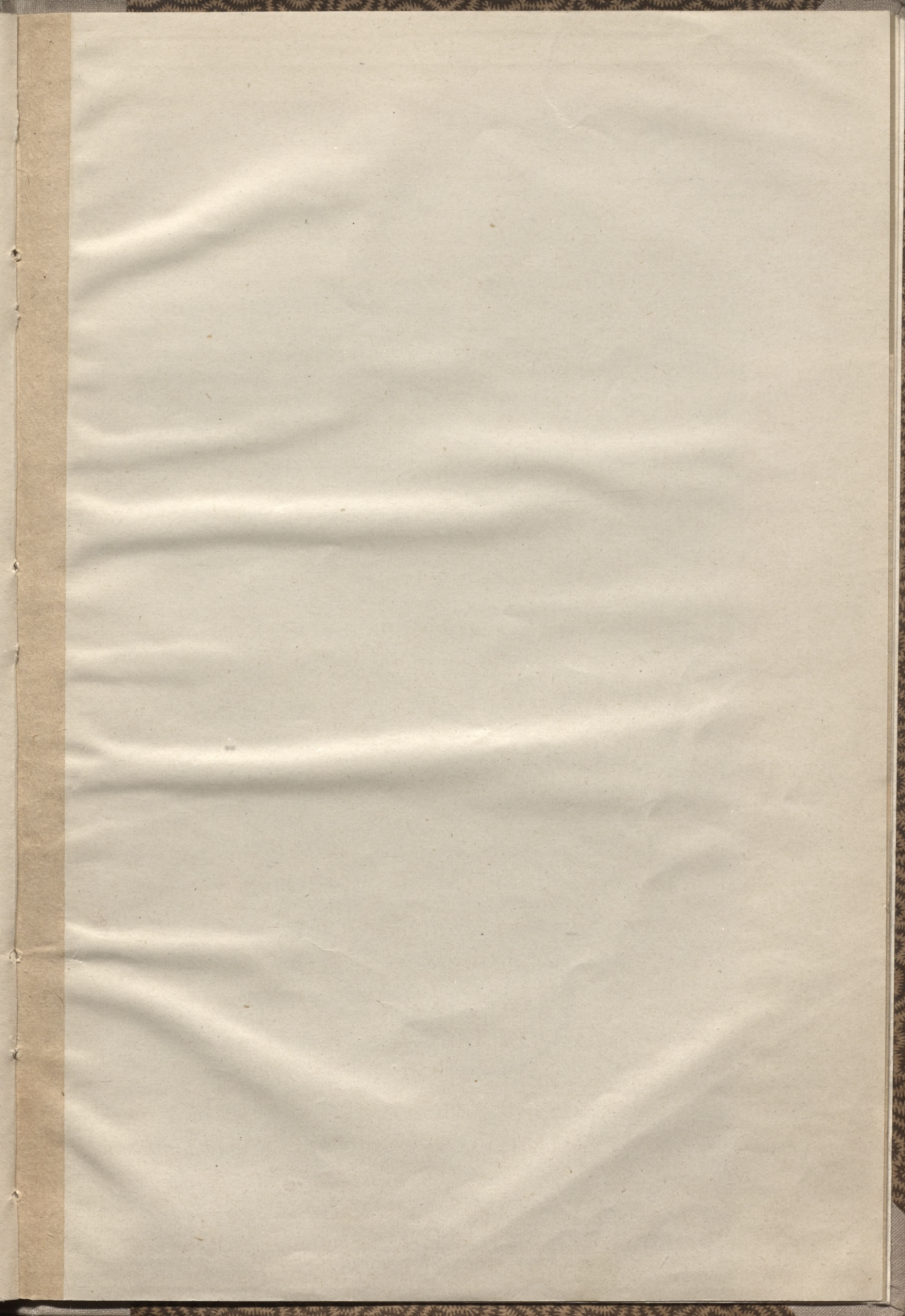
Pamanītās drukas kļūdas

Lpp.	rind.	nodrukāts	jālasa
3.	12. r. no apakšas	dzeja	deja
3.	19. " " "	mākslinieki, uzķer	mākslinieki uzķer
6.	7. " " "	augšas stīpa	stripa
13.	9. " " "	Flinders, Maspero, Petri	Flinders Petri, Maspero
20.	1. " " "	eģiptes	Eģiptes
"	1. " " "	apakšas reiefs	reliefs
21.	18. zīm.	V. div.	V. din.
24.	20. r. no augšas	ebrukšanu	iebrukšanu
39.	17. " " "	apvārsni	apvārksni
66.	10. " " "	Apolodoru	Āpollodoru
67.	26. " " "	(stamni krateri)	(stamni, krateri)
70.	20. " " "	apakšas helenistisko	hellenistisko
73.	21. r. no apakšas	helenistisko	hellenistisko

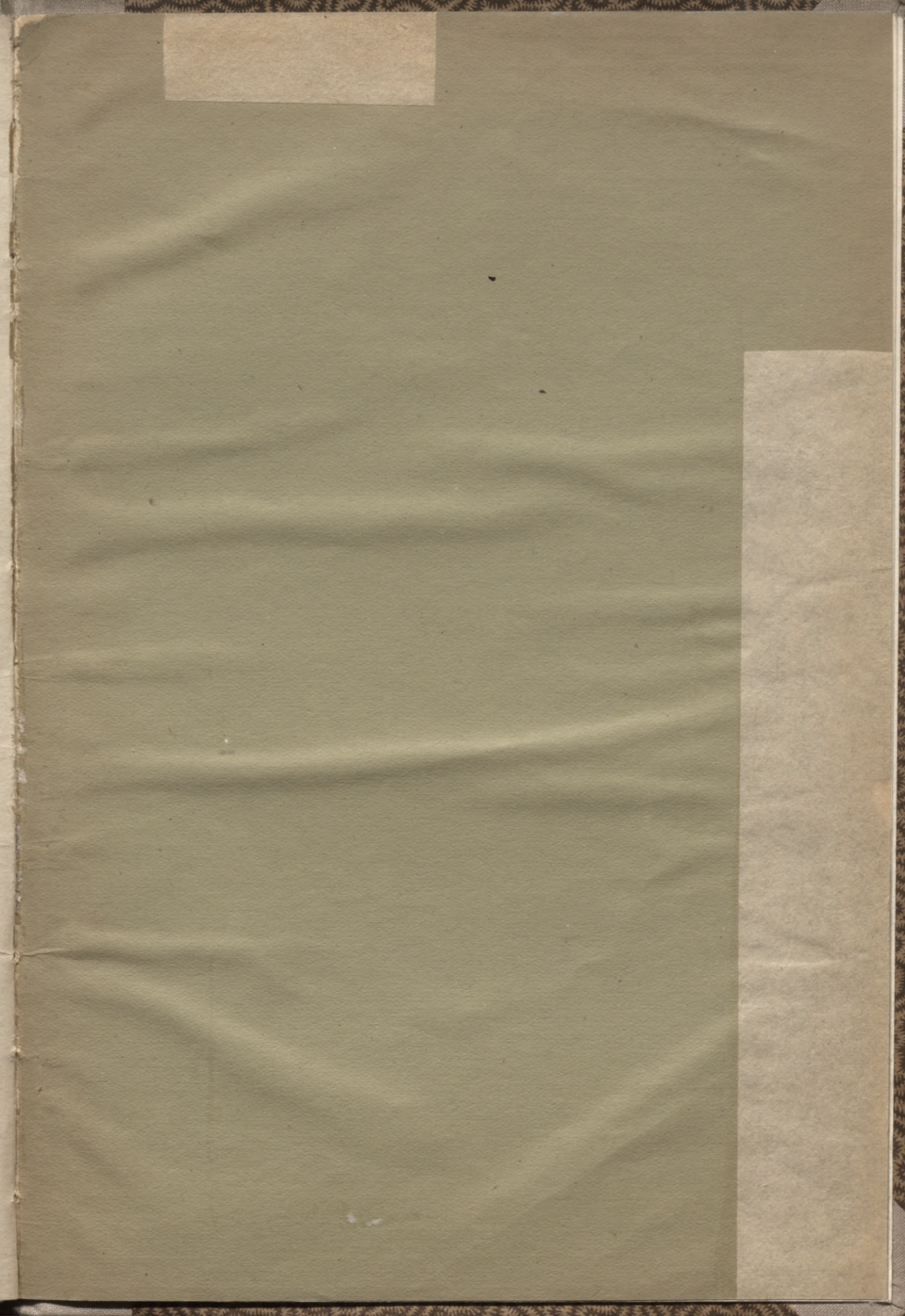

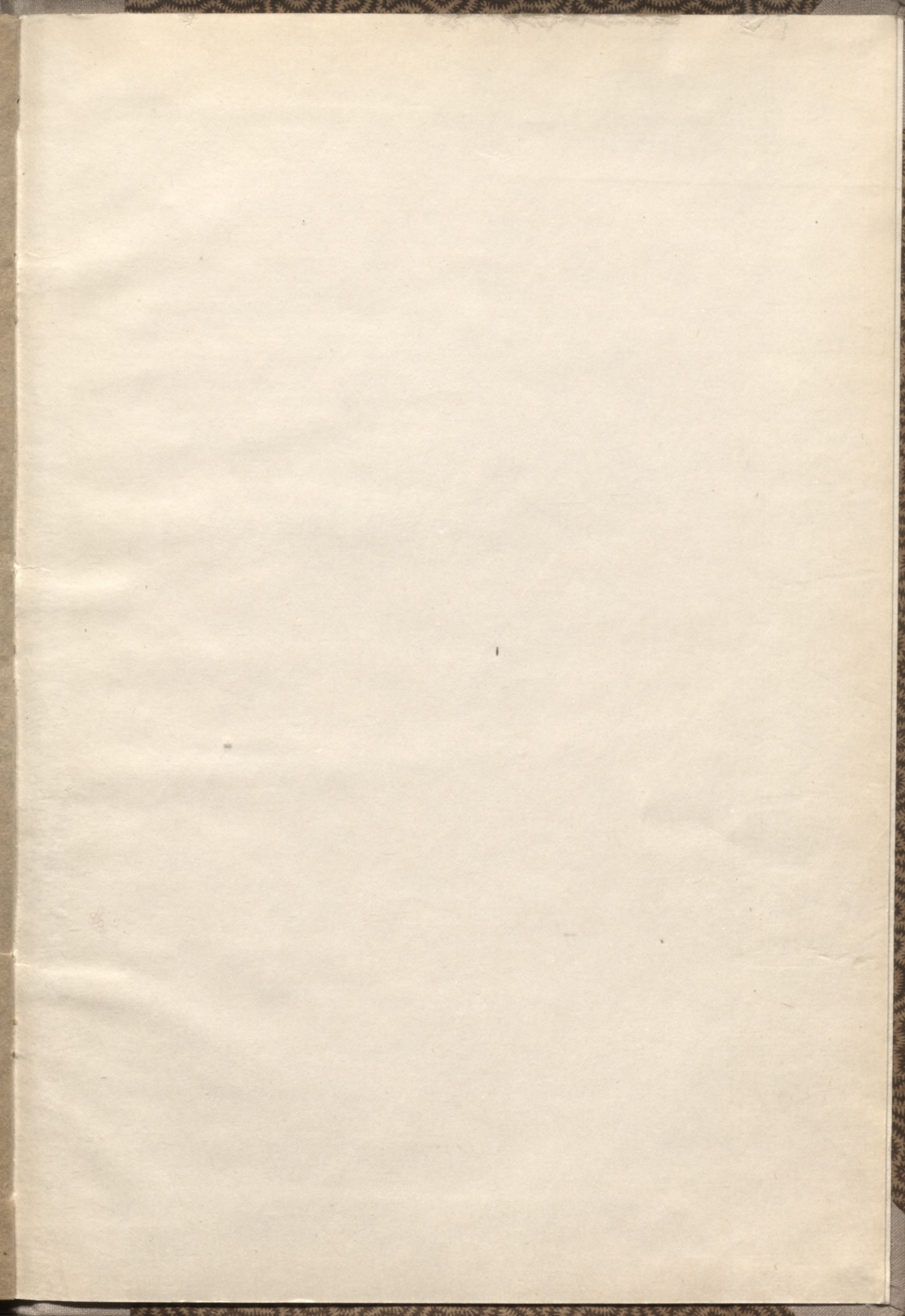

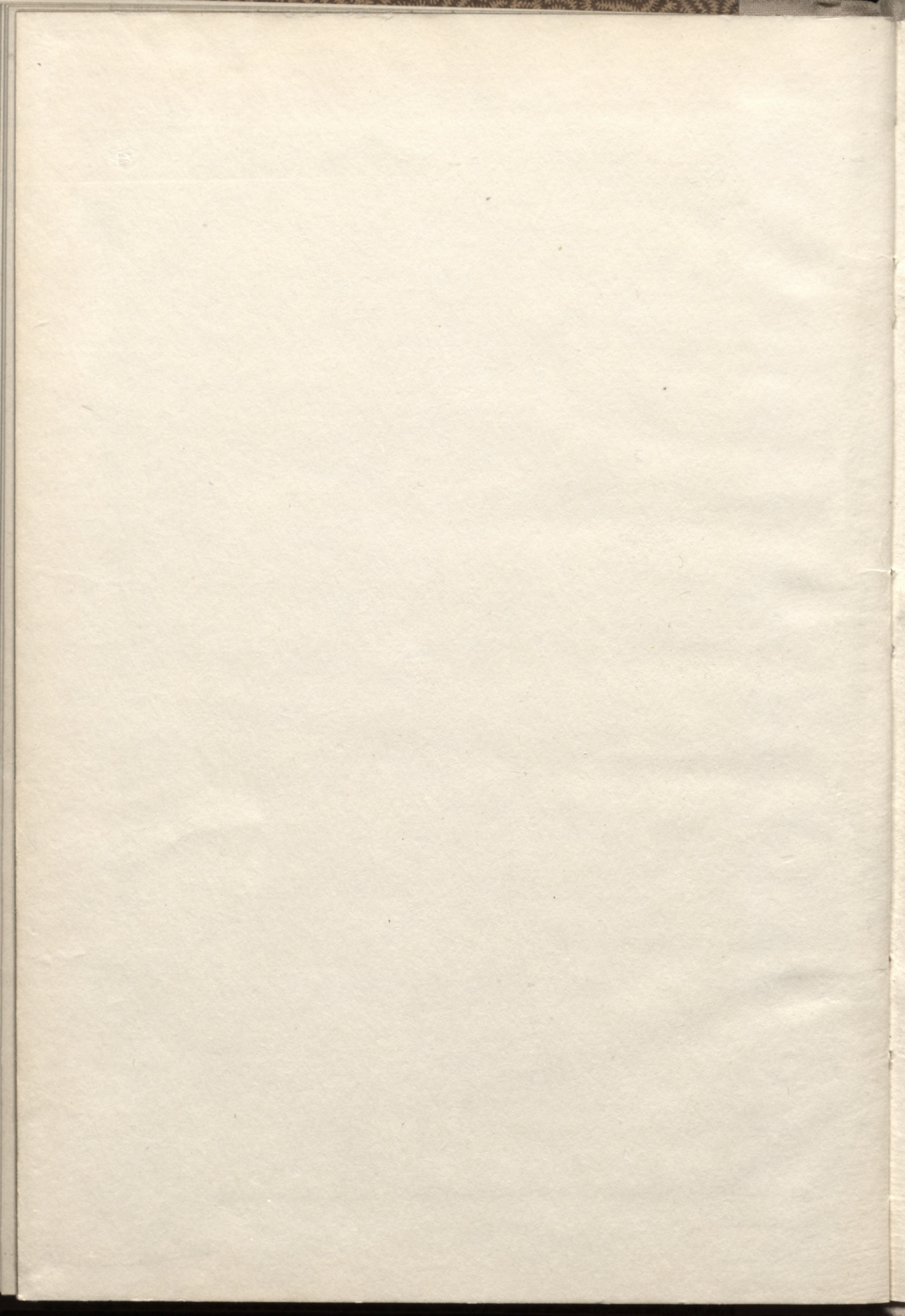

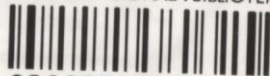
Vāku zīmējis
Z. Vidbergs

4 X 22.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306067074